

II. 740

H a s z n o s
M ű l a t s á g o k.

A' Hazai 's Külföldi
Túdósításokhoz
Toldalékul írta 's kiadta
Kultsár István.

1 8 2 4.

Első Félesztendő

P e s t e n,
Petrózai Trattner Mátyás bethivel.

E m l é k e z t e t é s .

A' Hazai Tudósítások Kiadója, midőn 1806-ban ezen nemzeti pályát megnyitotta, oly szándéktól lelkesítettett, hogy ezen úton Nemzetével kedves és hasznos ismereteket közöljön. E' végből Újság Leveleihez nem sokára Toldalékul, a' Neuwidi Újság neve alatt ismeretes és közönséges kedvelést nyert Leveleket hozzá foglalta; utóbb ezeknek megszűnése után: „Gazdaságbeli Gyűjtemény” név alatt, több Tudós Hazafiak segédelmével oly Toldalékot adott ki Újságai mellett, melly Hazánk helyheztesítésére nézve igen hasznos ismereteknek terjesztését ígérte vala: de mivel Bétsből a' „Nemzeti Gazda” nevezet alatt kiadatott gazdaságbeli Újság Pestre által költözött; nem akarta a' Hazafüi igyekezeteket öszve ütközésbe hozni, hanem a' gazdaságbeli ismeretek' terjesztését különös szorgalmatosságú Hazafinak által engedte, reménylven, hogy ez tulajdonképpen egy tárggyal foglalatoskodván, több hasznos ismeretekkel fogja a' Hazát meggazdagítani. Midőn pedig ezen reménységének tellyesedését a' köz kedvezés által nem látta volna felfogatni, első czéljától ösztönözöttvén, ezen „Hasznos Múlatságok” neve alatt, oly Todalékkal kívánta érdemes Olvasóit gyönyörködtetni, melly más Hazafiaknak igyekezetét ugyan a' választott pályától el ne vonná, de egyszer'smind a' Hazafi Olvasók kedvét, válogatott tárggyakkal gyönyörködtetné.

Igy támadtak, így folytattattak már 7 esztendőtől fogva ezen Hasznos Múlatságok, mellyek rendszerént félárkusra Újság Leveleimhez voltak foglaltatva, hogy midőn az Újság Levelek állandó rönddel, először ugyan mindenkor új oktató ozímer verssel kezdődvén, főképen a' két Ns. Haza nevezetesebb történeteit, azután az Austriai Monarchia nevezetessegeit, továbbá a' Külföldi, 's általjában a' Világ minden részeinek politikai tekintet-re méltó eseteit közölnék, és így a' polgári életben tudomásra méltó változásokat köz ismeretre hoznák; a' Toldalékban Érdemes Olvasóim, sem időtől, sem helytől nem függő ismeretekre juthatnának. Ebből 8-ad réthen minden Újsághoz fél árkus járul a' folyó szám szerént úgy, hogy ezen Múlatságok a' félesztendő végével egy különös könyvetekét tehessenek, mellynek tulajdon Titulusa, és Lajstroma is nagyon.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

H a s z n o s
M u l a t s á g o k
1 8 2 4.

(1.)

Az Arcz-vonások beszéde.

Már a' természet tanítja az embert gondolatainak, 's kiváltképpen érzéseinek kijelentésére. Ez leginkább az arcz-vonások által megyen végbe, úgy hogy, szemünk, szánk, homlokunk, 's az egész orczánk munkában vagyon, midőn a' haragot, félelmet, esenkedést, örömet jelentjük. Az ilyen jelentéseknek különös tulajdonsága az, hogy igaz és valóságos jelek; ugyan azért másoknak érzéseit is hathatósan felgerjesztik, annyira, hogy mind ember, mind állat, az eleven arcz-vonásoknak jeleire megindul. Még különösebb tulajdonsága ezen arczvonások jelentésének az, hogy észrevehetetlen sebességgel fakadnak ki, és sokkal hamarább mint a' beszéd, úgy annyira, hogy a' gondolat és érzés sebességével együtt járnak, és így, tsaknem azon szempillantásban kifakadnak, és másokat is a' megindulásra gerjesztik. — De

legkülönösebb tulajdonsága ezen arcz-vonási beszédnek az, hogy mivel az emberi természetből ered, ugyan azért az emberi nemzettel közös, 's úgy lehet tekinteni, mint közönséges nyelvet, mellyen minden Nemzetekkel szóllanunk lehet. Ezen hathatóságát és közönséges erejét tekintvén, a' Görögök és Rómiaiak mesterségesen is tanították, sőt a' theátrumokra vitték Pantomim neve alatt; melly néma játékok, ha kivált muzsikával vannak eggyesítve, ellene álhatatlanul béhatnak az emberi szívbe, és a' figyelmes nézőt, 's halgatót hasonló érzésekre ragadják, midőnmég az orcza-vonásait az egész testnek megegyező tartásai követik, úgy hogy majd ezen játékokat hathatósabbaknak lehet tartani, mint a' beszédből állókat. — Bár tsak a' tettetés el ne tanulta volna ezen mesterséget, és a' természetnek igaz nyelvét tsábitásnak eszközévé ne tette volna! Azért mondja Ovidius Heroid II.

„Credidimus lacrimis — An et hae simulare
docentur ?

Haec quoque habent artes, quaeque jubentur eunt ?

Az Orosz kereskedés Khinába.

Az Oroszok minden portékáikat Kiächtán által szállítják Khinába. A' szállítás költségei majd 3 annyira mennek, mint

a' portékáknak eredeti bõtsõk. Sz. Péter várából Kiächtá-ig való vitel rendszerént 5 hónapig tart; ha pedig Nisnei-Novogrod-ban, a' hol az Oroszok most nagy vásárt tartanak, a' portékák el adatnak, egy egész esztendőbe is bele telik, míg az új Urak helyre szállítják. Ellenben Kiächtából is Sz. Péter váráig való szállítása a' Khinai portékáknak, hasonló idõt kíván, úgyhogy a' menetel és jövetel tsaknem egész két esztendőbe kerül. A' Khinaiak Kiächtába jönnek, 's ott keresik a' megkívántató portékákat. Ezen kereskedésbeli foglalatoskodás Novemberben kezdõdik, és tart Martius elejéig: Nisnei-Novogrod-ban pedig a' Vásár Augustusban tartatik. Az esztendőnek egyéb részeiben mind egyik, mind másik helyen tsekély a' kereskedés. — Kiächtá kiseded város, melly Pekingtõl 6508. verstnyire vagyon; az út egész Pekingig egyenes sík földön, de egyszer'smind tsupa pusztaságon megy keresztül; a' portékákat kiseded kotsikon (kibitka) hordják. Kiächtánál tsak egy híd választja el az Orosz határt a' Khinaitól, a' hídon túl vagyon ugyan valamelly Khinai falu, de annak is alig vannak lakosi: ellenben az Orosz város középszerüen meg van népesítve. Mind a' két hely 1728-ban állítottott, midõn az Orosz Birodalom és Khina között a' kereskedés feltámadott 's megnagyobbodott. Mind a' két Helységnél erõsség áll, ágyúkkal megrakva. Khinából Kiächtába

esztendőnként 40—50 ezer láda Thee hozat-
tatik, mellynek legalább fele már Nisnei-
Novogrodban el adattatik. 1820-dik esztendőben ottan 27 ezer láda Thee adattatott el,
oda nem számlálván a' zöld Theet, melly
bálokban vagyon, és az Oroszok által Tég-
la Theenek neveztetik. A' közelebb múlt
Augustusi vásárban Nisnei-Novogrodban bá-
múlásra méltó nagy vásár volt. Ugyanis, az
ott volt portékákat 95 miliom Rubelre bő-
tsülték, 's ezek között tsak a' Khinai Thee 12
miliom Rubelre tétetett; Sziberiai prémek
's bőrök 5 miliomra; réz, vas és egyéb
éercz portékák 10 miliomra. Az Orosz ke-
reskedőknek tiszta nyereségét ezen egy Vá-
sárban 3, miliom Rubelre teszik. Ezen nagy
haszonra való nézve igen vigyázó szemmel
tartják az Oroszok ezen Khinai határon való
kereskedést, és az senkinek megengedve
nintsen, hanem tsak a' Birodalombelieknek,
azok közül is tsak az első rangú Kereske-
dők patens mellett kereskedhetnek Kiäch-
tába, úgy hogy Anglus portékák tsak lop-
va vitethetnek oda. De a' Khinaiak magok
is az ide való kereskedést különösen tsak
egy Társaságnak engedték meg, tulajdon
privilegium mellett.

A' Juh-kerengés' orvoslása.

Báró Kleist a' Juhos Gazdákkal ezeket
közli : „Több tapasztalásaim meggyőztek

engemet arról, mi okozza a' Juhnak kerengését. A' Juh velejében a' szarva tövé-
nél két vastag, félújni hosszúságú, féreg-
terem, melly előbb is a' szaru tövében a'
tsont velőt eszi ki, azután az agyvelőt e-
mészti meg, 's innen mind a' kettő a' háta'
gerenczébe veszi magát. — Ha a' feje' köze-
pén lágy az agyvelő koponyája, ha rajta
vízi hólyag támad, már akkor a' betegség
fő pontjára jutott, 's ez pedig mind tsak
következése, nem oka a' nyavalyának. Én
tehát azonnal, a' mint a' betegséget első
jeleiből gyanítottam, lefürészeltettem a'
Juh szarvát egészen töben, úgy hogy jó
formán folyyna a' vére, 's a' Juhaim meg-
gyógyultak. Az illy féreg tudniillik bere-
kesztett üregben termett, a' hová a' levegő
nem járulhata, 's az illyen szarva vágás által
pedig a' levegő az agyvelőhöz is be hat,
's megöli a' férgeket. Hésőbbben ugyan is-
mét be nő a' Juh szarva, de azért már töb-
bé a' kerengéstől nem kell félteni azon Ju-
hot. A' szarvatlan Juhnál én más módot is
próbáltam, az úgy nevezett Neyraeschi mó-
dot, de nem mindenkor használt, — úgy
gondolom azért, mivel a' seb igen hamar
begyógyult".

Spanyol közmondások.

Sokat kívánni bolondság, de a' sokat meg-
adni még nagyobb.

Az asszonyok könnyen sírnak, 's mikor akarják akkor betegek.

A' deákos asszony, és a' borszerető ifjú, másoknak terhére vagyon.

A' szamar a' szamarat vakarja, vagyis: a' szamar számárral kobódzik.

A p r ó s á g.

Valamelly szolgálló a' mosogatójából egy ezüst osztó kanalat öntött a' sertések vályújába; de az elejökbe öntött ital kevés lévén minekutánna azt elköltötték volna, igen nagy lármával kezdetek többet kérni. Megakarván tudni az Úr maga ezen lármanak okát, oda megy a' vályúhoz, 's abban tsak az ezüst kanalat találja. Azomban oda fut a' szolgálló is, és a' telhetetlen sertéseknek minden nem jót kiált a' torkokra. De az Úr hideg vérrel: „Ne bánts d te, úgymond, a' sertéseket, mert ezeknek valósággal igasságok van. Hogy ne lármaoznának, midön, ennyin kérnek eani, 's te tsak egy kanalat teszel elejbe?”

M e s e.

Gyengeségemben is mindég lábom állok: Sem embert sem marhát soha nem táplállok.

Első termésemet virágul kiszedik,

A' másiknak magva majd hat hétig érik;
De midön meghalok, az embert ruházom,
Be sokszor megvernek! Hát ez a' jutalom?!

Forintos.

J e g y z e t: A' 52-dik Számbeli Rejtett szó: Lúd, dúl.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(2.)

A' Kámfor.

Tudós Seeburger János Úr, Kalotsai fi, a' ki a' Pesti Universitásnál kezdette Orvosi pályáját, és arra a' Görög és Francia nyelvek megtanulása által jól elkészült, minekutánna két esztendeig itt folytatta volna, utóbb Bétsbe ment, 's ott ditséretesen végezte tanulását. Doctorságra való felemeltetésekor tudós Értekezést írt a' Hámforról. (Dissertatio inauguralis Medico Pharmacologica de Camphora 's a' t. — Vindobonae 1822) mellyből, mivel most a' Kámfornak az Orvosi gyakorlásokban igen nagy kelete vagyon, és így annak ismerete a' közönséges életre tartozik, a' következőket jegyezzük fel:

A' Kámfort a' régiek nem ismérték; mert Galenus és Dioscorides, kik a' növények ismértetésével igen szorgalmasan foglaltoskodtak, róla nem szóllanak. Első emlékezet vagyon Seth Simeon Könyvében

1538-ban (De cibariorum facultate), a' ki a' Kámfornak leírását, és orvosi erejét közli.

A' Kámfor tulajdonképpen a' növényekből szerzett test; kiváltképpen laurus camphora, laurus camphorifera, arbor camphorifera japonica fákból; lehet rozmaringból, borsfűből és földi-bodza bogyóiból is készíteni: de kiváltképpen a' fellyebb említett fákból, azoknak gyökereiből, gyenge ágaiból, és szálkákra össze hasogatott derekaikból is. Ezen fák kiváltképpen Japóniában vadon az erdőkben teremnek, 's olly magasra és vastagra megnőnek, hogy két ember alig ölelheti által. Találatnak e'féle kámforfák Keleti-Indiában, nevezetszerént Javában, és a' Jóréménység fokán is, de olly nagyra nem nőnek. Már a' fának levelei is dörgöltetvén, kámfor szagot adnak: a' levelek hosszúságok és tsipkések, néha három hüvelknyi hosszúságuk, fellyülsetét zöldek, alól pedig halavány zöltségük és bársony tapintásuk. A' virágjaik az idősebb fáokban Május és Junius hónapokban fejlenek ki, de ezek igen aprók. Vagyon olajos magva is, melly nem nagyobb a' borsnál.

Az idős fák néha magoktól megrepedeznek, azokból olajos nedvesség foly, mellyet kámfor-olajnak neveznek, apró edényekbe tsepegtetve gyűjtik öszve. Ezen természeti Kámfor legjobb és legdrágább; de nagyobb részént a' fellyebb említett és hasonló nemű fákból, sőt, a' mint mondánk

rozmaringból, i'sópból, majoránnából, ezer jó-fűből, levendulából, fenyő-magból 's a' t. készíttethetik és készíttetik is.

A' készítésnek módja az, hogy mind a' fának meghasogatott gyökerei, mind a' derekának felszegdelt darabjai, valamint a' kámforos növények is vas vagy réz edénybe tétetnek 's arra víz öntettetik. Az edényre hosszúkás és szűk tső alkalmaztatik, melly annak mintegy nyaka légyen, 's fölébe tágos kupa helyhezttetik, melly szalmával megvayon rakva. Így az edény el készítve lévén különös kandallóba helyhezttetik, mellyben a' főzés 48 óráig folytattatik. Ezen főzés által az említett edényből, melly hólyagnak nevezttetik, a' Kámfor lassan lassan kifejlik, és felemelkedvén a' kupában lévő szalma-szálakhoz ragad. A' Kámfor itt kised szemekből áll, többnyire még hamuszínű 's több idegen részetskéekkel öszve vayon vegyülve, ugyan azért durva kámfornak nevezttetik: de éppen ezen állapotjában rakják deszka ládákra, és szalmával befödve a' Hereskedők kiviszik Ásiába és Európába. Nagy része Persiába, Bengaliába, 's Khinába is megyen, és onnan ismét Európába hozattatik. Hogy ezen durva Kámfor Orvosi hasznokra fordíttathassék újonnan megkell tisztíttatni, a' mi szinte felszállíttás (sublimatio) által megyen végbe. Ezen megtisztíttást rafinírozásnak is nevezik, melly munkát a' 16-dik században a' Velenceziek szokták gyakorolni; utóbb Hóle

landiában kiváltképpen gyakorlották, már most Londonban és Berlinben is sok ilyen rafinirozás megyen végbe. — Meglehet a' Hámfort égett-borral is tisztítani, de ez igen költséges.

Vízbe fúlladt embernek nevezetes felelevenítettése.

Úgy látszik, hogy mikor az ember a' vízbe fúl, nem alszik ki belőlle azonnal az élet-erő; hanem csak egy bizonyos időre, némellykor elég soká, félbe szakad, 's ha ez alatt okosan látnak hozzá, még az életre is vissza lehet hozni.

Meddig tart ezen idő-köz, azt ugyan meghatározni nem lehet, de mégis mind addig nem kell rajta kétségbe esni, míg a' test rothadni nem kezd. Azért mind eddig nem kell el hagyni az elevenítő munkálkodást, ha szinte nem lehet is a' testben az élet' jelét észre venni. Ezt a' következő példa mutatja:

Hat személy Apomator vizén egy hajón át evezett. Öten szerentsésen kiszállottak a' partra, de a' hatodik a' vízbe esett, 's azonnal el tűnt. A' többi öt ugyan sietett segedelmére, de bizonyos akadályok miatt jó félóra telt bele, míg a' vízből kihúzhatták. Magok közül egyet azonnal a' Városba küldöttek a' halottnak rokonához, ki az útban szerentsére Stroni Orvosra a-

dett, 's a' dörgölést rajta még tovább is folytatták. Midőn harmadszor is belé fújták a' levegőt, víz kezdett butyborikolni órán száján. Erre Szalamiasót (Ammonium) tartottak az óra alá, 's mejjét nyakát repülő kenőttsel kenték (Linimentum Volatile). Már most szabadabban kezdett lélekzeni, 's egy erősítő szert (Cordia) lehetett nékie be adni. Végre eret vágta rajta, 's egy kevés vért kieresztettek belőlle. Így másnap elevenen rokonhoz által vitték.

A' Krumplit korább érésre segíteni.

Nemellyek azt tartják, hogy a' Krumplinak korább érését csak az által lehesen végbe vinni, ha az ember bizonyos jobb fajtákat válogat az ültetésre. De, valamint minden mának jó éretnek kell lenni, melyet a' tenyésztésre akarunk fordítani, úgy ebben is legfőbb tulajdonság, hogy jó érett Krumplit ültessünk. Azomban, ha a' Gazdának szüksége azt kívánja, hogy ezen termést korábban használja, ezt úgy viheti végbe, ha Februáriusban hambár forma rekesztékben a' Krumplit rétegesen el rakja, 's minden sor közé száraz földet terít reá, 's így felváltva a' Krumpli és föld sorokat, itten kibaggya tsirázni. Ezen kitsiráztatást vagy pinczében, vagy ló-istállóban végbe lehet vinni, és Martius végén, vagy Aprilis elején ezen tsirázó krumplit

vigyázva el kell ültetni. Így a' termés két három héttel korábban megéri. De ezen korábbi érlelésre még inkább megkívántatik, hogy a' föld jól el készítettessék, a' mi abból áll, hogy éretlen ló trágyával, vagy tsak ó szalmával meglegyen hintve, 's azután szántassék fel. Az ilyen felszántott földbe egyenesen az eke után lehet a' krumplít el rakni egymástól $1\frac{1}{2}$ lábnyira, 's behorognálni. A' többi munkát szokás szerént kell végbe vinni. A' termés ezen szerént bő is lesz; mert a' krumplinak bő termésére kiváltképen szükséges a' szalmás ló-trágya, a' jó föld, és az igazi szorgalmatos munkáltatás, t. i. kapálás és töltés. Mellyek nélkül bizonytalan, sovány, és rossz a' termés. —

A' Fetske segíti egymást.

Többször lehetett észrevenni, hogy a' veszedelemben a' fetskék jelt adnak egymásnak. A' jel-szó ki-ki! ki-ki! a' mit szaporán ejtenék egymás után. Erre mindig öszve tsődül a' fetske, 's siet társa' segédelmére.

Düpon azt beszéli, hogy Párisban egy papiros sárkány valamelly épület ereszszében felakadt. A' mint a' sárkány' farka egy vastagabb fonálon függött le, 's több hurokra volt kötve, ennek egy hurokjába a' repülő fetske bele akadt, 's minden erőlködése,

mellett sem tudott belölle kiszabadulni; de tsevegésére azonnal öszve tódult a' sok fetske, 's ellepte a' háznak, 's a' kapu-
nak tetejét.

Itt tanátsot tartottak a' fetskék, 's a' tanátsnak egy tagja a'kor hevenyében így találta fel magát. Oda repül, 's az orrával a' fonálhoz vág, ezt tette a' többi is egy-
más után, 's tíz minutum alatt a' fogva lé-
vő Fetske megszabadult.

Nevezetes vala az is, hogy midőn a' temérdek sok fetskének nagy része már el
oszlott, még egy tetemes csoportba öszve
ültek a' többiek, tsevegtek egymással setét
estig, mintha örvendeztek volna társok'
szabadulásán, 's mintha egyik a' másiká-
nak szerentsét kívánt volna. Hitudja? talán
köztök volt az előbbeni fogoly is, 's el be-
szélte szerentsétlenségének minden környül
állásit''.

Természeti Tűnemény.

A' folyó Januarius 5-ikén reggel 5 $\frac{1}{4}$ óra-
kor Pesten Ts. Tudós Theisz Ur., ést öbb ér-
demes személyek napkelet felé Üstökös Tsil-
lagot láttak, mellynek sugárai a' horizonhoz
képest felfelé állottak, 's a' testét szabad
szemmel jól meglehetett különböztetni.

Rejtett szó:

K-val nyáron sik mezőknek kintse és disze,
H-val semmire sem mehet, ha nintsen vize.

Jegyzet: Az első Számbeli Mese:
Kender.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k .

1 8 2 4 .

(3 .)

Koporsó írás.

(Epitaphium).

Koporsó-írásoknak neveztetnek a' megholtak emlékezetére készített írások, akár légyenek a' Koporsóra írva, akár nem; mert mindenkor úgy képzeltetnek, mintha valósággal arra írva volnának. -

Spartában nem engedtetek egyebeknek koporsó-írások, tsak azoknak, kik a' háborúban elestek, vagy a' Haza szolgálatjában haltak meg. — A' Rómaiaknál igen rövidek szoktak lenni a' koporsó írások, 's mivel köre metszettek, onnan az a' rövid írás módja kövi írásnak (Stylus lapidaris) neveztetett. Gyakran nem koporsóra: hanem különös köre metszettették a' Rómaiak halottaiknak emlékezetét. Illyen kövek Hazánkban is gyakran találtatnak.

A' Koporsó-írások vagy el beszéllés formán készittetnek, midőn bennök előadatik kinek, kitsoda, és mért teszi az írást, mint Virgil a' Szúnyognak:

Parve culex pecorum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddo.

az az:

Risded Szűnyog, barmok őrzője, neked érde-
medért

Temetési tisztet teszek élted ajándékáért.

Vagy magát a' holtat beszéltetjük, mint e-
zen szép Versben:

Immatura perî, sed tu felicior annos

Vive tuos, conjux optime, vive meos.

az az:

Én korán el veszttem: de te, legkedvesb férjem
Szerentsésebb légy, 's éljed el a' te, és az én
esztendeimet.

A' Hoporsó írásban kellemetes az el-
mæsség, melly két ellenkező értelemnek
egybe kaptcsolásából ered. Illyen a' Nagy
Sándorra készítettett: „Sufficit huic tumu-
lus, cui non suffecerat Orbis”. Valamint a'
Newtonra készítettett:

Isaacum Newton

Quem

Immortalem

Testantur tempus, natura, coelum

Mortalem

Hoc marmor fatetur.

Néha igen nevezetes férfiaknak tsak
tsupa neveik íratnak koporsóikra, vagy sír-
köveikre. Így az Anglusok Dryden kopor-
sójára minden dítséret helyett ezt írták:

„Dryden” — az Olaszok pedig Tasso koporsójára tsak ezt: „Tasso tsontjai”.

Mind a' magános, mind a' közönséges életben mutatott jeles tettek megérdemlik a' Koporsó irás által való megtiszteltetést. Egy jó Atyának, jó barátnak, jó polgárnak neve 's érdeme mindenkor méltó, hogy márványra metszettek.

A' ditséret mellett sokszor erköltsi oktatás is foglalathatik a' Koporsó irásba. Az illy tanítás sokakra nézve hathatós lehet. — Némellyek, mint p. o. La Fontaine franczia Iró maga készített magának koporsó irást. Ezt másoknak is igen méltó volna követni, és pedig úgy, hogy mennél hamarább, és mennél nagyobb ditsérettel tellyeset készítenének, 's ezen ditséretet minden módon igyekeznének életökkel megérdemelni.

A' Gözőknek tsudálatos használása.

Ha igaz hogy az emberi ész időről időre tökéletesedik; ha igaz hogy a' találmányok mind idővel tökéletesedtek, és azon pont, mellyen most vannak; sok emberi művek azon mesterség kezdetekor lehetlenségnek látszottak volna; talán ezt sem lehet kétségbe hoznunk, a' mit most az Amerikai Újságok bizonyos Buchanan Jósef Urról hirdetnek, a' ki Kentuki Tartomány-

ből Hopkinsoille helyről való volna. T. i. hogy ő a' forró víznek gőzzét az ő tökéletesített masinájában úgy használja, hogy mind vizen, mind szározon a' szállításra egyaránt szolgáljon. Az ő módja szerént p. o. a' Levél posta Washingtonból, az Országgló-szék helyéről, egy nap alatt el mehet a' legszélsőbb déli, vagy éjtszaki Tartományokba, az az 250—300 óranyi messzeségre. De még evvel sem elégszik meg, hanem azt ígéri, hogy a' Nagy Oceánon olly sebességgel keresztül megy, hogy New-Yorkból a' kereskedőket egy hét alatt Európába által viszi, és vissza is hozza, a' mi legalább is 3000, mondom, három ezer tengeri mérföldet tenne. Továbbá az a' szándéka, hogy ha előbb a' szározon és a' föld színén, a' mit magában feltett, végbe viszi; azután az ő találmányát a' levegő égi hajózásra fogja fordítani, és neki csak játék lessz Amerikából Parisba a' Théátrumba menni, és más nap reggel fölöstökömöt ismét otthon feleségével és gyermekeivel enni. — De ezen nagy ígéretekre talán minden Olvasónak eszébe jut: „Nequid nimis”. Mert az illy sebes menetel az Isten nyilának sebességét is meghaladná. — De várjuk el a' jövendőt. Horatius már régea mondotta: Nil mortalibus arduum est.

A' Muzsikának bötse.

Az emberi elmének és kézi ügyességnek, talán legnagyobb tökéletességet a'

muzsika mutatja; mert a' jó muzsikus a' hang eszközökön, szinte olly sebességgel, mint a' gondolat, veszi és kiejti a' hangokat, és pedig nem egy egy magával egyenlő hangokat, hanem azoknak ezer meg ezerféle változtatásait, és módosításait is, úgy hogyp. o. a' hegedűn, vagy klavíron a' különbbféle fogások majd olly sebességgel követhetik egymást, hogy a' gyakorlatlan embernek elméje felfogni nem győzi, a' gyakorlott elméjű pedig a' különbbféle hangok sebes megeggyeztetését, 's azokból kikelő öszve zengéseket bámuló figyelme- tességgel halja. De nem tsak ezen sebes ügyesség teszi a' muzsikát tsudálkozásra méltóvá, hanem az is hogy azt minden nemzet, minden ember, ha figyelmét megfeszíti, egyenlően megfoghatja, 's így a' muzsikát úgy lehet tekinteni, mint valamelly közönséges nyelvet, melly által az emberi nemzet maga érzéseit kifejtheti, és másokkal közölheti. Mellyre nézve, az emberi nyelvhez, vagyis szólláshoz, legközelebb jár a' muzsika, és tsak abban különbbözik a' nyelvtől, hogy ez a' hangok meghatározott cikkelyeinek tsak ugyan meghatározott értelmet ad, midön a' muzsika tsak meghatározatlan (obscura) megfogást szerez. De ha ebben alábbvalónak lenni látszik is a' szóllásnál, azt mégis sebessé- gével megelőzi, miathogy a' nyelvjárása nem lehet olly szapora, mint a' gondolat, és az ügyes muzsikusnak tapintása. Mind-

azáltal a' muzsika hangok szaporaságainak is vagyon határa, mert a' mesterséges meghatározás szerént $\frac{1}{64}$ szaporaságnál még szaporább hangot az emberi elme fel nem foghat, és így $1, \frac{1}{2}, \frac{1}{4}, \frac{1}{8}, \frac{1}{16}, \frac{1}{32}$, egészen $\frac{1}{64}$ -ig határozza meg a' tónusok legnagyobb külömbbféleségét, és a' hozzá megkívántató időnek mértékét. A' mi ezen túl volna, már csak zengésnek, nem meghatározott hangnak tartatik.

Ezen magos tulajdonságokra nézve a' nagy Muzsikus minden kiművelt elméjű Nemzeteknél nagy bötsben tartatik, 's a' ki egygyik, vagy másik hang eszközön magát jlesen tökéletesítette, Virtuოსusnak nevezetik, 's ezen tökéletességénél fogva mindenütt nagy kedvességgel fogadtatik. Ezen okból szoktak az ilyen Virtuოსusok útazásokat tenni, 's egygyik nagy városból a' másikba költözködvén bámulásra méltó tehetségeiket mutogatni. Illy útazásában jutott most Párisba a' mi ifjú Hazánkfia Liszt, ki-ről annak idejében mi is tellyes ditsérettel szöllottunk, és a' Párisi Publicumnak a' Fortepianon való játszásával megelegetését olly közönségesen megnyerte, hogy az Etoile róla e'képpen szöll: „Az ő játéka nem csak újjainak sebességével, mint több más Virtuოსusok, hanem kiváltképpen, mivel a' legnagyobb könnyüséggel, 's a' legbizonyosabb tapintással olly hathatóságot foglal egybe, melly gyakran a' leghíresebb muzsika mesterekben sem találtatik. De

még ennél is inkább meglepi az embert ezen ritka tulajdonságú, és rendkívül való tehetségű ifjú az által, hogy már a' legnagyobb mestereknek módjával componáll és improviziroz minden feladott themáról, és pedig a' mi legtsudálatosabb, a' legnagyobb könnyűséggel, erővel, és kellemetességgel, úgy hogy Mozarttól fogva, a' ki 8 esztendő korában az Európai Udvarokat bámúlásra hozta, a' Világ illy tüneményt nem látott, mint ezen ifjú Liszt. Végre még az ötöt valóságos tsudává teszi, hogy az idegen nyelvek megtanulásában is hasonló nagy tehetséget mutat; mert tsak rövid idő óta vagon Franciaországban, és már olly tisztán, világosan és finoman beszéll Franciaú, hogy az 18 esztendő ifjúnak is nagy bötsületére valék". (Ezek a' Francia Újság szavai).

Éles mondások.

Az igaz hogy az asszony, ha nyelve nem volna nem beszélne; de némelly Irók ha nints is mivel, és miről, még is firkálnak: pedig nem elég a' fehér papirost feketével tarkázni, ha tsak elmésség és tudomány nem tetszhetik ki belőle.

A' gazdag világot nagy világnak szoktuk nevezni, a' gazdag házat nagy háznak: miért nem nevezzük a' gazdag embert nagy embernek?

Akár ki is tudhat jó földön akár mit is
termeszteni ; de homokot, kösziklát, mo-
tsárokat termővé tenni nagy ész és fárada-
ságot kíván. Fél isteni tehetség, semmiből
valamit, vagy rosszból jót csinálni.

Nagy mester a' szerentsétlenség, de
csak annak, a' ki abból tanulni akar.

Semmi erköltsi oktatás sem tehet an-
nyit, a' mennyit a' természeti érzékeny jó
szív tehet.

A' nap fényesebben ragyog ha a' fel-
hőköl kitűnik ; így nagyobb ditsőség vi-
szontagságok után magát felemelni tudni.

A' gyermeki kort arany kornak monda-
hatjuk, mert a' gyermek gond nélkül él :
mert nem lehet annak tartani az öreg kort,
ha igaz a' mint mondani szoktuk, hogy az
öreg kor második gyermekség.

M e s e :

Se több, se kevesebb, mindég két testvérek
Vagyunk, és egymáshoz piros igaz vérek ;

Nem fakaszt bennünket soba irigységre,

Hogy eggyik alatt van, másik lép felségre :

Sőt egymást édesded tsókokkal illetjük,

'S csak erőszak gátol, ha azt nem tehetjük.

Akkor is mihelyest a' szükség megszűnik,

Barátságunk ismét újonnan feltűnik.

Jegyzet: A' 2-ik Számbeli Rejtett
szó: Halász, Halász.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(4 .)

K a t i n k a.

Mint a' Szép Tudományok jeles művét, úgy mutatjuk be a' Nemzetnek ezen historiai Románt: „Hatinka, vagy a' Marienburgi szép Leány. A' XVIII. Századból. Előadta magyarul Csery Péter. Hét szakaszban. Pesten Szubuly György Könyv-árosnál 1824.” — A' történet igaz, a' változások' menetele tudálatos, a' kifejlés váratlan, a' lelki bélyegek nemesek, magokkal mindenkor megegyezők, a' tételek céljai felségesek, a' végbe vitel módjai tiszta erköltsük. Nagy köszönetet érdemel tehát Csery Úr, hogy a' Nemzettel illy tárgyat közlött, melly az Olvasót nem ragadja a' képzelődés világába, hanem a' valóságos életnek ritka történeteinek kellemetes előadással vezeti. Mit tehesen a' természeti jó szív, a' meggyökeresedett atyai oktatás, a' viszontagságok között is álhatatos lélek, az emberi érzéssel párosított

hatalom, 's tsak a' jó tételekben gyönyörködő, 's egész Nemzetet boldogítani kívánó magas indulat; azt itt több példákban láthatni. — Az előadás könnyű, világos, tsinos; a' szószaporítás nélkül való rövidség, a' tulajdon kifejezések, a' helyes szóváltások, az olvasást nem tsak kellemetessé, hanem szívrehatóságok által el ragadóvá is teszik, úgy, hogy ezen Könyvet az olvasásban gyönyörködők nagy megelekedéssel olvashatják. A' munka külömben folyó beszédben vagyon írva: de találtatik benne egy ének is, mellynek két versét íme közöljük:

Ah Szeretet! olly kedvesek
Mint lehetnek nyilaid?
'S mint lehetnek olly édesek
Számunkra vertt lánczaid?
Hiszem ezek az életnek
Folytán egygyütt sértegetnek?
Kín hát estvének, reggelünk,
Kín, ha fekszünk, 's felkelünk.
Haszontalan álmodozunk
Rózsa bokrok' aljain,
'S haszontalan sóhajtozunk
Vigságunk zöld halmain;
Mert egyebet benne 's nálunk
Fájdalomnál nem találunk,
Fájdalmas hát életünk,
Mindég, a' míg szeretünk.

Balbinus, mint tudós gyűjtőgetéseknek jeles példája.

A' ki valamelly tudományban nagyra akar menni, szükséges, hogy magát arra korán el szánja, és feltétele mellett állhatatos maradjon. Ezt kiváltképen a' Historia megkívánja, mellynek sok ágai az embernek figyelmetességét egészen el foglalják. Illy nevezetes példa Balbinus Bohuszlav Aloiz, a' ki Königgrätzben Cseh Országban 1621-ikben nemes Szüléktől született, és minekutánna Braunauban a' Benedictinusoknál, utóbb Olmützben a' Tsászári Convictusban tanult volna, 1636 a' Jesuiták Szerzetébe állott. Ifjúságától fogva hevesen élesztette a' Haza' szeretete; azért a' felsőbb Tudományokat rendszerént el végezvén, és az Ifjúság tanítására fordíttatván, erősen feltette magában, hogy Tanító hivatala mellett Hazájának ditsőítésére munkálkodjék. E' végből mindjárt a' Hazájának régiségeiről, történeteiről, és tudományos előmeneteléről kezdett gondolkodni, 's minthogy másokkal való értekezésből, vagy addig kijött Hönyvekből vágyódását ki nem elégíthette: több ízben megjárta az egész Országot, a' történetbeli emléket felkereste, a' Bibliothekákat, és Archivumokat kifürkészte, és így lassan lassan sok régi okleveleket, egyéb kézírásokat, és históriai emlékezetes jegyzéseket öszve gyűjtött. — Ki nem látja ezen szép példá-

han Hazánknak is ditsőségére élt Hevenesynek, Kaprinaynak, Wagnernek, — Kovachichnak rokon szorgalmatosságát? — Balbinus ezen Gyűjteményeit rendbe szedvén, a' Cseh Országi történeteket, Familiák Genealogiáit, és az Ország Topografiáját gazdagon felvilágosította, midőn „Epitome rerum Bohemicarum” név alatt Prágában 1677-től fogva egymásután hét Köteteket kiadott, utóbb ismét kettőt. Majd 1680-tól fogva 1688-ig „Miscellanea Historica Regni Bohemiae” ugyan in folio két Tizedekben; és a' nyomtatásra „Bohemia docta” név alatt három Kötetet el készített, melyet az ő halála után Ungar Rafael adott ki.

Ezen munkában nem csak a' Prágai Universitásnak történeteit, hanem a' legrégebb időktől fogva a' Cseh Országi Iskolák állapotját is leírta. A' második részben pedig a' Cseh tudósoknak életét és munkáit; a' harmadikban végre bővséges Lajstromokat közölt a' Cseh Országot illető Kézírásokról, és a' Bibliothékákról. — Itt ismét lehetetlen meg nem emlékeznünk Pray, Katona, Kornides, Szirmay munkáiról, kiknek már előbb Istvánfi és Timon világított példát mutattak. — Ugyan Balbinus kézírásai-ból adta ki Peltzel „Dissertatio apologetica pro Lingva Slavonica, praecipue Bohemica”, — melly igen nagy figyelmetességet gerjesztett. — Balbinus ezen Fő munkáin kívül adott ki a' Boldog Asszony képeiről 3 munkákat: „Diva Vartensis, Tur-

sanensis , et S. Montis". — Továbbá : „Origines Comitum de Guttenstein". — „Vita Ven. Arnesti, Primi Pragensis Archi-Episcopi". — Végre : „Examen melissaeum, seu Epigrammatum Libri sex", — mellyekben kellemetes rövid költemények foglaltatnak. De nyomtatott munkáin kívül még igen sok Írásban maradt, mellyeket a' késő maradék háládatos szívvel fog használni. — Ezt különösen azon okból kívántuk jelenteni, hogy egyes Hazánkfiait, sőt a' Jurisdictiókat is arra serkentsük, hogy az utóbbi 50 esztendőnek lefolyta alatt végbe ment Hazai Történeteket, 's nevezetesen a' Nemes Felkelő Seregek történeteit, és Hazánkknak külömbféle módon a' szerentsésen el végzett háborúban való részvételét szorgalmasan feljegyezni el ne mulassák; hogy így a' jövődöbeli Historicusnak hiteles materiálékat gyűjtsenek. Balbinus meg halt Prágában 1688-ban, úgy, mint a' Rhetoricának Tanítója, és az Iskolának Praefectusa. Az ő példája mindenkor serkentő ösztön lészen a' Hazai Történeteknek szorgalmas gyűjtögetésére, és így a' Nemzet ditsőségének nevelésére.

Török paszták, és gyöngyök.

Ezek elejénten Levantéból jöttek, és kissebb 's nagyobb gyöngy formában arultattak, színök barna, és tsaknem fekete,

melly a' kéz-bőréhez dörgöltetve sem hagy-
 ta el színét. Illatjok igen kellemetes, a' mil-
 lyent csak moszkus, ambra és ró'sa ke-
 verék adhatna. A' tárgy, vagy szer, melly-
 ből készittetik, nem egyéb hanem azon test,
 melly Catechu név alatt a' patikákban is is-
 méretes. Utóbb Párisban és Berlinben bőv-
 ségesen készítették, nem csak golyóbiskák
 formájában, mint a' gyöngyöt, hanem, mint
 különbbfele piperére alkalmas formákat,
 kereszteket, tsillagokat 's a't. A' készítésének
 módja következő: Vesz az ember fél
 font Catechut (Terra Catechu) apró darab-
 kákra töri, és egy pint ró'sa vizet tölt reá,
 Igy az edényt meleg helyre kell tenni 's a'
 vizet gyakrabban megkevergetni. Minek-
 utánna már anayi feloszlott, a' mennyit a'
 víz megbir, tiszta gyóltson által kell szür-
 ni, és porcellán edénybe öntvén ki kell
 hagyni gőzölgeni. Ez meglévén finom tra-
 gant tésztát, 1 quintlit, vízben fel kell e-
 reszteni, 's ezt is tiszta ruhán vagy posztón
 által kell szürni. Ezen nyáladékságot az
 említett porcellán edényben a' Catechuval
 össze kell egyelíteni, szüntelen való keve-
 réssel, 's ez meglévén, ismét porezellán
 tányérokra öntvén ki kell hagyni gőzölge-
 ni. Midőn magában megsűrűsödik, gombo-
 lyag formára össze kell nyomni, és sárga
 réz mo'sárban finom porrá törni, 's reá 20
 tsep igaz török rózsá olajt, és 1 quintli
 ambra essenciát kell tölteni. Ezen keve-
 rékből kiki tetszése szerént való golyóbis-

kákat pergethet, és azokon, mivel még a' tészta lágy, disznó serte szálát olajba mártva által húzhat 's készen vannak a' Török Gyöngyök, mellyeket, minekutánna megszáradnak, dió vagy mák olajjal kell megsímitani, a' mi gyenge ruhátska által megtörténhetik. Így el készülnek a' gyöngy szemek az árulásra.

Természeti Ritkaság.

Már második Levelünkben jelentettük, hogy Pesten némelly értelmes Hazafiak Januar. 5-kén reggel 5 $\frac{1}{4}$ órakor szabad szemmel üstökös-tsillagot vettek észre. Ezen tüneményt, a' Bétsi Beobachter a' tsillagvi'sgálló toronymak Igazgatójától vett jelentés szerént meghatározottabban közli e'képpen: „Bétsben Januar. 6-kán 1824. Egynehány napoktól fogva a' Bétsi tsillagvi'sgálló toronyban nyomozzák azon üstökös-tsillagot, mellyet Biela Fő Hadnagy Úr Prágában fődözött fel. Ez ma a' Herkules tsillagzatnak nyugotról való vállán áll, és ezen tsillagzatnak nyugoti karja felé veszi útját, ugyan azért reggeli órákban, szabad szemmel is jól láthatni. A' farka 4 grádusnyira kiterjed, 's a' néző-tsövön tekintetve a' teste, vagyis, úgy nevezett magva, jól meghatározva látszik, 's körülötte, jó nagy világosság köd vagyon”. — Ugyan

ezen bújdosó tsillagot Straszburghban is észrevették, 's az ő menetelét, a' város helyheztetéséhez képest, tsekély külömbbséggel adják elő az ott való Újságok. — Tsudálni lehet, hogy Hazánkban Budán, és Egerben, tsillag-vi'sgálló tornyok vannak, és még is az ilyen égi jelenéseket, vagy Külföldi tapasztalásokból, vagy, nem tsillag - vi'sgállóknak jelentéseikből kell megtudnunk! — Valóban óhajtani kell, hogy más köz isméretekre való jegyzéseket is a' felsőbb Hatalom kívánjon meg ezen intézektől, mellyek elég drága, és jó eszközökkel bírnak.

Rejtett szó:

Mezőváros vagyok ha rendén tekintesz:
Ne vess, felléptemre ha megemlékezhetsz.
Bár tsak három tagom, belöle sok telik,
Ha azt majdan öszve vissza felszegdelik.

Jegyzet: A' 3-ik Számbeli Mese:
Ajakok.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(5.)

Köznépi Dal.

A' visszonzott Érzés.

Férfi.

Hirtelen nő a' szerelem,
Érzi azt az én kebelem;
Rinos ő: de még is édes
A' csíntalan kis negédes.

Egy bájos kegyes tekintet,
Engem szerelemre kénstet;
Lángol orczá'm 's mejjem dagad
Ugy ver szívem majd megszakad.

Oh kinos, édes, szív-verés,
Szerelembe keveredés! —
Hogy annyira ne feszítsen
Tsókod Ró'sám hadd enyhítsen.

Hogyha megtsókolhatnálak,
É' világért nem adnálak:
Ne kíméld hát piros orczá'd,
Töllem Ró'sám, 's pitzinke szá'd'.

Szökdétselő hó halmaid,
Tündér gömböleg karjaid
Kedves Violám! tekint'nem
Haldoklás; hát hagyd érint'nem.

Hajolj hozzám kedves alak,
Lásd epedve óhajtalak,
'S tsak szomorú Dalt pengetek,
Alig állok, úgy reszketek.

Leány.

Hogy hamar nő a' szerelem,
Úgy érzi az én kebelem,
Mint a' tied, barna legény,
Ne búsulj hát semmit szegény.

Ha téged szeretni kéntet
Egy bájos kínos tekintet,
Szint úgy ragad az el engem,
'S kínomban tsak úgy fetrengem.

Oh kínos édes gyöttelelem!
Kedves Ifjú!! maradj velem;
'S szerelmed hogy ne feszítsen,
Nessze tsókom: hadd enyhítsen.

a szökdétselők halmaim,
És gömbölegek karjaim,
Érintsd Lelkem! ne haldokolj
Hogy osztán engemet okolj.

Hajlok feléd kedves alak;
Hajlok: 's viszont óhajtalak.
Ne pengessed hát bús dalod
Vidítsa fel Diadalod.

E g g y ü t t .

Tsókkal egyesült Szerelem!
Megédesült Szív gyötrellem,
Hogy ha már így öszve kelünk
Halálunkig maradj velünk!

N. F.

Római régiségek Skotiában.

Nem rég Déli-Skocziában, Fife Grófságban, Strathmiglo Plebániában ó bronz római vázokat ástak ki; de ez csak kezdete volt, 's mintegy előljáró jelentése a' nagyobb és fontosabb felfödözésnek; mert ezen hely mellett megtaláltatott azon római város is, melyet Tacitus, és Ptolemaeus, Orea városnak nevez. Ezen várost már régen fürkészik a' régiségeknek buvári. A' mit eddig napfényre hoztak belőle, 3 sorban lévő 30 Házakból áll, mellyeknek fundamentomai világosan látszanak. Ezen dűledékek között találtak 3—4 külömbféle ham-vedreket (Urna); mintegy 1 mérföldnyire nyugotról ezen helyhez képest találtak 40 bronz fegyvereket, külömbféle formájukat, 's ugyan ezen helytől éjszakra ismét egy római hamuvedret, és római pénzeket, mellyek közül egygyik Domitián Császár alatt verettetett, és igen ép állapotban vagyon. De legnagyobb figyelmességet érdemel az, hogy egy nagy, és

3 szegletű kőből faragott asztalra akadtak, melly a' talpára helyezettett oszlopotskán áll, és olly módon, a' mint azt a' Rómaiak hagyhatták. Ezen asztal a' napnak szentelt asztal lehetett, melly minden római Városokban kiváltképpen szükségesnek tartatott.

Az Anglusok Spiczbergenben.

Sabine Kapitány Dec. 15-kén érkezett meg Deptfortba Spiczbergen szigettől, a' hol egy ideig a' függő (pendulum) változásait jegyezte. Ő ottan egészen az északi szélességnek 81-dik grádusáig ment, és ezen szomszédságában a' Pólusnak, melly innen csak 135 német mérföldnyire lenni gondolhatatik egyenes lineán, még egész tsordákat talált, az Iram szarvasokból, mellyek olly bizottak valának, hogy azok közül, mellyeket a' hajósok számosan leejtettek, némellyeknek hataikon 4 hüvelknyi szalonna is volt. Midőn a' hajós Tisztek egykor ezen vadászatra kimennének, sír-kövekre találtak, mellyeknek Irásaik azt jelentették, hogy ez előtt 85 esztendővel az itt telelt Orosz hajósokból haltak meg, és temették el. A' Tisztek ez által figyelmetesekké tétetvén, a' Sír-köveket elmozdították, és nagy bámúlásokra, a' jegék közé temettetett Oroszok testeit épségben találták, sőt még ajkaiikat és arczaikat, mintha élnének, pirosoknak. A' testek fején nagy prémes sü-

veget, lábain kapcát, és sarut találtak, 's különbözően rajtok Orosz öltözetet. Sabine Kapitány erről tudósíttatván egyik testet ugyan jég közé tette, és sír kövével együtt Angliába el hozta.

A' Pikét Kártyák' eredete és jelentése.

Párisban mutogatják azt az útszát (rue de la Verrerie) mellyben lakott Jaquemine Grigoneur Képiró, a' ki 1592-ikben a' Pikét kártyát feltalálta, vagyis olly forma apró képetskéket festett, mellyekből utóbb a' kártya játék támadott. Ezen képetskéek festésére az adott alkalmatosságot, hogy őtet arra megkérték, hogy valamely játékot készítené, mellyel VI. Károly Király, a' ki megtébolodott, az eszelősségtől ment óráiban magát mulathatná. Erről bizonyosságot tesz bizonyos Pouport régi Udvari Szamadónak könyve, mellyből kitetszik, hogy három Játékért fizetett a' Képirónak egyenként 56 Solt. — Hogy ezen Király előtt még kártya nem volt, abból állíthatni, mivel Nagy Károly, Sz. Lajos, IV. Károly, V. Károly az ő rendeléseikben csak a' Hoczkáról, és az Ostábláról szóllanak. —

Valamelly Pater Dániel Jesuita „Memoires pour l'histoire des Sciences et des beaux Arts, 1720” nevű könyvében azt vitatja, hogy a' Pikét kártyában nem csak

Politikai Allegoriát: hanem historiai való-
 ságot is lehet találni. Ugyan is az As fő
 erejű, mert Római nyelven pénz nemét te-
 szi, és csak ugyan a' pénz legszükségesebb
 a' háborúra. A' Treff szín formája a' ló-
 her három levelű fűből van véve; mert a'
 Vezérnek mindenkor olly helyekre kell ten-
 ni táborát, hol szüleséget, vizet, és élel-
 met találhat. — A' Pik szín magazinokat;
 a' Harro fegyver-házakat jelent, mellyek
 a' háborúhoz el kerülhetetlenül szüksége-
 sek. — A' Kőr szín jelenti a' Generalisok-
 nak 's Katonáknak bátorságát. — A' négy
 színeknek Királyai Dávid, Sándor, Cae-
 sar, és Nagy Károlynak nevezettek; mert
 akármelly vitéz sereghez is okos Vezér kí-
 vántatik. — A' négy Hőst, vagy Fegyver-
 hordót Ogier, Lancelot, la Hire, és Gal-
 lordnak hívták, kik híres Lovagok, és ne-
 vezetes Vitézek voltak. — A' Treff Dáma Or-
 ginának neveztetett, melly néven VII. Ká-
 roly feleségét értették. A' Kőr Dáma Ra-
 chelnek, 's ezen név alatt Agnes Sorelt; a'
 Pik Dáma Pallasnak, 's ezen néven az Or-
 leani Szüzet; a' Harro Dáma Judithnek, 's
 ez alatt Baváriai Izabellát; VI-ik Károly
 feleségét. — Dávid Király alatt VII-ik Ká-
 roly Királyt értették, a' ki nagy bajjal ju-
 tott az Országlásra, és XI-ik Lajostól a'
 fiától, mint Dávid Absolontól üldözéseket
 szenvedett.

Illy el magyarázásokkal ezen játék sok-
 kal kellemetesebb lehet. De egyszer'smind

Páter Dánielnek elméssége azt mutatja, hogy tsekélységből is nagyot tsinálhatnak a Commentatorok. A' mi a' Classikusok magyarázóiban nem ritka dolog.

A' mostani Üstökös-Tsillag.

Minekutánna Pesten a' Nem-tsillag-vizsgálók Jan. 5-ikén észrevették az új Üstökös-tsillagot, a' mint Jan. 7-ikén kiadatott Hasznos Multságunkban jelentettük; Aradról Ts. Peretsenyi Nagy László Szolgabíró Úrtól (dtto 7. Jan.) azt a' Jelentést vettük, hogy ő Boros-Jenőn már az ó esztendő végén is szemlélgette: de az új esztendőben világosabban látta.

Első jelentésünktől fogva már a' Külföldi Újságokban, a' Párisi, Londoni, Berlieni, Prágai tudósításokat is olvastuk ezen égi tüneményről. Végre a' Budai Német Újságban (dtto 15. Jan.) Tittel Úrnak, az Egri Astronomusnak, ezen jelentését találtuk: Egerből Jan. 10-iken. „Az új Üstökös-tsillagot legelőször Jan. 7-ikén a' Herculesnek bal vállán β és δ tsillagok között vettem észre tsaknem a' nyári térítő karikán. Szabad szemmel való bötsülés szerént, melly a' valóságtól nem igen fog különbözni, úgy találom, hogy három nap óta az ő éjszaki Declinatioja 6 grádussal nevededett, és az Ascensio recta mintegy $1\frac{1}{2}$ grádussal fogyott. Ezen Üstökös-tsil-

Íg eddig azt az útat látszik tartani, melyet tartott 1698-ikban a' La-Hire által észre vett, és nyomoztatott. Ha így, 's ilyen sebesseggel folytatja útját, nem sokára úgy fogjuk tapasztalni, mint a' Polus körül lévő tsillagot, melly reánk nézve sem fel nem kel, sem le nem nyugszik".

Jegyzés: Az óra karikákon képzelt menetele a' Tsillagnak neveztetik Declinatió-nak, vagy El-térésnek, melly a' Kos első pontjától az aequatoron számlaltatik napnyúgottól napkelet felé. Ha ez az éjszaki fél golyóbison vagyon, Ascensio recta-nak neveztetik. Így tehát az Eltér-s, vagy Declinatio öregbedhetik, és az Egyenes felmenetel kissebbedhetik.

Mesés kérdések.

1. Mi különbség van a' lélek harang, és a' tűz harang között?
2. Ki nem bir avval, a' mije van?
3. Hol talál az útas legbizonyosabb Vendégfogadót?

Jegyzet: A' 4-ik Számbeli Rejtett szó: Soroksár, mellyből kikeröl: Ár, sár, ros, ok, sos, rák, okos, kosár, sok, sor, or, koros, kor, kos, akos, roka, kár.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(6.)

A' Szombathelyi Római régiségek
felfödözésének történetei.

A' Tudományos Gyűjtemény Novemb-
ri darabjának első lapjain le vagyon írva
azon híres Római Régiségek' Gyűjtemén-
nye, mellyet Ö Cs. Kir. Fő Herczagsége, Or-
szágunk' Nándor, Ispánya, Ts. Farkas-falvi
Farkas László Úrtól, Ts. Ns. Vas Várme-
gye' Tábla-Birájától, a' Nemzeti Muzeum'
számára 1500 fl. W. vetetett meg.

E' mellett méltó azt megjegyezni, hogy
azon tisztelt Úrnak gyűjteményéért mások
többet ígértek, sőt magának is sokkal
többe került: hanem maga nyereségének
tartván azt is, a' mivel Hazájának szolgál,
azt a' Muzeum' számára maga áldozatjával
oltsóbb pénzen engedte által.

Ugy szinte ezen hazafiúságát a' tisztelt
Úr avval még hővebben is megmutatta,
hogy az el adott darabokon kívül több da-
rabokat ajándékozott a' Muzeumnak.

Ezen régiségeket a' tisztelt Úr Szombathelyen maga költségén, 's személyes kormányozása alatt kerestette fel a' földben, 's nagy bajoskodással ásatta ki. — Reménylem, hogy ennek rövid történetét az érdeemes Olvasók kedvesen veendik.

Isméretes dolog, hogy hajdanában Pannónia is fejet hajtott Rómának, 's Pannoniának egy legrégibb Várossa Szombathely is. Midőn itt egy rétet körül árkoztak volna, az ásás közben Római sír-boltokra akadtak. Innét gyaníthatni lehetett, hogy itt lett légyen a' Rómaiaknak temető helyök. Ezen rétet azért a' tisztelt Úr több esztendőkre tulajdonosságától árendába vette ki, 's a' helyett, hogy kaszállónak használta volna, benne a' Római sírokat kerestette, hogy így az akkori szokásokat belőlök kitanúlja, 's a' régiség' tudományának ezen részét újjabb tapasztalásokkal is felvilágossítsa.

Az ásás az által igen terhessé vált, mivel egy lábnyi mélységen is már víz ütötte fel magát. Ez a' rét tudniillik a' Perény, és Gyöngyös vize között igen alacsony fekszik, 's a' két víz alig vagyon 100 öl távúlságra egymástól. Pedig néha harmadfél ölnyi mélységre is kellett ásni. Így egy ásó ember mellett két három napszamos merte a' vizet. E' felett kitudta azt, hol fekszik a' sír a' földben?

Erre semmi útastást nem találván, az észnek kellett találmányosnak lennie. Való-

ban Farkas Úr több eszközöket fordított ezen céljának elérésére. Nevezetesen árkokat ásott a' réten, mellyeknek szélessége 3, 's mélysége 3 's 4 lábnyi vala. Ezen árkoknak oldalait, 's fenekét hosszú erős vas-nyársokkal furdálgatta. A' hol a' nyárs keménybe akadt ott lehetett reményleni: de bezzeg kitudta még, ha nem hasztalan darab kőben akadt é még a' vas-nyárs? Így tehát többször kellett körülvétni szurkálgatni, hogy annak kiterjedéséből lehessen jobban vetni hozzája. Ha nagyobb darabnak lenni tapasztalták, 's kivált, ha az kongott, mint az üregen fekvő téglá, akkor nagyobb bizodalommal fogtak az ásáshoz, 's a' víz-meréshez. De még is sok heverő szét szórt köveket is kéntelen volt a' jobb reménység' fejében kiásatni.

Ezen Római síroknak a' mieinkhez semmi hasonlatosságok sints. Az ő sírjaik két, 's harmadfél koczka lábnyinál nem nagyobbak, 's állanak vagy 2, vagy 4, vagy 6 égetett téglá táblából. A' tábláknak vastagságok 3, 's 4 újnyi, szélök, 's hosszok pedig két, vagy harmadfél lábnyi. Ha kettőből állott a' sír-bólt, akkor a' kettő egymással szembe volt borítva, mint a' ház' teteje; ha 4 téglá táblából állott a' sírbólt, a' másik két oldalról is téglá borúlt a' sírra; ha pedig 6 téglából volt készítve, akkor alól, 's felül egy téglá - tábla feküdt, mellyet 4 oldalról egy egy téglá-tábla tartott fel. Illy

sírból csoportosan volt egy más mellett, sőt egy más alatt 4, 's 5 is találkozott.

Minden így öszve rakott téglaplakka üregében volt egy hamu-vödör tserépből közönségesen, ritkán üvegből, olly formában, mint a' közönséges nagyobb, 's kisebb fazék, vagy tsupor, melléje pedig egy, vagy több méts vala téve. Ezen méts jobbara égetett agyagból készült, 's rajta van a' mesterének neve; ritkábban üvegből is találkozott. Sőt találkozott elég számosan termés kőből készült hamu-vödör is, vagy kerek, vagy tojás, vagy koczka formában: de az illyen nem vala téglaplakka körül rakva. Az illy vödörben találkoztak a' meghólnak égetett darab tsontjai, és hamvai; ezek között pedig a' síró vagy köny üveg mindeütt; itt amott pedig még pénz, kaláris, gyöngy, haj-tő, kar-kötő, arany, ezüst, réz, 's gyanta (Bernstein) gyűrű, köpönyeg-tsat, fülbe való, áll-kapcza tartó fél karika, amulet vagy ereklye, író etset, koczkák, 's más holmi apróságok.

Úgy látszik azomban, hogy itt csak a' szegénység temetkezett, mivel mintegy 1500 római sírboltban alig találtatott 50 darab pénz, ezek között is csak kettő volt ezüst; a' többi Cháronnak mind adós maradt. Találkozott mégis 5, vagy 6 vastag méz-sárgaságú, vagy vörös gyanta gyűrű, melly nemét a' gyántának már most sehol sem találni, 's melly akkor az arannyal egybetsbe n volt.

Nevezetes, hogy egy lámpáson lévő pénz az ő nehézsége által az égetett agyagba bele süppedtt; 's itt a' kockák megmutatták azt, mint készíti a' Természet a' Türkoászt. Ezen tsont kockák között egynek nagyobb, másikának kisebb része vált Türkoásszá.

Miből álljon pedig az egész gyűjtemény, később fogjuk leírni.

Amerikai jég pinczék.

Az egyesült Amerikai Státusokban majd minden háznál vagyon jég pincze a' tejnek, vajnak, húsnek 's a' t. nyáron által frissen tartására. Ezen pinczék nem valami költséges épületek, hanem durva deszkákból készítettett ládák, mellyek közül egyik nagyobb a' másik kisebb, olly módon, hogy midőn a' kisebbik a' nagyobbikba tétetik, a' két ládának oldalai között, legalább két hüvelknyi üresség maradjon, ezen ürességet apróbb darabokra törött fa szénnel rakják meg, minthogy az a' melegséget nehezen veszi magához. A' ládákra szinte dupla deszkákból készítenek födelet, úgy hogy azok között egy sor szén rakattathassék. Így a' ládák minden oldalról körül rakatva szénnel, a' földbe ásatatnak, 's a' belső üregbe deszka polczok készítettnek, mellyekre a' tejes vajas, és más edényeket lehessen rakni. Ekkor belől a' láda feneke jéggel megrakattatik, 's hogy

az el olvadó jég vízzel a' ládát meg ne töltse, két oldalról tsatornák készítettnek a' víz lefolyására. Minekutánna így a' jég szekrény el vagyon készítve, és a' földbe eresztve, hegyébe a' földszínén deszka födelet tesznek, 's azt szalmával beborítván, ismét új sor deszlával befödik alkalmas ajtót hagyván, hogy a' Ládákhoz férhessenek. — Silliam Úr azt javalja, hogy a' felső deszka födelet fehér színnel kell befesteni, minthogy az a' napsúgarait hathatóssan vissza veri. — Hogy a' jeget jó volna sóval meghinteni, 's a' pincze ajtót éjtszakra fordítani, az el olvadás meggátlása végett, azt kiki könnyen által láthatja. Azt sem fölösleg valónak lenni itéljük megjegyezni, hogy, a' ládáknak a' megrothadástól való megóvására, azokat valamelly fávankusokra szükséges lészen helyheztetni. Így több esztendőig el szolgálnak, 's kiki házi kertjében illy jég pinczét nagy haszonnal tarthat.

II. Jákób, és Waller.

II. Jákób Anglus Király egykor a' Rabinetjébe vezetvén Waller Poétát, valamely Képet mutatott néki, azt kérdvén tőle, hogy mint tetszenék néki? „Felséges Urám! így felele Waller, gyenge szemeim vannak, nem tudom felvenni, hogy kit ábrázoljon ezen festett kép”. — Az Orániai

Herczegnét , úgymond a' Király. — Ügy tartom Felséges Uram , mondá tovább Waller ; hogy nagyon hasonlít a' Világon élt legnagyobb Asszonyhoz. „S ki vala az” kérdé a' Király. — „Ersébet Királyné” úgymond Waller. — Erre a' Király : Tsudálkozom rajta , hogy te azt hiheted , hiszen Ersébeth , a' mi vólt , egyedül Tanátsossai által vólt , ezek tették nagygyá. — Megengedem Felséges Uram , visszonozá Waller , de ismért-é valaha Felséged olly ostobát , a' ki magának okos Tanáts-adókat választott volna” ?

A p r ó s á g o k.

Rossini híres Énekes most Londonban vagyon. Midön oda érkeze , a' tengeri útzás miatt , rosszúl vólt. A' Király egyyk Kamarás Úr által naponként megkérdeztette egészsége állapotjáról , 's midön már jól érzette magát , a' Király fölöstökömre hívatta magához. — Azután némelly Fő Uraságok az ő kedvéért vendégséget adtak , 's utóbb arra kérték , hogy énekelne. Énekelt tehát egy Ariát Othello operából , 's a' hallgatókat annyira el ragadta , hogy neki 2000 font Sterlinget , közel 20000 forint Conventios Pénzt , küldöttek. (Etoile Újság).

Midőn Bonaparté Egyiptomban lett volna, nevezetesen Kahirában, gyakrabban magához ebédre hivatá a' Seikeket (így neveztetnek az öregek, a' Prédikátorok, és a' Metseteknek gondviselői). Ezek noha az ő szokásaik az Europaiakétól különböznek, helyesenek tartották, hogy evés alatt székeken szoknak ülni, és késsel villával enni. Eggyik ebéd után kérdi Bonaparté El Mondi Seiket: mit tartana leghasznosabbnak, a' mit tőle tanultak, ott létének 6 hónapja alatt? a' Seik egy kevésbé elmosolyodva: „leghasznosabbnak tartom, ugymond, az evés közben való ivást”. (Az Arabsok mindenkor csak asztal után szoktak inni.)

Rejtett szó:

Én lakom az hegyeken, fiamat föld gomra
rekeszti:
Érti Takáts fejemet, lábomat érti Vadász.

Jegyzet: Feleletek Az 5-ik Számbeli Mesés kérdésekre: 1) Ez világosságra, amaz setétségre int. 2) A' ki többel adós. 3) Az ég alatt.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(7.)

 Az Üstökös-Tsillagoknak tulajdon-
ságai.

Mivel most gyakrabban szó vagyon az Üstökös-Tsillagokról, nem léssen kedvetlen dolog, azoknak némelly tulajdonságaikról itten megemlékezni.

1) Ezen tsillagok nem valamelly eltűnő tüzek, vagy tüzes gőzök, mint némellyek vélekedtek, hanem valóságos testek; mivel rendes útat tartanak, és bizonyos időben megtérnek előbbi útaira.

2) Magokban nem világító: hanem sötét testek; mivel 1450-ik esztendőben azon Üstökös-tsillag, melly a' Föld és a' Hold között ment el, a' holdat az ő által menetelével, midőn az tellyes töltében, és világosságában vala, meghomályosította.

3) Ők szinte úgy, mint a' Planéták a Nap Systemájához tartoznak, 's a' körül hosszúkás kerekded úton (Ellypsis) járnak. Ugyan azért mindenkor az üstökök ellen-

kező félen van a' Naphoz képest, és magok annyival világosabbak szoktak lenni, menél közelebb jutnak a' Naphoz.

4.) Az Üstökös-tsillagok külömbféle nagyságuk. Ugyan is az 1652-ik esztendőben megjelent Üstökös-tsillag, midőn földünkhez legközelebb volt, akkorának látszott, mint a' Hold töltében látszani szokott: ellenben 1670-ik eszt. dőben olly nagy jelent meg, hogy a' töltében való Holdnál tizenhétszer nagyobb volt. Szinte úgy külömbözik az Üstökös-tsillagnak üstöke, vagy farka is; mert már látszott olyan, hogy az égnek egy negyed részét elfogná. De mi légyen az üstök, azt meghatározni nem lehet. Mairan tudós azt ítéli: hogy nem egyéb, mint a' Napnak levegője (athmosphaerája), mellybe merülnek ezen bujdosó tsillagok, midőn a' Naphoz közelgetnek, 's így mentőkben mintegy világos nyomot hagynak magok után, mint a' világosság elejébe állított testek árnyékot szoktak vetni.

5) Utjuk is, mellyen forognak, nagyon külömbözik. Ugyan is 1685. láttak ollyant, a' mellynek tellyes megfordulására 575 esztendő kívántatik. Ez tehát csak 2255-ik esztendőben tér vissza. Ezen Üstökös-tsillagnak a' Naptól való legnagyobb távolsága 2400 milliommérföldet téssen. Ez, midőn legközelebb volt a' Naphoz, és Földhöz, hét nap alatt 4 $\frac{1}{2}$ milliommérföldnyi messzeségre ment. — 1682-ik esztendőben megjelent másik Üstökös-tsillag, melly minden

75 — 76-ik Esztben vissza szokott térni, a' mint Halley meghatározta. — 1780-ik esztben megjelent még másik, mellynek forgása 128 — 129 esztendőt kíván; mert ugyan az mutatta magát 1632, és azután a' meghatározott időre. — 1556-ikban látszatós Üstökös-tsillag 292 eszt. alatt tér vissza, 's így 1848-ikban láthatja, a' ki megéri.

6) Hány forog a' Nap körül azt bizonyosan meg nem mondhatni; mert lehetnek olyanok is, mellyeket mi nem láthatunk. Némelly tudósok azt állítják: hogy már 400 Üstökös - tsillagot vettek észre. — De ki számlálja meg a' Véghetetlennek, a' Mindenhatónak munkáit?!

Az Essőzésnek sokasága.

Mint hogy az Essőzések nemcsak a' föld termékenységére: hanem az egészségre nézve is nagy következésűek; de még az éghajlatnak, vagy Climának minéműségét is kiváltképpen meghatározzák; nem haszontalan munkát tselekednének azok, kik esztendőnként egy, vagy más helyen szorgalmasan feljegyeznék a' leesett levegői víznek sokaságát; mert az Astronomusok feljegyzik ugyan, hány nap volt Esső? de nem határozzák meg: mennyi víz esett le; pedig ezt volna jó tudni, hogy a' föld gyomrának termékenységéről, vagy a' levegőnek hasznos, 's ártalmas voltáról ítélhessünk. Ez a' földnek természeti mivoltát igen felvilágosítaná.

Ezt igen együgyű készüllettel végbe lehetne vinni, ha a' szabad levegő alatt valami regularis formájú edényt kitennénk, és a' bele esett víznek magasságát rendszerént feljegyeznénk. Ez már legelsőben azt a' következtetést adná, hogy, ha azon edénybe, mellynek p. o. egy □ lábnyi a' feneke, ennyi víz esett, mennyi víz eshetett le az egész városban, vagy határban, melly ennyi amannyi □ ölet foglal maga térségében? Itt, a' mint magából értetődik, azt kell feltenni, hogy az egész tajon azon idő alatt egyenlő volt az Essőzés.

Az ilyen tapasztalások szerzésére némelly külföldi példák sérkenhetnek bennünket. Ugyan is illy jegyzések szerént kitanúlták: hogy Sz. Péter-várában esztendőnként, általjában véve, 12, 8 hüvelknyi magasságú Esső esik; Bétsben pedig 4, 8 hüvelk magasságú. Melly tapasztalások másokkal öszve hasonlítottatva megmutatják, hogy Sz. Péter-vára egész Európában legszárazabb föld: ellenben Béts legnedvesebb. Mellyből az Orvosok fontos következtést húzhatnak. — Éjszaki Amerikában Filadelfia legszárazabb város, a' hol 30 hüvelknyi eső esik: ellenben Charlesztovenben déli Karolina városában 71, 4 hüvelknyi. — De ennél még nedvesebb Nyugoti India, és Déli Amerika. — Ha az Essőzés napjait számláljuk, Európában több essős napok vannak: de Amerikában bővebben omlik az esső, 's azért az egészséget is jobban rongálja. — Az

„Asiai Journal“ azt jegyzi meg: hogy Keleti Indiában Beykullában, Bombay Kormány-szék városában, Juniustól fogva Octoberig, az úgy nevezett essős hónapokban 1817-ik esztendőben 104 hüvelknyi; 1818-ik esztendőben 81,, 19 hüvelk; 1819-ik esztendőben 78, 74 hüvelk; 1820-ikban 77, 34 hüvelknyi esső esett. Értvén tudniillik, hogy a' víz se le nem folyik helyéről, se ki nem párolog.

Angliai Gonosztévők' sokasága.

Három dologban különbözteti meg magát Anglia, egyéb Európai Országok között. Tudniillik, hogy sok magányos emberek igen gazdagok; hogy a' városokban igen sokan vannak a' szegények, és mindennütt igen számosak a' gonosztévők. A' kintseket szerzi nekik a' kereskedés, mellyet mivel nem űzhet minden ember, a' gazdagság is az egész népességhez képest, kevés ember kezében vagyon. Vannak ugyan sok Fabrikák és Manufacturák; de mivel azokban igen tsekély a' fizetés, vagy nagyobb részént a' munka masinák által megyen végbe, azért megszorodnak a' szegények, úgy hogy azoknak eltartásokra kénytelenek a' községek a' lakosokra különös taxákat vetni, mellyek olly sokra mennek mint az Országos Adó, vagy néhol ezt is meghaladja. A' szegénységből támad a' külömbféle rosszszaságokra való vetemedés. — Colqhoun Úr számba vette az Angliai és Walli-

szí Gonosztévőket, és azt állítja: hogy azokat 222000, az az kétszáz huszonnégy ezerre lehet tenni. (Hát hol van még Irland és Skócia)?! Az ő tapasztalása szerint van 50000 Ser és Égettbor áruló, kik a' szegény munkás embereket minden roszra ingerlik, és az ő gonosz tetteikből hasznot húzni igyekeznek. Az ilyen tsábítók, vagy Orgazdák tsak Londonban, és London körül többen vannak 6000-nél. — A' Parlament elejébe terjesztett tudósítás szerint 1815-ik esztendőtol 1821-ikig az Angliai, 's Walliszi tömlöczökbe 85487 személyek vitettek be, kik közül 7683 halálra ítéltetett: de tsak 693 végeztetett ki a' világból; 16479 a' büntetéstől felmentetett; 1684 megkorbátsoltatott, vagy pénzbeli büntetésre kárhoztattatott; és 12000-nél több az Országból ktsapatott.

Sterne' gúnyoló Irása.

Sterne Lörincz, Tristram Shandy nevű munkának Szerzője, az ő elmés és vidám gúnyolódása által a' Yorki Fő templomban nagy jövedelmű prebendát kapott. A' dolog így ment végbe: Eggyik jó barátja éppen olly egyházi hivatalt keresett, mellynek akkori birtokossa azon volt, hogy halála után azt az ő fiára és feleségére hagyhassa: Sterne boszorkodott rajta: hogy ez az ember meg nem elégeszik azon bő jövedelmeknek élete végéig leendő birhatásával, azért köz megeggyezéssel az ő barátjával azon

dolgozott, hogy az Egyházi Jövedelmeknek örökségül való által szállítását meggátolja. De ök mind a' ketten sem voltak olyan ravaszok, mint a' jövedelmek birtokossa, a' ki csak ugyan végbe vitte: hogy az ő halála után a' hivatal, a' fiának ígertetnék. Sterne ezen még inkább megboszonkodott, és feltette magában, hogy gúnyoló Irás által fogja az embert megszégyeníteni. Ő tehát egy könyvet írt ezen nevezet alatt: „Egy derek, meleg hálóköntösnek története, mellyel a' birtokossa meg nem akart elégedni, ha csak abból feleségének alsó szoknyát, és fiának egy pár nadrágot is nem készíttethetne”. — Ezen gúnyoló Irás igen szívére szolgált az embernek, úgyhogy Sternét kérné; ne terjessze el a' munkát; de már későn volt, mert a' kis könyveknek is a' kezökben forgott, ugyan azért megrettenvén, ne talán Sterne még több ilyen gúnyoló Irásokat is készítsen, arra el szánta magát, hogy lemondjon hivataláról, és azt Sterne jó barátjának engedje. Ez megtörténvén, a' dolog olly nagy hírbe jött, hogy kiki Sterne gúnyoló Irását olvasni kívánná, 's az ő elmés gúnyolódásai olly köz kedvellést nyertek, hogy a' Yorki Fő templomban neki adnák a' legnagyobb prebendát.

Rabner és Kästner.

Midőn Rabner gúnyoló Írásait kiadná, Kästner illy értelmű elmés verset készített

munkájára: „Gúnyolni, és minket szegényekké tenni, Rabnernek kettős igyekezete. Látjuk hogy ő mindeneket kinevet, de ő rajta mindenek sohajtoznak.“ — A' versek utólja arra látszott czélozni, hogy Rabner vámszedő lévén Liptsében, egyszersmind az a' kötelessége is volt, hogy meggátolja, nehogy a' parasztok valami jószágot bírjanak, mellytői adót nem fizetnének. Ő mindazáltal kötelességének úgy tett eleget, hogy igasságosnak tartanak; de még egyik jó barátja is őtet ezen mondással kívánta érdeklenni, hogy: „Nem sokára a' parasztok ezt fogják előtte énekelni: Cantabit vacuus coram latrone viator.“ — Rabner sem egyik sem másik mondás által magát megsértettnek nem tartotta, mert igaz úton járt; azt még is el nem fojthatta magában, hogy tréfából ki ne mondaná: „Kästner az ő Epigrammájában a' parasztoknak és bolondoknak prókátorja volt.“

Rejtett szó:

Könnyen 's gyakran mozdulásra,
Kész vagyok én a' szállásra;

Bár más is szolgálatom:

Megfordítva vagyok egy szép,

'S jól ismértetett Magyar nép;

Igy véremmel áldozom.

Jegyzet: A' 6-ik Számbeli Rejtett szó: Szöllő.

J o b b í t á s: Az előbbi számbeli Rejtett szó' első Versében hibásan van gomra, gyomra helyett,

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(8.)

A' görög Anthologiákból.

Szeretet, 's gyűlölés.

Ah gyötör a' szeretet! gyötör a' vad mérgű
gyűlölség:

Már ha gyötrődnöm kell, légyen az édes
enyém.

A' rózsa.

Rózsának mi rövid szép elete! hirtelen el hal:
Rózsa után indúlsz, 's íme tövisre találsz!

A' barátság.

Heliodóre, igaz, létünk' szebb kintse, barát-
ság;

Ám de csak úgy, ha tanúlsz élni javadra vele.

Az élet' korai.

Egy kora éltünknek játék; jön utánna sze-
relmes;

Harmadik ad nyugtot: tud velek élni,
ki bölts.

Guzmits.

Két ajánló levelek.

Mostanában két nevezetes német theátrumi munka tétetett által magyarra. Az egyik Grillpartzeré (Az Öss-Anya); a' másik Schilleré (A' Haramják). Amazt P. Horváth Dániel Császári Királyi Fő Strázsa-Mester, emezt Schedel Ferencz József Orvosi Tudományokat Tanuló készítette. — Minthogy együtt jöttek kezemhez, lehetetlen volt elevenen nem éreznem a' különbséget. — Ezen érzés veit reá, hogy, mivel az egész munkákat nem közölhetem, legalább ajánló leveleikből némiképen megismértessem. Az első Nagy, Méltóságú Branyitskai Bárá Josika János Urnak, az Erdélyi Kormány-szék Fő Elölülőjének Ó Exjának vagyon ajánlva, kihez Mélt. Horváth Ur így szól:

„Excellentiádnak nagyra született, és hasonló érdemei által nagyra helyezett Méltósága, elrettenthetné, az Excellentiád még azokat is fellyül múltó szívét nem esmérőket, valamint engem tökéletes bizodalommal megnyugtat a' felől, hogy alázatos ajánlásomat kétszínséget nem esmérő tiszteletem jeléül elfogadni méltóztatik. — Mellybe megkívánván bizonyítani azt: hogy az Anya nyelvünk nem oly mostoha, vagy szegény, hogy az Író magát más nyelvekkel hasonlólag eredetikeppen ki nem fejezhetné: na, midőn olly nyomtatványok jönnek kezünkbe, hogy az abba elő jövő közönséget levezéseknék értelméhez bajosan juthatnak azok

is, a' kik születte Anya nyelvünket nem csak értjük, hanem tudjuk is; azon esedezem: vegye Excellentiád kegyes pártfogása alá eredeti Anya nyelvünk védelmét, és legalább Édes Hazánkba csak azon szöveget engedje az újtások közül sajtó alá jönni, mellyeknek az eredeti nyelv Ethimológiájával bár mi kevés atyafiságát találni lehet, mert így bizonyosan minden maga nyelvének tudásával neveltetett Magyar érteni fogja azt. —

„Hatalmas Paizsra talál Anya nyelvünk, az Excellentiád bölts védelme alatt, és annak tudása; hogy Excellentiád, sok terhes foglalatosságai közt, Édes Hazánk szelíd kormányozása mellett, nyelvünk gyarapodása mivoltát tekintetbe vészi, nem kevés előmenetelére leszen nyelvünk valóságos pallérozásának”;

A' második az Író Barátjának, Bajzának, a' barátság zálogául vasszentelve ezen szókkal:

„Schiller, az Ifjú, teremtet, 's határt nem ismerő lángárja ön medrét emésztgetve omlott belé a' teremtmény-vázba, melly majdan megrendítsen, majd ismét elolvasszon. Így szökének elé a' gondolat' chaoszából a' Haramják. Mit a' Nap' fija a' világnak itt büszke elszánással átadott, én szerény gyengeségemben iparkodám honi ecsettemmel utánképezni. Ez ügyekézet, dicsőbb előttem, mint saját keblem' képzeményei, elég fényes, elég magas, hogy barátság' viszonyos záloga legyen. És te, ki hív ön-

áldozással hajlongsz ream, kisebb jutalmat nem érdemelhetél, nagyobbat igen. Te érzést ajándékozsz nekem, — érzés legyen tehát pótolékja annak, mi az én ajándékomnak a' tiédhez hijázik.

De te, a' mezei Múának avattja! ki szelíd énekekkel szövsz mennyet köredben, remegve fogsz a' vadan omló ár elöl futamni? — Nem, te nem fogasz futamni; itt is égi a' sugalló, és tsak hatalmával rezzent, melly a' poklokat lenn — de fenn a' mennyet is méri: 's így e' sötét erdőt enyhe ligetteddel csak egy esthajnalra felváltván, az éjjeleket át fogod bolygani mellyeket itt nyitok, 's szent borzanattal kihaladván belőlök mélyebb hatással zengetni flötédet.

A' valóságos jótévőségnek példái.

Arkheszilausz látván, hogy a' beteg Khioszi Apellesz egyszer'smind szükségben is volna, húsz drakmát vön magához, 's Apelleszhez menvén, melléje ült, 's így szólott: „Itt az ember semmit sem talál egyebet, mint Empedoklesz' elementjeit: tüzet, vizet, földet, 's a' mindent éltető aethert. — De te nem jól fekszel”. Ezt mondván igazítá vánkusát, 's a' pénzt titkon alája tevé. Az agg gondviselő asszony megtalálván azt, tsudálkozva nyújtá Apellesznek. A' ki jó izün nevetett reá, 's mondá: „Ez Arkheszilausz' játéka”.

A' Lakedaemoniak egykor éhségben eleséget küldöttek a' Szmyrnaiaknak; midőn ezek a' jótévőséget tsudálnák; amazok így szóllának: „Ez épen nem különös dolog: azt határoztuk meg magunkban, hogy egy napi ebédet húznánk el magunktól, 's barmainktól; 's ebből kerekedett ki a' küldött eleség”. — Mennyi jót tehetnének illy ártatlan módon azon gazdag hazafiak, kiknek egy egy vatsoráik több ezerekbe kerülnek?!

Az Afrikai ítélő-szék.

Sándor Király egykor Makedoniából Afrikának egy távul esett gazdag tartományába érkezett. A' Lakosok elejébe mentek gyümöltsel, 's arany almákkal. „Tartsátok magatoknak, mond Sándor, gyümöltseiteket; én nem jöttem gazdagságtokat látni, hanem erköltseitekből tanulni”. Ekkor elvezeték ötet azon helyre, hol a' Király igazságot szolgáltatott. Épen ekkor lépett a' Király elejébe egy polgár, ki így szólla: „Én ettől az embertől vettem, o Király! egy zsák polyvát, 's a' zsákban nagy kintsre találtam; a' polyva enyém; de nem az arany; és ez az ember nem akarja vissza venni. Itéld neki, ó Király! mert övé”. Eméz ellenben, ugyan azon helységbeli polgár, így felelt: „Te félsz valamit igazságtalanul megtartani, 's én ne féljek, egy illyest tőled el venni? Én neked úgy adtam

a' zsákot, a' mint volt; tartsd meg a' magadét. Itéld neki ó Király! — A' Király kérdezé az elsőt, ha volna é fija? Ez ingennel felelt. — Kérdé a' másikat, ha volna e' leánya? 's ez is igent mondott. „Jól van, mond' a' Király, ti mind ketten derék emberek vagytok; házasíttátok össze gyermekeiteket, és a' talált kintset adjátok nékik mennyegző ajándékul. „Ez az én itéletem”. — Ezen el bámúlt Sándor. „Rosszúl itéltém é? kérdé a' tartománynak Királya, hogy te így el bámúlsz”? „Épen nem, felel Sándor, hanem a' mi földünkön másképen itéltek volna”. „És hogyan”? kérdé az Afrikai Király. „Mind a' két perlekedő, felel Sándor, vesztett volna, és a' kints a' Király kezére került volna”. — Itt össze tsapá kezeit a' Király, és mondá: „Világít-é nálatok is a' nap? és engedi az ég, hogy essék felettetek”? „úgy van; felel Sándor”. — Minden bizonnal, folytatá amaz, a' nyomorú barmokra nézve, mellyek földeteken élnek; mert az ilyen emberek felett nem világíthat a' nap, 's nem hullathatja jótévő harmatját az ég”.

Mesterséges Mahagonifa.

Most Angliában és Franciaországban minden kemény, és tömött fát, mesterségesen úgy páczolnak, hogy Mahagoninak lássék. I. i. előbb meggyalúlják a' fát, azután

salétromsavannyal felelesztett vízzel dörgö-
lik ; továbbá , 3 lat sárkány vért egy pint
égett borban felelesztenek , és 1 lat szénsa-
vanyas hamuzsirt kevernek bele ; ezen ke-
veréket által szűrik . Ezen ritka nedvesség-
gel több ízben , puha etsettel bekenik a' fát
's ezen mázolászt egynehányszor tselekszik ,
mellyre a' fa úgy megveresedik , hogy a'
mahagonihoz tellyesen hasonlónak látszik .
Ha idővel a' fényességét elveszti , hidegen
préselt lenmagolajjal kenik be , 's fényessége
ismét megtér .

Ú j R é v .

Troy-ban a' Hudson folyón Éjszaki A-
merikában , az ő torkától 166 mérföldnyire ,
a' hol még is ezen folyó víz 900 lábnyi szé-
lességű , ilyen különös Kompot állítottak :
a' Komp , gerendákkal vagyon fellyül kereszt-
ben megrakva , 's erre rézsútosan nagy erős
kerék állíttatott , melly a' Kompnak egész
szélességét el foglalja . Ezen tiprandó kere-
ket két ló tapodja ; oldalvást ismét két ke-
rék áll , mellyeket az előbb említett nagy
kerék hajt , és ezek már kétfelőlről a' vízbe
vannak eresztve , és forgásaik által úgy hajt-
ják a' Kompot , mint a' Gőz-hajóknak ke-
rekei .

A p r ó s á g.

Midőn Napoleon Lodinál tsatázna, az ellenségnek egy Batteriája igen sok kárt és pusztítást tett a' Francia seregekben, azért több próbát tettek ezen Batteriának el foglalására; de mind haszontalanul. Eggyik Tiszt mondá tehát a' Generálisnak, hogy: még méltó volna egy próbát tenni azon ágyúzó Batteriának el némítésára. Napoleon feltüzesedvén, elő szóllt egy csapat katonaságot, és azt mondá: „Halgassanak az ágyúk”! és ostrom lépésekkel a' sáncznak vezetvén a' katonaságot, azt valósággal el is foglalta.—

Más alkalmatossággal végbe vihetetlen dolgokat parantsolt, 's midőn alázatosan elejbe terjesztenék, hogy: az lehetetlen, így kiálta fel: „Mit! lehetetlen? Ez nem Francia szó!

M e s é s k é r d é s e k.

- 1) Mitsoda Király az, kinek se színe, se egéssége nem változik?
- 2) Hogyan ihatna valaki a' pinczében, a' nélkül hogy oda le menjen?
- 3) Mi az, a' mit se meg nem eszünk, se meg nem iszunk, mégis jó ízűn esik?

Jegyzet: A' 7-ik Számbeli Rejtett szó: Száj, Jász.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(9)

Az Újesztendő tájban feltűnt Üstökös-tsillagnak további menetele.

A' mit mindjárt első észrevételekből lehetett következtetni, hogy t. i. szörnyű sebességgel megyen, azt utóbbi tapasztalások még inkább megmutatták. Hasonlóképpen azt is, hogy folyvást a' Polus, vagy is az Éjtszakisark felé jár. — Mind a' kettőt a' vi gyázó szemek észrevehették: de különösen Pesten Balthazar János Inzsenér Úr, a' ki azt Jan. 4-kén már észrevette, e'képpen jegyzette fel:

„Azon Üstökös-tsillag, mellyet de la Hire tsillagjának tartanak a' Tsillagvisgálók, nagy sebességgel siet a' Polus felé. Úgy annyira, hogy, kik Jan. 5-ik napján a' Herkules tsillagzatnak karján β és γ tsillagok között látták, most Jan. 25-ikén éjfélt után 2 — 3 óra között a' Sárkány-farka tsillagzatnak α , második nagyságú tsillag mellett szemlélhették. — Üstöke a' Nagy Medve,

vagyis a' Gönczöl-szekere tsillagzatban a' második nagyságú β tsillag felé nyúlt; és pusztá szemmel tekintetve mintegy 12 grá-
dusnyi hosszúságú volt. —

Mexikói Régiségek.

Nem rég Bullok nevű Úr Mexikóból
külömbféle Mexikói régiségeket hozott Eu-
rópába. Ezek között vagyon egy tekerts
Papiros, mellynek szélessége 3, hosszúsá-
ga 12 lábnyi. Ezen papiroson az a' tudósi-
tás találtatik, mellyet Montezuma Tsászár-
nak tette k volt, a' Spanyoloknak első kiszál-
lásáról. Ezen papiroson láthatni a' hajók
lerajzolását, és a' szárazra való kiszállás-
nak, 's lovak kiszálltatásának módját;
látni a' tsatáknak előadását, és a' Papoknak
a' bálványok előtt való könyörgését. To-
vábbá az elfogatott és megöletett Spanyolo-
kat, 's némellyeknek a' Mexikói oltárokon
való feláldoztatását; kiváltképpen az első lo-
vaknak képeiket, mellyeket először hal-
hatatlanoknak gondoltak, míg azután a' ta-
pasztalás ellenkezőt mutatott: ugyan azért
a' képen két löfejet diadalom jel képpen
hordoznak.

Ezen papiros tekertsen kívül Bullok Úr
hozott egy kised kézirást is negyedréte for-
mában, melly a' Mexikói eredeti Népségek
történeteit foglalja magában. Minden nép-
ségnek külön-külön, négyszegletű rámba

ha földindulás nélkül is hallatszottak a' dörgeések, legerősebben pedig volt Januar. 10-kén éjtszaka. Emlékezetes dolog, hogy n' Hardenbergi földindulásban éjszokról tetstett jööni a' rengés, az Adorfiban pedig nyugotról kelet felé tartott. Az utóbbi hely körül azt vették észre, hogy, noha igen száraz idő járt ezen télen, még is a' patakok és folyók megáradtak, a' kútakban pedig a' vizek megbövítek.

Éjszak-Ámerikai Statistikai Jegyzések.

Az Amerikai Újságok közlik most Amerikának tudományos Statistikáját, mellyből mi a' következendöket jegyezzük fel: A' nyilván való Iskolákban tanuló gyermekek száma 500,000; az olyan tanuló intézetekben, mellyek graduálhatnak, vannak 3000 tanuló; Akadémiai tanulók 1200; a' Seminariumokban Theologusok 500; törvénytánulók csak 100. Vagyon mintegy 10,000 Orvos; 6000 Prokátor; 9000 Templom és Kápolna, 's mintegy 5000 Pap. — A' hasznos találmányokért, új felfödözésekért, vagy mesterségbeli jobbításokért 4400 személyeknek adtak Pátensek, — A' könyvek nyomtatása esztendönként reá megy 2 — 3 milliom Dollárra. Éjszaki Amerikának külömbféle részeiben öszveségesen megjelennek 1000 Újságok és Havi-írások. A' szabad fehér népség,

melly még 1790-ben csak 3,172,146 Lélekre ment, 1820-kig annyira szaporodott, hogy az akkori népszámlálás szerént tesz 7,852,269. A' rabszolgák száma 1790-ben tett: 697,697 lelket, most az 1820-ik eszt. számláláskor reá ment 1,531,426-ra. Ha tehát a' népese-
 dés ilyen formán szaporodik, 1830-ban a' fe-
 hér lakosok 10,816,312-re mennek; a' rab-
 szolgák pedig 1,962,000-re, és így öszvesé-
 gesen a' népesség 12,778,312 lélekre fog
 menni. A' népességnek illy nagy szaporo-
 dása arra vette már a' Congressust, hogy
 az utolsó Üllésében 33 falut városokká ne-
 vezett. Minden Tartományokban igen szapo-
 rodna a' házak; mostanság Bosztonban töb-
 bet építenek 200-nál, az egész Éjszaki A-
 merikában pedig 10,500 új háznál több va-
 gyon munkában.

Rejtett szó:

Öt bötümet használd télbe,
 Első nélkül ürítsd délbe
 Három végsöm hosszast véve
 Életednek határt téve
 Két utólsóm örömmel
 Bokrétázva vegyen fel.

F. L.

Jegyzet: A' 8-ik Számbeli Kérdé-
 sekre Felelet: 1) Kártya Király. 2) Ha levi-
 tetné magát. 3) A' Dohány füst.

H a s z n o

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(1 0)

Megtiszteltetés.

A' Nemzet örvendezhet, midőn látja, hogy Hazánknek Fő Asszonyai a' nemzeti nyelven irtt Munkákat kedvelik, és azoknak Szerzőiket megkülömböztetve tisztelik. Illy jeles példa az a', magas és nemes érzésekkel tellyes, Levél, mellyel T. T. Kisfaludy Károly Urat az Aurora ajánlásáért Ő Excellentiája, az Ország Birónéja, megtisztelni méltóztatott. Reményljük, hogy azt mások is olly eleven érzéssel fogadják, mint a' millyennel mi közöljük. A' Levél ez:

„Tekintetes Tudós Férfú!

„A' nemzeti ditsőségnek akár mellyik ágát elő mozdítani érdem; de fényesebb érdem, új 's előbb szokatlan ösvényeit felnyitni a' nemzeti nagyság kifejlődésének.

„Nem kell mondanom, hogy Aurora, a' tsinos és századokat élendő Aurora, százados hézagait pótolta ki első megjelenésével a' Magyar ész történeteinek. A'

köz hálaadás, melly a' nagy igyekezetnek betsét tömjényezve szokta nyújtani, szájról szájra áldotta Uraságodnak hazafiúi buzgóságát, 's maga a' Felsőleges Pártfogás tanúja volt a' szerentsés kezdet fontosságának.

„Hogy az 1824-ik esztendei Aurora első Levelén Hazafiúságomnak emlékezet Oszlopát szemlélem, 's hogy a' Fejedelmi nagy Nevek után reám szállott, Nemem Díszei közül, az első megtiszteltetés, annak betsét egész mértékben érezem, 's kívánnám, hogy ezt olly valósággal érdemlettem volna meg, a' milyen szívbéli indulattal fogadtam Uraságodnak erántam viseltető nemes hajlandóságát.

„Kitsiny a' mi Hazafiúságunk' köre: de fontos és felsőleges, a' mennyire az Anyai kötelességeket foglalja magában. Ezeket mindenkor szent kötelességeknek tartottam, 's ha teljesítésekben néha fogyatkozott is talán akaratom, abban bizonyosan soha el nem tévedett szándékom, hogy Magyar Anya létemre, lángolva szeretett Hazámnak, Magyar Fiákat neveljek.

„Ha ezzel, a' mivel minden Magyar Anya szorossan tartozik, kötelességem' egyik fő részét tellyesítettem, úgy megnyugszom tiszteltetésemen 's midőn érette forró köszönetemet nyújtom, megkülömböztetett hajlandósággal maradok.

Tekintetés Uraságodnak
Pesten, Karátson Havának 16-kán 1823.

köteles szolgálója
Ürményi Anna
született Komjáthy. s. k.”

A t t i k a.

Ezen nevezet alatt ismértetik közép Görög Országnak nyolcz Tartományai közül egyike már régi híreről. Öszveséggel mind a' nyolcz azon részét teszi Görög Országnak, melly tulajdonképpen Hellásznak neveztetett. Attikát előbb Aktäänak is nevezték, Akteosztól az első el foglalótól; noha a' nevezet arra is mutat, hogy Attika, mint parti és igen kösziklás Tartomány, a' Görög *ακτε*, vagy *ακτις* szótól vehette eredetét. Némmeljek Atthisztól, Kranaosz második Athenai Király Leányától, húzzák le nevezetét. — Ezen Tartománynak határa éjszokról Beotia, és az Euriposzi tenger szorúlat; nyugotról Megarisz Tartomány; délről pedig a' Szaróni tenger öböl; keletről az Egeumi tenger. Ezen Tartománynak kiterülése 41 geográfiai mérföldekre terjed, de száraz földje csak 39 mérföldnyire. A' Tartománynak közepét azon hegy-lánc foglalja el, melly a' Beotiai Kithäron hegytől déli keletre nyúlik. Attikának határ hegyei össze függenek Megara' Tartományban lévő Oneion hegygel, mellyen keresztül egy mély út vezet Attikába. Ezen mély úton jártak volt Thébából az Attikai Eleutherä határ városba, és innen Eleuziszba 's Athenába. — Attika városaihoz számláltatnak ma: Oroposz, Beotiai lakosokkal, melly a' Marathoni tsata előtt Athenához tartozott. Psaphisz, vagy Auripoli, mellyhez közel

volt Amphiaraosznak Oráculuma. Ramnosz, mellyben Aphrodite Nemezisz különösen tiszteltetett 's annak Agorakritosztól készítettett Képe igen nagyra bötösültetett. Ezt most Abnokaszoronak nevezik, 's még most is megvannak a' régi templomnak omladé-
kai; végre Marathon, mellynek templomai között a' Heraklion, és Délion nevezetese-
's a' t.

(Folytatása következik).

Machiavel.

Ezen nevezetes férjfiú Floreneziai születés, ki nagy és mély elméjét külömbféle tudományokkal meggazdagította. Ő tudta a' régi és újabb nyelveket, a' Historiát pedig olly nagy kiterjedésben ismérte, mellyet az ő munkáiban tsudálhatni. Írásaiban fő czélja volt a' Morál, és a' Politika; de a' szép tudományokat is kedvelte. Azt állítják róla, hogy ő tanította Caesar Borgia Hget az Országlás mesterségére; noha bizonyosabb az, hogy ő gyűlölte a' Medicis Háznak Despotismusát, 's ez őtet hosszas üldöztetések alá vetette. Ugyan is gyanúba vették, hogy ő részt vett Soderini összeesküvésében, 's azért elfogattatott: de mivel bátran és keményen ellentállott a' vallatás közben rajta elkövetett kínzásnak, ez őtet a' haláltól megmentette. A' Medicis Hgek tehát, kik őtet ezen alkalmatossággal el nem vészthették, ellenkezőt kezdettek vele tse-

Iekedni, 's őtet nagy jótéteményekkel arra ünszolták, hogy Historiát írjon. Ő ezt meg is tette, de az előbbi tapasztalásai még sem tették őtet vigyázóbbá, úgy hogy ismét némelly polgároknak czimborálásába bele keverték, kik Medicis Julius Kardinalist, a' ki VII. Kelemen név alatt utóbb Pápává lett, megakarák ölni; de Machiavelnek semmit egyebet meg nem mutathattak, hanem csak azt, hogy szüntelen Brutust és Cassiust magasztalta; azért halálra ugyan nem ítélték, de mégis büntetetlen sem hagyták, mert az ő pensioját elfogták. — Ezen új szerentsétlenség őtet nagy nyomorúságba ejtette, mellyben több esztendőig szenvedvén 1527-ben, életének 48-ik esztendejében meghalt, olly orvosságtól, mellyet ő betegségében praeservatívául vett be Machiavelnek csak egy fia maradott, kit Lukátsnak hívtak: de több tudós munkái néki nagy hirt szerettek. Ugyan is írta: Florencziának Historiáját 8 Könyvekben; a' Hadakozás mesterségéről írt 7 Könyveket; a' Republicáról 4-et; Titus Livius 1-ső Könyveire 3 magyarázó Könyveket; írta Castruccio életét; két Komédiákat; és különös két munkákat a' Fejedelemről, és a' Senátorról. A' Fejedelemről írt munkája nagy lármát tett; mert abban úgy látszik, mintha arra tanítaná az Uralkodót, hogy a' Religiót; az igazságot; a' Szövetségek szentségét, 's mind azt, a' mi szent az emberi társaságban lábával tiporja, ha az ő Uralkodói haszna az

kívánja. De némellyek Machiavelnek ezen oktatását inkább úgy nézik, mint Satyrát, és Verulamii Baco, az Anglus Kancellarius, azt mondja, hogy Machiavel erre nem tanította a' Tiranusokat, a' kik úgyis tudják, mit tselekedjenek; hanem inteni akarta a' Nemzeteket, mitől óvják magokat: mindazáltal közönségessé lett a' világon, hogy a' tettetett mesterkedést, a' színlett igazságot, és törvénytelen módoknak akárki céljaira való ravasz alkalmaztatását Machiavelismusnak nevezik.

Könnyű módon segítő, 's mégis nemes szív.

Nem régiben elmegy valamelly szegény Német Romániró Danckhában a' Könyvkereskedőhöz a' hóna alá szorított poros kézírásával: Mit ad az Úr, kérdi a' Tudós, ezeu munkáért? Tíz tallért, mond a' Könyvkereskedő. Itt vanyon, mondá tovább szomorú szívvel az Író, Feleségem gyermek ágyban fekszik, legalább addig elég lesz segedelmére, míg felgyógyul. Jelen volt az alkun R** (kár, hogy tsak nevének kezdő bötűjét láthatni a' tudósító Levélből) nevezetes szász Akadémiai Író, és bele szöll: Ugyan, ha én adnék ilyen nagyságú munkát, hát nékem mit adna érte? Az Úrnak, mond a' Kereskedő, adnék 12,000 Frankot. Jó, fizesse ki tehát az Úr ezen bö-

tsületes embernek, minthogy a' munka az enyim, úgymond az Akadémiai Író, azon közben a' munkára tulajdon nevét reá írta. — A' Könyvkereskedő a' pénzt lefizeté, a' szegény Író öröm könnyeket hullatva sietett beteg Feleségéhez.

Halakat, kiváltképpen pizstrángokat, tsaló-étek.

Főzz meg 3 — 5 fontnyi zabot tiszta vízben, és ezt még melegen hányd a' folyó vízbe, a' hol halászni akarsz. Ezen főtt zab valamelly vanilia forma szagot terjeszt, melyet a' halak kétség kívül kedvelvén, össze sereglenek, és a' zabot kapkodják, melly közben őket könnyű hálóba keríteni.

Uzsorásnak kemény büntetése.

Franciaországban igen rossz szerentséjök van az Uzsorásoknak. Chaumontban bizonyos éltés úri ember 34 — 40 proCentre adta költsön pénzeit, és 5 szegény falusi embert megvesztegetett, hogy vállanak, hogy ő csak 6 proCentet vett. A' dolog azonban kivilágosodván a' költsönadó meghelyezettett 's örökös rablánczokra kárhoztatott; az 5 hamis tanúk pedig öt-öt esztendeig tartó békókban való raboskodásra.

A p r ó s á g.

Egykor a' Franczia Tsászár valamelly koros Granatérossal öszve akadt, midön éppen az kezihez vette a' 300 Frankból álló hátra lévő Zsoldját. Az öreg Katona azt mondá: bár tsak tudnék valami alkalmatosságot, mellyel ezen pénzt az édes anyámnak el küldhetném! Erre a' Tsászár kérdészködoi kezdett, az anyjának lakásáról, 's midön a' Katona el beszéllette volna, hol és mitsoda állapotban légyen az anyja, a' Tsászár így szólla: „Tartsd meg barátom ezen pénzt, és töltsd vele kedvedet. Én az Anyádnak 600 Frankot küldök”. Amit nem sokára meg is tselekedett.

Rejtett szó:

Bár a' fejem megszomorít,
Majd derekam megvidámit;
His farom mindent megfeszít,
Egészem levegőt szorit. —

Jegyzet: A' 9-ik Számbeli Rejtett szó: Süveg, üveg, Vég, ég.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(1 1 .)

Ö Excellentiájának, Nagy Méltóságú Ürményi Anna, született Komjáthy Asszony, Tsillag-Keresztes Dámának, midőn Aurora' ajánlását elfogadná.

Nem büszke vágyás, nem piperés dagály,
Sem lágy hiúság' tséltsapi képei, —

Nem vesztegették szívedet meg,

O! Magyar Asszonyaink' remekje!

Fellebb irányzók lelkesedéseid.

Élned Hazádnak, volt magas érzeted.

Cornéliának így lehattél

Mássa, mikor fiaid' nevelted.

Így bal szerentsét, bár dühösen nyomott,

El tudtad ésszel fojtani, 's Házadat

Jobb sorsra tartván kedvesiddel,

Zrínyi leánya' nevét előzted.

Napod derülvén, nem ragadott öröm;
Sem fény után nem esdekelél soha,
Naggyá magadban érdemed tett,
'S büszke lehetsz Magyar Asszony élni.

Kultsár.

Számolás Masinája.

Minékutánna olly sok példái vannak a' legfinomabb 's rejtekebb számolásoknak, és alig van egy Város, vagy egy Iskola, mellyben valamelly könnyű számoló ember vagy ifjú nem találtatnék; minékutánna a' fejből való számolásnak a' Külföldi Iskolákban több szerentsés mesterei, sőt róla könyvek is támadtak, minékutánna végre a' Logarithmusokban a' sokszorozásnak, vagy felosztásnak régóta olly jeles példája vagyon: nem lehet tsudálni, ha a' találmányos elmék arról is gondolkodtak: hogyan lehetne a' nagyobb 's mesterségesebb számolást megtestesíteni. Ezt már a' restség regulája által kitsinyben kiki az 'újjain végbe viheti; de a' mathematicus Könyvekben előadatnak ollyan formulák, mellyek papirosra íratván, és fátskákra ragasztatván, a' tsupa el helyheztetés által nagy számolásnak eszközéül szolgálhatnak. De mind ezeknek tsak annyi bötsök lehet mint kezdeknek. Már Angliában Babbage Úr ez előtt, most pedig Hoyou Úr nagyobb és mélységesebb számolásokra is masinákat találtak fel,

mellyek által szaporábban és bizonyosabban végbe vitethetik a' számolás, mint azt akár melly nagy számoló mester tehetné, 's így a' legfinomabb elmének munkája megtestesítetik. Ugyan azért Babbage Úr még azt az észrevételt is teszi: hogy ámbár a' számolásnak fellengzőbb tehetsége olly nagynak tartatik, az még is nem egyéb, hanem a' léleknek mechanika játéka, minthogy az, masina által is végbevitethetik. De szabad legyen hozzá tenni: hogy az illyen masinákat is tsak egy magos és mély ész találhatta ki; egyébaránt Magyar Országban, kivéven a' Számtartó Hivatalokat és Kalmár boltokat, nem igen nagy szükségünk, vagyon a' szapora és nagy számolásokra: azért tsak azt jelentjük: hogy Hoyou Úr Franczia Országban az ő számvető masinájára Pátenst kapott, 's azt Párisból meg lehet szerezni.

Az Austriai Birodalombeli Találmányok.

Mostanában Bétsben Hirschfeldnél kijött ezen Könyv: „A' találmányoknak, felfödözéseknek, és jobbításoknak előterjesztése.” (Darstellung der auf Erfindungen, Entdeckungen, und Verbesserungen aller höchst ertheilten k. k. ausschliessenden Privilegien, oder Patente. Herausgegeben von Anton Ziegler k. k. Beamten.)

Ziegler Úr azt jegyzi meg, 1800 Dec. 8-ik napjától fogva, a' midön a' Privilegiu-

mokról szóló Patens kiadattatott, a' közelebb múlt 1823 Dec. 4-dik napjáig, öszveségesen 454 privilegiumok adattak, mellyek közül 530 öt esztendőre; 23 tizenöt esztendőre; 44 tiz esztre; 7 nyolcz esztre; 1 hét esztre; 5 hat esztre; 2 négy esztre; 21 három esztre; 23 két esztre; és 8 egy esztendőre.

Ezen Privilegiumok közül: 4 a' pamuk jószágok készítéséről; 22 pálinka főzésről; 9 a' gőzmasinákról; 10 eczet főzésről; 5 firnajszer készítéséről; 4 bőr-tszerezésről; 12 kalaptsinálásról; 11 muzsika eszközeiről; 10 kávéról és hozzá való masinákról; 6 a' bőr készítéséről; 5 érczbeli író tollakról; 5 szeg készítéséről; 11 kályhák' jobbításáról; 8 papiros fabrikálásról; 11 punts készítéséről; 13 kotsik jobbításáról; 4 posztó-nyíró masinákról; 6 bor-azesz tsinálásról; 5 czukor rafinírozásról 's a' t. azóli.

Ezen munkában, nem tsak a' Patensek, és azoknak tárgyai adatnak elő, hanem a' találmánynak rövid, de értelmes leírása is, azon kívül; a' Privilegiumot nyerőnek lakóhelye, végre vagyon melléje foglalva a' neveknek és dolgoknak jó lajstroma, mellynél fogva benne mindent könnyen feltalálhatni. — Ezen munka egyszer'smind mintegy tükörben előterjeszti az Austriai Monarchia lakosinak iparkodását; és új ösztönül szolgálhat újabb találmányos iparkodásokra, vagy legalább ezen találmányoknak Hazánkban való elterjesztésére.

A' Ró'sák új rajzolatai.

Kettős tekintetből kívántunk egy szép igyekezetet megismertetni, melly abból áll: hogy Párisban Redoute Úr a' rózsák leírását, és színezett réz-metszésekben való kiadását munkába vette. Az ilyen munka különösen a' Képiróknak 's virágfestőknek kedves lehet, de még inkább azoknak, kik a' szép kertészkedésben gyönyörködnek, és egy egy féle virágoknak sok fajtáit örömezt gyűjtögetik. Hazánkban, a' nélkül hogy itt Társaság volna mint Berlinben, a' kertészkedés elő mozdítására, sok Úri kertekben gyönyörűséggel láthatni, a' legválogatottabb virágokat. Illy kedvellők nem fogják jelentésünket kedvetlenséggel fogadni. — Redoute Úr egyyik a' leg-híresebb virágfestők közül, már a' Malmezon-i kertnek ritka növényeit képekben kiadta, utóbb a' rózsák monographiáját, melly nagy folio formában színezett rézmetszésekkel készült; de ugyan azért igen drága is volt: most tehát nagy nyolczadrét formában adja ki ugyan ezen leírását, mellyben a' rézmetszések is kissebbre lesznek vétetve, de már a' rezek nyomásai színekkel lesznek készítve, 's hogy azok annál tökéletesebben, megfelelően a' természetnek, Redoute Úr ötsettel fogja kiegyengetni. Minden hónapban négy színezett tábla jelenik meg, mellyekhez még hozzá járúl az ottan lefestett rózsának 60 botanikai leírása, és annak műveléséhez megkívántató út-mutatás, valamint azon rózsának

hazája, sütt az a' hely is, a' honnan meg lehet vásárolni. Egy egy fogás (négy kép) $3\frac{1}{2}$ Frank. Az egész munka 40 fogásból fog állani, következőképen 160 féle rózsákat foglal magában. Az egésznek tellyes ára reá megy 40 Tallérra.

A' V i p i t i.

Bullok Úr — kinek neve kilenczedik Leve-lünkhöl friss emlékezetében lehet Olvasóink-nak — olyan fajta állatot is hozott magával, melly eddig Európában még közönségesen nem volt ismértes, 's ezt most Londonban, az úgy nevezett egyiptomi Halle-ban mutogatja. Az állatnak neve Vipiti, a' bak mintegy 14 markos magasságú, a' nöstény kisebb ugyan de valami különös szép állat, fiok is vagyon, ez most mintegy 2 hónapos. Bullok Úr Miszurinak felső részéből kapta, hol az Indusok meg szokták ezen állatokat szelídítte-ni 's szánkáik elejbe fogják, 's azokon egy óra alatt 20 anglus mérföldnyi útat megtesz-nek. Külső formájok ezen állatoknak igen szép. Lord Glenlyon nevelt ugyan már fel ilyen állatokat szabadon az ő jószágában, 's Bullok Úr úgy szándékozik, hogyha azon idő el telik, mellyet a' közönséges mutatasra sza-bott, annakutánna ő is szabadba botsátja ál-latjait. A' baknak szépen horgasodott szarva vagyon, de a' nösténynek nintsen. Élelmök az a' mi a' lovaké szokott lenni.

Tudományos Statistikai Jegyzés.

A' Bétsi Universitásnál a' múlt 182 $\frac{2}{3}$ eszt. folytában, az Orvosi Tudományban Doktorokká lettek 22 ; ezek között Magyar Országiaiak 10-en vannak, úgymint: Fleischer, Specz, Terczi, Lipits, Máday, Mayer, Töpler, Turner, Weisz, Valits; Erdélyiek 3-an, úgymint; Greising, Müller, és Schuster. — Ugyan ezen iskolai esztendő folytában szülés-segíttökké nevezettek hatvannyólczan.

Az Orosz 5 Universitásokban, úgymint Moszkvában, Dorpathan, Charkowban, Kázánban, és Vlnában a' múlt iskolai esztendő folyta alatt tanúltak 1552-en, felsőbb Tudományokat. A' Gymnasiumokban, és alsóbb Iskolákban 41,712 Tanulók. Tsak a' Tanítók száma reá megy 1500-ra.

A' Német Universitásokban, úgymint: Göttingában, Jenában, Liptsében, Berlinben, Hajdelbergben, Marburgban, Freyburghan, Gieszenben, Hálában, Prágában, Würtzburgban, Bonnban, Bazileában és Boroszlóban, ugyan a' Boroszlói Ujság szerént vannak: 120 Törvény Tanítók, és ezen Universitásokban öszveségesen 830 Professorok, és 12,827 Tanulók.

Emberekből támadt ritka állatok.

Belgiumban, Brives la Gailardban nem rég 3 különös állatot vittek a' tömlöczbe, úgy

mint egy tigrist, egy tekenős békát, és egy tövises disznót. Ki hitte volna hogy ezen állatok három emberi személyekből kerültek ki, kik az embereket tsalfa mesterséggel hitegették, t. i: Az atya különösen öszve foltozott selyem ruhákba burkolódzva tigris volt, a' leánya valamelly régi, fekete bőrből készült paizsba rejtekezve volt a' tekenős béka, 's a' kis fia régi huszár kalpagba bujván volt a' tüskés disznó, 's ezen tsuda állatok igen természetesen el fogattattak 's bezárattattak, hogy az embereket ne tsalhassák.

Zsidó - Ing.

A' Zsidóknak az a' szokások vagyon mind az Orosz Birodalomban, mind más sok helyeken is: hogy a' Menyegzői inget megtartják, 's azt a' koporsóban magokkal eltemetik. Ez nálók olly drága kints, hogy ha egyéb jószágok nintsen ezt zálogositják el, 's akár mit inkább elvesztenének, mint sem ezt ki ne váltsák; mert úgy vélekednek, hogy koporsóikban e' nélkül nem nyughatnának.

M e s é s k é r d é s e k .

- 1) Mikor beszéll a' Német magyarul?
- 2) Mitsoda bötüket olvasnak az emberek legörömelebb?
- 3) Hol áll a' ló?

Jegyzet. A' 10-ik számbeli Rejte tiszó:
Büborék.

A' Napkeleti Költés.

Az emberi elmének igen szoros korláto-
kat szabnak, kik egyedül a' Görög és Deák
nyelveken írt munkákat magasztalják, mint re-
mek műveket. Ez által lett Európa a' Görög
és Deák nyelvnek imádója; ez által lettek ki-
váltképpen a' versköltés mesterségét gyakor-
lók fél görögök és deákok, úgyhogy, a' Nem-
zeteiknek helyheztetését, tulajdonságait, 's
nagy történeteit tsaknem elfeledvén, ólva-
sóikat az Olymposzra, Pindoszra ragadnák,
Kyproszban, Delphoszban mulattatnák, és Ju-
piterrel, Márssal, Junóval, Venussal inkább
megismértetnék, mint önnön Hazájok nagy
férjfiaival 's leányival. — Szerentséesebbek vol-
tak ebben a' Napkeletiek, kik a' költésre va-
ló tárgyaikat vitéz és bölts fiaik tetteiből köl-
tsönözték; és azokat résszerént a' természet-
nek ékességeivel, résszerént az emberi szív-
nek nemes felemelkedéseivel ékesítgették. Így
vitték végbe, hogy az ő Költeményeik hat-
hatóságban érdeklének az Olvasót, és nem

valamelly képzelt világba, hanem a' valóságos élet szépségének, méltóságának, és nemességének érzésére vezetnék.

A' napkeleti Költők között a' Persáknál **H a f i z**, az Arabsoknál **M o n t e n e b b i** legnevezetesebbek. Az elsőnek Reviczky által deákra fordítottatott darabjait egy ifjú Hazánkfia már magyarra fordította, és reményljük, hogy nem sokára közre botsátja. A' másodikból még tudunkra egy darab sinsz magyarra fordítva. Ezt csak mostanában Hammer József Udvari Tanácsos Úr német nyelven tellyesen kiadta. Ebből a' 30-dik Darabot (Casedet) mi e'képpen kívántuk közölni:

M o a d h o z,

A' ki Montenebbit feddette, hogy
a' tsatában igen előre ment.

Abdallah, Moadnak fia,
Te nem tudod tsatákban helyemet;
Neked nagynak látszik, a' mire vágyok,
Igen nagynak, szívem vérétől kért veszedelem.
Mellyik hozzám hasonló várja a' tsapást?
Vagy irtózik a' halált keresni?
Ha egy az én sorsomat kiszabni akarja,
Kardom, kaponyája haját, vérrel festi.
Semmit se tesz előttem az idő,
Az én zabolám nints az ő kezében.
Jaj azon lovagoknak, kik engem megszemlélnék,
Jaj! ha virrasztanak, jaj! ha alusznak.

Midőn egykor Montenebbi Egyiptomban
megbetegedett, egy barátja ötlet naponként

meglátogató, de midőn felgyógyult, tőle elmaradott. Ehhez illy lágy érzésű hangon írtt:

„Te el jártál hozzám, ezért jöjjön az Isten tehozzád, míg én beteg valék. Te el maradtál, hogy felgyógyúltam. Ha szívedre vetted, hogy betegségemben felvidámítsál, lásd, hogy egészséges voltomat meg ne szomorítsd”.

Ezen jeles Arabs Költőnek élete leírását, 's munkáinak megismérettetését, a' következőkben fogjuk közölni.

Newton Emlék alkotmányának felírása.

Sokan tudják, kik a' természeti Tudományt tanulhatni szerentsések voltak, hogy Newton a' természet ismételére új utat nyitott, midőn a' Planéták mozgását, Cométák útjait, a' tenger ömlését, világosság sugárinak külömbféléségét felfödözte; de kevesebben tudják, hogy ő a' Sz. Írást értette, és jól magyarázta. Erről ugyan kinyomtatott Rönyvei elég bizonyságok, de ezeknél is szebb, és nyilván valóbb azon felírás, melly a' Westmünster Apáturságban, a' hova teste temettetett, az ő tiszteletére állított emlékek alkotmányon látszik. Ez így vagyon

H. S. E.

Isaacus Newtonus eqves auratus:

Qvi animi vi prope divina

Planetarum motus, figuras,

Cometarum semitas, oceanique aestus,
Sua Mathesi facem praeferente,
Primus demonstravit:
Radiorum lucis dissimilitudines,
Colorumque inde nascentium proprietates,
Quas nemo ante suspicatus erat,
Pervestigavit.
Naturae, antiquitatis, S. Scripturae
Sedulus, sagax, fidus interpres.
Dei O. M. Majestatem philosophia aperuit,
Evangelii simplicitatem moribus expressit,
Sibi gratulentur mortales
Tale, tantumque extitisse
Humani generis decus,
Nat. XXV, Dec. A. D. MDCXLII. obiit Mart.
XX. MDCCXXVI.

Gustavsohn és Lascases.

Egykor IV. Gustáv neve alatt volt Svéd Király, most Gustavson Obester nevet visel. Lakik Herveben a' Lüttichi tartományban. Minekutánna kéntelen a' thronusról lemondott, sokféle gondolatok fárasztották elméjét: kíváltképen pedig az, hogy a' Szent földre menjen. E' végből különös Hirdetést terjesztett el a' világon, mellyben Társakat hívott, és azoknak tulajdonságaikat, és számokat meghatározta. A' meghívás foganatlan lett, 's így a' szándék is füstbe mentt. Ez olly idő tájban történt, midőn néhai Karolina, a' Regens Hercegné, a' mostani Anglus Királynak volt

felesége azon szándékot asszony létére is teljesítette. — Gusztavnak történetei Európának figyelmét magokra vonták, annyival inkább a' Szent Ilonai Fogolynak, a' ki egykor nem foganatlanul dolgozott az ő letétetésén. Így el kerülhetetlen volt, hogy Lascases által kiadatott Emlékezetekben (Memoires) róla szó ne lenne. Némelly helyek ellen ő panaszt tett. Mellyre Lascases azt felelé; „bogy ő Felsége ezen hibákat avval méltóztassék kimenteni, hogy igen hirtelen kellett a' Kézírason végig menni, midön nyomtatásra adatott; továbbá, hogy a' nagyobb Publikumnak az a' szerentsétlensége, hogy sok költött dolgokat kell hallania a' Fejedelmekről, 's így ide is olyan betsúszhatott; végre, hogy Ő Felsége úgy tekintheti azon helyeket, mint Románt. Külömben ő reá nézve (Lascasesre) az már kemény büntetés, hogy Ő Felsége vétkesnek tartja; mert az, a' ki Napoleon szerentsétlenségében önként részt vett, az nem tekintheti Gusztáv Király sorát nagy megilletődés nélkül; 's bizonyossá teszi, hogy az új kiadásban ezen hibákat megfogja igazítani”. — Mint fogadta legyen Lascases' feleletét az Ex - Király, azon kifogásból kitetszik, hogy a' Király, vagy Felség nevezet magától el mellözte, ezt írván Lascasesnek: Én már nem vagyok a' Királyok számában. Minekutánna az 1809-iki revolutio következésében a' thrónusról lemondottam, a' Felség nevet nem viselem. Mint született Fejedelem, betsületnek tartom, hogy az Uralkodók jussait

oltalmaztam. De már az ő számokból kirekesztetvén betsületnek tartom magamat Obesternek nevezni, melly az én katona rangom”.

A t t i k a.

(Folytatás.)

Nem messze Marathontól vagyon Brauron, mellyet most Braonának neveznek. Ez a' Marathoni mezők déli részeinél fekszik, és az Attikai helyek között leghíresebb volt az ő szent tiszteleteiről, templomairól és mythosszairól. Itt tiszteltetett a' Tauriai Artemisz igen pompás ünnepekkel, és minden leány tartozott ezen szent szolgálathban részt venni, hogy férjhez mehessen. Ugyan itt tartattak minden ötödik esztendőben külömbféle czeremoniákkal és énekekkel a' Brauroni Bacchus(Dyoniziosz) Ünnepei. Az Artemisz ünnepeének kezdetét a' hagyományok szerént arra a' történetre viszik, hogy Iphigenia Pappé ide kiszálván, hozta be azon tiszteletet. Brauron régenten egyik volt a' független 12 Jóniai Városok közül, a' hol Philäosz Attikába jöttekor, megtelepedett. — Itt volt Prassia, vagy Prassza, igen jó kikötőhellyel, mellyet előbb Panormosznak, most Porto Raphinak neveznek. Ezen által volt a' közösülés Athena és Delosz sziget között, 's ugyan azért Prasszában taláztatott Apollónak temploma; Erysichton Deloszi Hősnek temetője, 's most is valamelly dombon egy ülő bálvány,

melly igen össze van tördelve. A' nép hagyományai szerint Prasszából vitték által Delphoszba, ama' szent szigetre, a' Hyperboreoszok' ajándékát. Illy nagy emlékezetek vannak még ma is fenn az Attikai Városokban, mellyek köröskörül az egész Tartomány határain, mintegy elhintve valának.

A' szerentsének rosszúl használása.

Múlt 1823-ki Januar. 1-ső napján Párisban valamelly Inas 40,000 Frankot nyert a' Lotteriából. Ebből ő egész életében eléldelgetett volna bötsületesen; de ő azt nem akarta, hanem egy esztendőre bútsút vett az Urától, kikérvén azt az eggyet, hogy ládájának adna helyet. Ezután szállást fogadott magának, mellyben éppen úgy kívánt élni, mint az Ura, a' kinek esztendőnként való jövedelme 40,000 Frankramegy. Ő ugyan úgy számolt, hogy 1824-iki Januar. 1-ső napjáig kijön a' pénzével; de már 1823-iki Nov. 1-ső napján Ura háta megett állott, 's előbbiszolgatját folytatta.

Európában a' legnagyobb víz esés.

Chaumette des Fossés, a' ki Norvégiát most legújában járta meg, útazása közben olly mélyen hatott ezen Ország belséjébe, mennyire előtte még egy utazó sem ment.

Le rajzolta az ezen útazásában látott nevezetes természet tüneményeket, és nem rég Párisban közre is botsátotta. Azok között találkozik a' többek között egy víz-rohanás, mellynek magassága 940 lábnyi, szélességére nézve pedig ötször olyan széles mint Párisnál a' Szeine szélessége, pedig ezen is a' Pont neuf 1020 láb hosszúságú, noha ugyan ezt nem mind a' víz szélessége kívánja.

Új tsirke-költő.

Londonban bizonyos Barlow Úr különös masinát készített, melly által a' gőzök segítségével kikölteti a' Baromfi tojásokat. Ezen gőz melegségnek mértékét különös thermometrum által méri meg, és mindenkor egyenlőségben tartja. Az ő tapasztalása szerint a' tsirkének első mozdulását 131 óra múlva vehetni észre, és 138 óra múlva már a' tüdeje, és gyomra is munkálkodik.

Rejtett szó:

Az egész egészet tördösi, úgy használ,
Majd szárazon lakik, majdan a' vízen áll.
A' madár fészekben, de abban meg nem háll,
Tsak malacznak való, ha feje ott nem áll.

Jegyzet. Feleletek a' 11-ik számbeli kérdésekre: 1) Ha ezen szókat mondja: Szeel, háj, rosz, — azon tréfás mondás szerint: A' Németnek, Szél a' lelke, Háj a' szénája, még is Rosz a' lova. 2) A' pénzeken valókat. 3) A' körmén.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(13.)

Somogyi Ének.

1.

El hajtom én a' Zsibákat,
A' Sióra mezétláb;
Tovább is el hajtanám,
Ha Galambom láthatnám.

2.

Éjjél után egy az óra,
Ég a' Boltban egy Gyertya,
Mérődik a' Pántlika,
Varródik a' Rokola.

3.

Jo'si Zsidó, Jo'si Zsidó
Van e' nálad Pirosítottó:
Vagyon nálam Pirosítottó
De nem Galambodra való.

4.

Az én Lányom olyan sárga,
Rá fér hatvan forint ára.
Nossza Legény, ne kapj rajta
Pirosítottó vagyon rajta.

Targ, és a hajósok döfődése.

Francia Országnak déli partjainál, melyek a' földközi tengerre dülnek, kétkülönös játék vagyon szokásban, mellyek közül egyiket Targnak (targue) nevezik, a' másikat pedig hajósok döfődésének.

Az első abból áll, hogy vitorla nagy rúdat helyeztetnek keresztül a' hajón, 's azt hájjal megkenik, a' kiálló végére pedig a' jutalmat akasztják. A' játék úgy megy végbe, hogy ezen gömbölyű rúdon mezitláb megy kiki a' rúd vége felé a' jutalomhoz; de mivel a' rúd már magában is gömbölyű és síma, azon kívül meg is van kenve, menetel közben a' hajós legények előbb ingadozni, utóbb a' tengerbe esni szoktak. Rendszerént igen sokan jelentik magokat a' próbatételre, és egész testökön nints egyéb ruha tsak vászon gatyá. A' játék mindenkor temérdek sok népnek a' nézésre öszszegyülésével, és sok sajkák körülállásával, muzsika szóval kezdődik 's folytattatik. A' sok nézők előtt való bötsület, és a' kitett jutalom, arra bírja a' hajós legényeket, hogy több ízben megújítsák szerentsétlen próbáikat, 's midőn a' tengerbe buknak, 15 — 20 lépésnyire ismét a' vízszíneire jutván, valamellyik sajkára felkapnak, 's így ismét a' tsúszós menetelt elkezdik. Végre tsak ugyan a' zsír lassan lassan elkopván, egyik másik könnyebben megtartja testét az egyarányosságban 's a' rúd' végére elérvén, a' jutalmat elkapja. Az már magából értetődik, hogy a' nézőknek nagy mu-

latságára vagyon a' rúdon menő hajós legényeknek ingadozásait, lebukásait, és külömbféle forgásokkal való visszatéréseit szemlélni; de a' nyertest köz tapsolás követi, és az ő neve a' nézőknek hallattára kikiáltatik.

A' Hajósok döfődése abból áll, hogy kiállttatnak 12 Sajkák, mellyek közül hat világos kékre, a' másik hat pedig világos veresre vagyon festve. Mind egyik sajkában 12 övedző legény áll, 's a' tsónak orrára négy lábnyira kiálló, de tsak 9—10 hüvelknyi szélességű deszka vagyon szegezve. Ezen deszkákra állnak a' viaskodók, kiknek tsak térdig erő nadrágjok vagyon, külömben semmi öltözetök, hanem jobb kezökben tartanak egy lántsát, balkezökben pedig fából készített paizst. Már a' szemnek különös gyönyörködést szerez a' tsónakok színe, az övedző legények egyforma öltözete, 's a' küszködőknek az ő hajóikkal megegyező színű paizsa és dárdája. A' viadalra muzsika szóra indulnak, 's a' trombita harsogására kezdik el a' küszködést, melly közben szüntelen az ágyúk is ropognak. A' két tsata rend egymás ellen olly sebesen megyen, hogy a' fetske röpülését sokkal megelőzik. Midőn egymáshoz közelítenek, a' két ellenkező sajkák orrán álló küszködők paizsaikkal földvén magokat, a' lántsával egymást döfik, hogy a' tengerbe taszithassák. Így megy a' tsata több ízben megújúlva, 's vállalkozik a' küszködők közül ollyan, a' ki nem tsak eggyet, hanem

többet is a' vízbe taszít, 's a' kitett jutalom azé szokott lenni, ki legtöbbet letaszított.

Emlékezetes dolog, hogy 1762-ben békeség köttetvén, a' küszködők között egy öreg hajóslegény jelent meg, a' ki már az előtt háromszor nyert jutalmat. Azon szerentséjétől bátoríttatván, és még erejében is bízván, egész testét kék papirosba burkolta, és fejére tarka sipkát tett. Ezen rendkívül való készülettel minden nézők szemeit magára vonta az öreg küszködő, és most is legtöbbet dőföt le a' tengerbe, 's a' jutalmat megnyerte.

A' Rézöntő, és Rézműves.

A' Rézöntő bizonyos olvasztó kemenczében készíti el a' rezet, melly hasonlít a' lakatos kohához, t. i. van neki fújtatója, van neki tüzhelye, és annak közepén négy szögletű üreg, melly középett vas rostéllyal el vagyon rekesztve, hogy alólról a' levegő megjárhasa. A' vas rostélyra rakja a' szenet 's erre teszi az olvasztó serpenyöt, mellybe, midőn már a' szén meggyúlt, bele rakja az érczet, és vas fődéllel betakarja. A' mint a' serpenyőben olvad az ércz; ha az öntésre megkívántató szernek többnek kell lenni, a' serpenyőbe a' fődél alá apróbb réz darabokat hány. Minekutánna az ércz már elégséges olvadásban 's megkívántató higságban vagyon, akkor vas fogókkal kiveszi a' serpenyöt, és a' modellákba az elkészített lyukakba bele önti

A' modellák vagy fából, vagy rézből vagynak készítve, de mind egyikben, mind másikban különösen arra elkészített fővénnel viszik végbe, hogy a' hig ércz a' formák között a' modella szerént essék, melly még azon kívül szénporral is be vagon vonva. A' rézöntő rendszerént kisebb edényeket szokott ugyan önteni; de már voltak olly rézöntő mesterek, kik nagy képszoborokat, tabernákulumokat, sasokat 's a' t. készítettek.

A' rézöntőnek munkáját rendszerént más mester szokta simittani, és a' kívánt haszonvételre el készíteni.

A' Rézműves már öntött érczből dolgozik, 's azt résszerént melegen, résszerént hidegen dolgozza. Számtalan sokaságuk azon edények, mellyeket vagy veres, vagy sárga rézből készítenek, 's ugyan ahhoz képest különbözőfélék az eszközök is, mellyekkel a' rézművés él. Igy p. o. vagon neki különbözőféle üllője, fa és vas kalapáttsa, vannak vésői, lyukasztói, srófjai, ráspolyai, simittói 's a' t.

A' modellák készítőjének különösen érteni kell a' rajzoláshoz. Mellyre nézve ezen két mesterségnek fundamentoma a' rajzolás lévén, nem tsupán a' mechanika mesterségekhez számláltatik, hanem felsőbb rangú. Erre nézve méltó volna hogy hazánkiai is tanulnák.

Jégesső ellen assecuráló Társaság.

Berlinben nem régen olly Társaság állott össze, melly a' mezei terméseknek a'

jégesső által történhető kárát megtéríteni kész, azokra nézve, kik e' végből bizonyos summat tesznek le, és azt esztendőnként való tsekély reaadással pótolják. A' Király ezen Társaságot nem tsak megerősítette, hanem 1822-diki Január. 31-kén kiadott végzése szerint 15 esztendeig való Privilegiummal megajándékozta. Ezen kár megtérítés minden természetű birtokosokra 's árendásokra kiterjesztetik, valamint minden termésekre is, úgymint: búzára, tenkelyre, rozsra, árpára, zabra, borsóra, bükkönre, lentsére, babra, repczére, lenre, kenderre, festőfüre 's a't. sőt még a' fejes káposztára, dohányra, czikóriára, répára, krumplira és a' rétekre is. Rendszerént a' gabona nemeitől $\frac{1}{2}$ proCent reaadás kívánatik az első 5 esztendőkre.

A' kármentésre vágyók tartoznak az ő földjeiknek arányos termését, és hihetőképven reménylett hasznokat bevallani, melly a' piaczi közép ár szerint megbötsültetvén, ahhoz képest határoztatik meg az előre letendő summa is. Kinek kinek szabad uem tsak az egész birtokára, hanem annak tsak egy részére is a' kármentést kikérni, melly jószágoknak bötsüje, vagy a' kimérés szerint, vagy esküttek által való megerősítés szerint állapittatik meg. Minthogy ezen kármentő Társaságnak actionáriussai az egész Országra kiterjedő Privilegiumot nyertek; több helyeken lessznek Biz'osok, kiknél tartoznak a' kárvalólók a' kár megesése után harmadnapra magokat bejelenteni, vagy ha ezt nem tehetnék,

törvényes hivatalbeli ember által megbötsültetni. Mihent a' kár hitelesen megbizonyítottik, a' megtérítés haladék nélkül fog következni; ha pedig az assecuráltatott meg nem elégednék a' neki ítélt kármentéssel, az Intézet nevében, és a' kárvallott nevében arra a' két részről választatott bírák fogják a' dolgot elintézni.

A' deák, és deáktalan parasztok.

Most Ost-Frieslandban különös vetekezés támadott arról, hogy: mellyik jobb gazda, a' deákos é, vagy, a' deáktalan paraszt? — Bizonyos Schröer Úr a' deákos parasztokat ótsárolja, 's ezen nevezet alatt olyanokat ért, kik ifjúságokban nem gyakorlották a' mezei gazdaságot, hanem tudós Iskolákat 's Univerzitasokat jártak, 's midőn onnan mégtérnének akkor adták magokat a' mezei gazdaságra. Az ellenök támasztott vádat mások a' tapasztalással czáfolják meg, azt állítván, hogy az ilyen deákos parasztok között igen jeles gazdák vannak, kik nem tsupa gyakorlásból tudják, hanem okoskodással is támogatják az ő gazdálkodásaikat, mindent helyesen számba vesznek, lajstromokat tartnak, a' föld tulajdonságait jól isméri, a' mag választást, barmok tulajdonságait megítélni tudják; általjában a' legjobb Saxoniai gazdákkal vetélkedhetnek; kivált az ollyak, kiknek feleségeik is értik a' házi gazdálkodást.

Ellenben azok, kik nem tapasztalásból, hanem könyvekből'gazdálkodnak, és nem okoskodásból, hanem újság után kapkodásból intézik munkáikat, kik városi nevelésű feleségeket vesznek, a' kik a' mezei házi gazdálkodást tellyességgel nem értik, és az eggyügyű mezei gazda élethez szokni se nem tudnak, se nem akarnak; ezeknek gazdaságaik bizonyosan megromolnak, 's az ilyen deákos parasztok, vagyis mezei gazdák, természet szerént el vesznek. De ellenben sok példák vannak, hogy a' deáktalan paraszt is megromlik, kiváltképpen, ha maga dolgaira igazán nem vigyáz, ha munkáiban rendet nem tart, és takarékosan 's kémélve nem él, úgy hogy a' tsupa gyakorlásbeli gazdát a' tanúlt gazda elejbe éppen nem tehetni.

M e s e.

Láttam én már olyan Papot,

Ki nem olvasta a' napot:

De az Ábéczét sem tudta,

'S hogy az mint áll, azt se tudta.

Jegyzet. A' 12-ik számbeli Rejtettyszó:
Malom, alom.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(1 4 .)

Ö r ö m É r z é s e k,

„Mellyekkel Méltóságos és Fő Tisztelendő
„Nádasdy Ferencz Úr Ö Nagyságá-
„nak 's a' t. midőn Püspöki székébe beik-
„tattatnék, hódult Meritzay Antal, a' Sz.
„Szék Hites Jegyzője” 's a' t.

Vác Városának Öröm napját (Feb. 12)
Meritzay Úr Vitézi Verseken írta illy czimű
Költeményével díszesítette, mellyből emléke-
zet okáért a' következőket kivonni mind
a' Mélt. Püspökre, mind híres nevezetes Úri
Nemzetségére nézve méltónak tartottuk:

Még Helikon Szüzeit nékem kedvezni találom,
Még kies, és rózsás téren vezet engem Apolló,
Még gyűllad keblem tele lévén Édeni tüzzel;
Lantomat én ragadom szintén, hogy húrjai
zengjék

Nagy Neve' tiszteletét szeretett NÁDASDY
FERENTZNEK,

Hangozván gyorsan, hogy lett Fő Papja Me-
gyénknek

Ő, Kit nagy méltán mondhat kiki Nemzeti
Fénynek;

A' mellett, venné hogy nagy Vértől maga létét,
És ditsekedhessen sok festett Ős' Nagy Atyákkal,
Éltöket áldoztak fel kik kedvelte Hazánknek;
Bátor nagy fényben most is tündöklenek im'
több

Tagjai e' Háznak fő rangú Tisztviseléssel,
'S izzatt homlokkal, 's nagy lélekkel törekednek
A' köz Jónak ügyét küszködve elébbre segélni;
Érdemi, mellyekkel ragyog Ő maga, messzire
vitték

Nagy Neve jó híret, valamint szép Lelke sok
ékét.

Mert azt jól tudván, Ő hogy Szolgája az Úrnak,
Hívta ki sok lelkek' vég Üdvösségire Őtet,
Hév buzgósággal, 's tüzzel jó pásztori tisztjét
Szent kötelességnek tartá bé tölteni mindég,
Őtet azért méltán mostis volt Hívei áldják.

Tettei mint azután felemelték föbb Papi Karba,
A' Haza sok Fiait vigyázva nevelte javára,
Oszlopi hogy legyenek nagy lelki Magyar
Sionúknak.

Sziutén tündöklött fényvel törvényi Karok közt,
Mint Bíró, lévén Thémisnek híve 's barátja,
Mert szeretett egyedül, 's mindég az Igaznak
adózni.

Jó Fejedelmünknek, ki figyelmel nézi az er-
költst,

Mind ezek eljuttak vala trónusi Széke elébe,
'S érdemeket koszorúzni szokott szívét oda bir-
ták,

Hogy Váztzon megürültt volt Püspöki Székbe
emelje.

Árváknak mi nekünk így most Öt adja Atyájúl,
Volna ki létünknek régen kívánt öröme,
Benne kevéldnednk, mint a' kiben álna re-
ményünk.

Illy nyereségünkön már hát örvendeni szívünk
'S boldog sorsunknak létét érezni ne szünyék!
Rajta tehát zengő Lantom víg hangokat adjál,

Caesar halálát megelőző jel.

Svetonius, Augustusnak életét írván, a' XCVII. Részben így szóll: „Az Augustus halálát 's Istenné lételét jelentő jegyek közé tartozik az a' környülállás is, hogy az ő tiszteletére állittatott Oszlopon, az ő nevében (Caesar), a' C—t egy menykő tsapás el törölte, úgyhogy tsak az AESAR maradt meg, egy olyan szó, melly az Etruskok nyelvén Istent jelent; 's ez által nyilvánóságosan kijelentetett, hogy Augustus, száz (C) napok múlva, az Istenek közé tétettetik”. — (Midön már az ember illyet olvas egy Svetoniusban, tsudálkozzék-é rajta, ha még ma, ezt, vagy amazt a' természeti tüneményt ilyen, vagy amollyan történetet megelőző jelentésül halja magyaráztatni? Vajha az álom hüvelyezök, nem a' történetek után szabnák ezekre az előbbeni tüneményeket, hanem a' tünemények megjelenésekor magyaráznák ki azoknak tsalhatatlan jelentésöket).

R e g n i e r.

Ezen Francia Tudós 1573-ikban Sártresben született. Ifjúságától fogva igen hajlandó volt a' gúnyolódásra, 's az Attya azért gyakran megbüntette. De se büntetés, se jó szó ki nem verhetette belőle ezen tsípös hajlandóságot, melly által utóbb magának sok ellenségeket szerzett: de, mivel az ő tsípösége öszve volt kaptsolva az elmésséggel, voltak neki jó akarói is. Nevezet szerint Joyeuse Ferencz Francia Kardinális, a' ki őtet magával Rómába is el vitte. Illy hatalmas Pártfogók neki 2000 Luidórt behozó Prebendát szerettek, melly valamelly Apáturságból állott. De a' testi gyönyörűségekre dühössen hajló indulatjának ez sem lett elég. Mindent el költött volna. Éppen az, hogy így élt, rontotta meg testének erejét is. Már 30-ik esztendejében ősz volt, 's 40-ikben telyes el gyengülésben meghalt. Még utólján sem hagyta el a' pajkos vidámság; magára illy koporsó Irást készített:

Nem gondolkodtam életemről,
Édesen folytak napjaim.
Példát vettem természettől,
Igy enyésztek el gondjaim.
Azért tsudalom oh Halál!
Hogy te rólam gondolkodál,

A' nyúlaknak természeti tulajdon- ságaik.

Egy egy állatnak nints talán több ellen-
sége mint a' nyúlnak; de a' természet sem
volt eránta olly mostoha, hogy ezek ellen
minden óltalom nélkül hagyta volna. Éles hal-
lása, sebes futása közönségesen ismeretes;
de elméssége is elegendő vagyon ellenségei-
nek kijátszására. A' szántóföldeken olyan
hantok megé vonja magát mellyek szőre szí-
nével eggyeznek. Ha valaki felüti őket fekvés-
ekből, elejénte igen sebesen futnak egye-
nesen előre, annakutánna oldal szökéseket
tesznek, vagy pedig előbbeni fekvésökre
vissza térnek. Ra a' nyöstén üttetik fel búvó
helyéből, az nem fut attól annyira mint a'
bak, de annál több oldal szökéseket tsinál.
Há születésök helyén hajtának fel a' nyúlak,
attól igen ritkán távoznak nagyon messzire,
és régi fekvésökre ismét vissza térnek, 's ha
egymásután két nap hajtának, másnap ugyan
azon oldal szökéseket teszik, mellyeket első
nap tettek. Sok volna mind azt feljegyezni a'
mit a' Vadászok rólok, meglehet hogy sok-
szor nagyitva is beszélnek; de talán nem lesz
unalmas azt megemlítenünk, a' mit Fouilloux
rólok megjegyzett. Láttam, úgymond ő, egy
nyúlat, melly ollyan okos volt, hogy mi-
helyt a' kürt zengését meghallotta, azonnal
neki kerekedett, 's mintegy fertály mérföld-
nyi távolságra el futván, ott a' tóba beúszott,
's a' káka között el bújt, ha szinte semmi

ebek nem üzték is. Továbbá, látott olly nyulat, melly minekutánna már 2 óráig futott az ebek előtt, egy másikat fekvő helyéből felütött, 's annak helyére feküdt. Másokat látott mellyek két három tón is által úsztak, mellyeknek szélességök 30 lépést is tehetett; ismét mások juh-nyáj közé rejtöztek, 's a' közül kimenni tellyességgel nem akartak: némellyek valamelly sűrű bokornak egy oldalán felfutottak, a' más oldalán pedig le, úgy hogy közöttök és az agarak között tsak a' bokor volt: látott olyanokat mellyek egy ölnyi magosságú köfalon beugrottak, 's üldözőiket így játszottatták meg.

Már Januáriusban, és Februáriusban, halágy idő lár, felébred benne a' párosodásra való igen erős ösztön. Rendszerént több bak esik egy nyöstén után, midőn úgy neki szoktak tüzesedni, hogy egymást keményen megtámadják. Ha két bak küszködik egymással, hátúlsó lábaikra leülvén fejköt 's derekokat egyenesen feltartják, és első lábaikkal olly erőssen verik egymást fültövön, hogy a' tsatogás száz lépésnyire is el hallatszik. Az ütések ollyan sűrűn érik egymást, hogy az embernek lehetetlen az egyes tsapásokat megkülömböztetni. A' mellyik az illyen kettős viadalban győzödelmes, az szokott annakutánna azon egész esztendőben azzal a' nyösténnel tartani.

A' Gyümöltsfák termékenységének öregbítése.

Némelly gyümöltsfák, úgymint: a' kaj-szi baraczk, őszi baraczk, szilva, és tseresz-nye-fák termékenységét igen lehet nevelni a' következők módön: t. i. valamelly nagy edénybe tén - ganéjt és vizelletet mésszel és kályha korommal össze kell vegyíteni. Minekutánna ezek jól megkevertettek, kisebb edénykékre kel osztani 's a' fákmellé helyheztetni: akkor a' fát posztó-szélből álló kö-
telkével által kell kötni, és ennek mind a' két végét az említett trágyás edénybe vinni, úgy, hogy abból a' nedvességet magához szívhassa, 's a' fához vihesse. Ezen lének olly nagy ereje vagyon, hogy a' fának héjján által, azt igen termővé teszi. Ha talán igen száraz idők járnának, szükséges azon keveréket néha néha megújítani, és tapasztalni fogja a' kertész, hogy a' fák ez által szinte megújulnak, és sokkal bővebben teremnek.

Ugyan ezen keveréket haszonnal lehet alkalmaztatni az alma és körtvély fákra is.

Igen hasznos a' gyümölts fáknak, ha őszszel vagy tavsszal, meszes vízzel bemázol-
tatnak: t. i. valamelly edénybe méssz tétetvén, az vízzel bővségesen feleresztetik, 's midön a' méssz leülledett, tsupán a' felmaradott vízzel kell a' fákat bekenni. Ha ezen meszes víz még marha vizellel és kályha korommal megkevertetik sokkal nagyobb lészen a' hasz-
na. Különösen jó következése vagyon ezen

hígsággal való megkenésnek; mert a' fák héjában lévő bogár tojásokat el öli, a' fahéj-ját megsimítja, 's az egész fát a' mohától megszabadítja, a' melly alatt szoktak rendszerént lenni a' féreg tojás-fészkek, és így a' fa minden férgektől megtisztulván, esztendőnként gazdag gyümöltsöt hoz. A' fák növést az által igen lehet segíteni, ha a' fiatal fának ültetésekor, némelly helyeken a' gyökereit gyapjúval, vagy posztó darabokkal körül kötögetik; mert ezek a' nedvességet nagyon magokhoz szívják, és egyenesen a' gyökérnek, 's az által a' fának adják.

A' finomabb gyümöltsfákban gyakrabban megesik, hogy a' rozsa vagy fene bele veszi magát. Ennek legjobb orvossága azon egész helyet, mellyet a' fene megkapott, kimettszeni; de, hogy a' fának ezen seb ne ártson, szükséges a' levegőtől megoltalmazni, a' mi az által történhetik meg, ha kátránnal, mellybe egy kevés gyanta is kevertessék, bé fog kenettetni. Ezen bétakarással azon hely tisztán marad, és igen hamar új héjjal beforr.

Rejtett szó:

Tiszti szolga vagyok, míg egész a' nevem,
De több, 's nagyobb leszek, ha ketté metszetem.

Az Első tagomban vannak Úrak, 's Nagyok

Magam is, mint szolga, 's Úr is jelen vagyok
Hátulsó tagomat tedd első elébe

Úgy bátran nézhetel ellenség szemébe.

Szabó.

Jegyzet. A' 13-ik számbeli Mese: Pap a' képén.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(15.)

Carvalho Sebestyén.

V. János Portugalliának 1706-tól 1750-kig volt Királya, életének vége felé nagyon elgyengülvén, az egész Kormányozást a' gyónlató-attya, Don Gáspár, Szent Ferencz Szerzetebéli Barát' kezére bocsátotta; kinek Ministersége alatt számos vissza élések tsúsztak be az Országos dolgokba. I. József, a' fia, lépvén az igazgatásra, ezen vissza éléseket tellyes erejével igyekezett kiirtani, melly igyekezetében az ő Ministere Carvalho Sebestyén, Oeyrási Gróf, és Pombali Marqvis, minden tehetségével segítette. Ezen Minister az Országlásnak minden nemű tárgyaira kiterjesztette figyelmét: pártfogása alá vette a' tudományokat 's mesterségeket, felelevenítette a' földművelést, kézi-műveket, és kereskedést; jó rendet szabott a' közönséges kintstárra nézve; el nem mulatott semmit, hogy a' Portugalliai hadi erőbe, mind a' szárazon, mind a' vízen, új életet öntsön. Az ilyen újítások, itt is ott is, ótsárlókra találtak, 's

kedvetlenkedőket támasztottak; kiknek a' számát még nevelte a' Minister az ő szoros fenyték tartásával, melly a' despotismustól csak névvel különbözött. Az Országban lévő kereskedőket az által ellenségeivé tette, hogy különös szabadságokkal megajándékozott Társaságokat állított, mellyek egyebeket kirekesztve Indiákra, Afrikába 's Rhinába kereskedhessenek; az Ország Naggyait el keserítette az által, hogy erántok nem csak megvetéssel volt, hanem roppant nagy földeket a' Koronához vissza foglalt mind Afrikában, mind Amerikában, mellyek az előbbi Királyok adományai szerént már a' Nemesség birtokában voltak.

Illy környülállások között, 1755 eszt. November 1-ső napján rettenetes földindulás történt, melly Lizabona városának nagy részét csaknem egy szempillantás alatt süllesztette el, 's a' lakosok közül 20—30 ezeret nyelt el. A' mit a' földindulás meghagyott, azt a' tűz emésztette meg. A' tenger maga partjain kiütvén, el borította a' lakó földet; ezekhez járult a' szokatlan hideg idő, 's az ezekből természetesen következett éhség, melly az Orzágnak nagy részét súlyosan terhelte: közönségessé vált ezekből a' félelem, és rettegés. A' Jesuitákat azzal vádolták, hogy ezen rémitő környülállásokban nem hogy bátorították, 's vigasztalták volna a' Népet, hanem a' megtörténteket úgy magyarázták, mint még rettenetesebb Isteni büntetéseknek előljáróit, mellyeket Portugallia a' maga tetteivel vont magára. (Lásd L' administration de Sebastian

Joseph de Carvalho et Melo, Comte d'Oeyras, Marquis de Pombal). Ezen jövendöések, 's a' Braziliai zenebonák, arra indították a' Királyt 1757-ben, hogy a' Jesuitákat nem csak mint Gyóntató-Atyákat tiltotta ki az Udvarból, hanem a' bemenetelt előttök általán fogva el zárta; sőt egész Országában megtiltotta nekik a' gyóntatást.

(Folytatása következik).

A' Szömöltső el vesztése.

Valamint igen disztelen, úgy alkalmatlan is az emberi testen a' Szömöltső. Azért a' következendő mód méltó a' figyelmetességre: Tekéntetes Ns. Somogy Vármegyében, és a' Veszprémi Püspökséghez tartozó Karád mező városban fekvő, 's a' Bajor Korona örökös Herczeg nevét viselő Regiment Svadronából, egyik köz-legénynek mind a' két keze feje, sőt még a' tenyere szélei is tele voltak Szömöltsőkkel, annyira, hogy a' sokasága, és forátsossága miatt undok volt reá nézni. Ezen Legényt meglátván egy ugyan Karádi Uradalombéli Tiszt, magához hívá, 's a' következendő módon gyógyította meg, vagyis el vesztette mind a' két kezéről a' Szömöltsőköt, úgymint: Két szelet marhahúst, a' mint a' rostélyost szokták metszeni, hozatott a' Mészárszékből, és jó erős eczetben 24 óráig egy fazékban áztotván, azután a' kezeket elsőben azon eczetben jól megmosá, a' szelet

húsokat pedig keze fejére, 's tenyerére fölül a' hústra ruhát téven, kötötte, hogy az egész keze fejét befogja. Ezen hús 24 óráig rajta lévén, többé be nem kötötte. Az említett Legény nagy örömmel mind a' maga Tisztének, mind az orvosló Úraság Tisztének nagy örömmel megmutatta, hogy el veszett az undokság kezeiről, és igen nagyon megköszönte a' jó tételt. Hasonló módon a' szolgálójának is mind a' két lábáról a' Szömöltsököt ugyan azon Gazdasági Tiszt Úr el vesztette. Melly szerentsés példák elégséges bizonyosságai az eczetes marhahús ebbeli hathatóságának.

A' K é n.

Ezen testet a' természetnek mind a' három Országában találhatni, de legbövebben az Ásványok országában, némelly érczekkel eggyesítve, 's többnyire közel a' Vulkánokhoz. Ha a' Kén, a' felszállítás (Sublimatio) által megtisztittatik, Kén-virágnak, vagy büdöskő virágnak is neveztetik, 's ekkor igen szép világos sárga színe vagyon. Ekkor meglehet olvasztani, könnyen ki is páradzik, de igen könnyen megis gyúl, a' mit kiki a' kényertyából tud. — Midőn a' kén elég a' szabad levegőben, ugyan a' levegőből magához szivja a' savany tárgyat, és avval eggyesülve kén-savanyas gázt formáll, mellynek igen erős szaga és fojtó ereje vagyon. Ezen kénes savany tovább tovább több savany tárgyat és

nedvességet húz magához, és ebből azután kén-savany támad. Ezt Angliában naggyában is készítgetik olly módon, hogy annak könnyebb megéghetőse végett $\frac{1}{10}$ Salétrommal öszve keverik; de azon Szobában, hol az égés végbe vitetik, a' falak ónnal, vagy üveg-gel vannak bevonatva, és víz gőzzel a' szoba el töltve. A' kén savanyinak, melly a' szabad levegőn készül, az a' hathatós ereje vagy on hogy az égést, vagyis a' lángot el fojtja; mert a' tűz táplálására megkívántató részét a' levegőnek magához húzza, azért a' kémény kigyúladások alkalmatosságával azt könnyű el fojtani, ha kén virágot, vagy büdöskővirágot a' tűzbe vetünk. (Itt a' köz veszedelemnek el távoztatására szükségesnek itéltük megjegyezni, hogy a' kén (Sulphur) nem kényesső, (Mercurius) mert ennek a' tűzhevetése még nagyobb veszedelmet okozna).

A' szaporodásnak nevezetes példái.

1-ször Ts. Ns. Csongrád Vármegyében Hóld-Mező Vásárhelyen a' múlt 1825-ik esztendő Augustus hónapjában egy szegény sorsú Zsellérnek felesége hármas gyermekeket szült; mind a' három él, ép, egészséges, rendes nagyságú férjfi gyermek. A' Szent Kereszttségben a' három Udvarló Királyok nevére Gáspár, Menyhart, Boldizsár nevet kapták.

2-ször Ugyan a' múlt Esztendő November havában Ts. Ns. Csongrád Vármegyében

Mindszent nevű helységben, egy szegény sorsú asszony életének 88-dik esztendejében meghalálózváz, éppen 88 élő maradékot hagyott maga után, mint szaporitást,

A' mostani Üstökös - Tsillag' különösségei.

Runowsky Úr, a' Berlinit Haude és Spener Ujságban, a' f. e. Jan. 24 így szól: A' mostani Üstökös - tsillag olly különösségeket mutat, mellyek az eddig, mióta az eget tökéletesebb eszközökkel vizsgáljuk, az üstökös - tsillagok természetéről, 's üstökeik támadásáról bevett Hypothesisekkel tellyesen ellenkeznek. En Frauenhofer Refractorával tapasztalgattam, mellynek gyújtó pontja 6 lábnyira vagy on, és nyílása $4\frac{1}{3}$ hüvelknyi. Minden nagyobbítások mellett is határozatlan, és középpet igen világos széke látszott, mellynek haja, vagy ködös feje, mind inkább inkább fogyott a' sötétség felé, míg végre egy arányos világosságú üstökbe által ment, melly teke formára hegyesülvén az ő talpa, minden látható határ nélkül, a' széke körül lévő fejének ködével eggyesült. A' széke körül lévő ködös feje, midőn legvilágosabbnak látszott, nagyságában 5 minutum általmérőnyi volt, az üstöke pedig Jan. 6-kán 5 grádusnyi, 7-kén pedig 10 grádusnyi volt, úgy hogy a' Herculesnek $\frac{3}{4}$ tsillagjáig terjedne. A' rossz idő miatt egészen 22-kig nem lehetett észre ven-

ni, a' mikor estve már a' sárkány tsillagzatban volt 62 grádusnyi el térésben, és 227 grádusnyi felmenetelben. A' székének ködös feje sokkal nagyobb volt; és világosabb, az üstöke pedig homályosabb, de éppen olly hosszú. Minden eddig tapasztalt üstökös tsillagok között az a' nevezetes különössége volt, hogy az ő fejétől az üstökével tsaknem által ellenben, farka látszott, mellyet néző tsöveken velem egygyütt több értelmes és tapasztalt emberek észrevettek; melly egész kiterjedésében májd 5 grádusnyira terjedett, és 15—25 minútumnyira egyenlő világossága volt; de nem terjedett olly szélesre mint a' fő üstöke, hanem mintegy felényire. Illy állapotban tapasztaltuk Januar 22-kén éjfeltájban, a' midön a' fő üstökehez képest mintegy 172 grádusnyi tompa szegletet képzett. Ez minden értelmes embernek figyelmét magára vonhatja.

Braziliának mostani Népeisége.

A' Lizabonai Udvari Újság Braziliának Népeiségét hivatalos felszámlálás szerént e-
képpen adja: A' Népeiségnek egész száma 3,617,900. Lélek; ebből 1,728,000 (és így szinte fele) szeretseny rabszolgák; szabad szeretsenyek 150,500; Mulatt - rabszolgák 202,000; Meszticzek, Mulattok 's a' t. 426,000; Indusok 250,400; Fehérek 843,000. — Az egész Népeiségnek $\frac{1}{3}$ részét az Európában szü-

lettek, $\frac{2}{3}$ részét pedig Braziliában születtek
teszik, 's tulajdonképpen csak ezeket lehet
Braziliaiaknak nevezni.

A p r ó s á g.

Racine János, és Boileau nevezettek ki,
hogy XIV. Lajos Francia Királynak életét
leírnák; azomban egyiknek sem volt kedve,
hogy a' táborozás alkalmatlanságait szenved-
je. Lajos vissza térvén győzödelmeivel, a' két
Tudósnek szemrehányásképpen mondá: „Te-
hát Uraságtoknak nem vala kedvök ostrom-
lást'színről színre szemlélni”? — Racine erre
hirtelenséggel így felele: „Felséges Uram!
ennek a' mi szabóink az okai; mi ugyanis
ruhákat parantsóltunk nálok, hogy Felsége-
det a' táborba követhessük; de Felséged
sokkal hamarabb megvette a' Várat, mint-
sem a' mi Szabóink ruháinkat elkészítették
vólna”. Igen nagy meglepéssel fogadta a'
Király ezen hízeltető feleletet, 's a' két Tu-
dós tovább is az ő kegyelmében maradt.

M e s e.

Anya nélkül nem születik:

De anyának nem használ;

Ez vele tsupán kérkedik,

Más javára alá száll.

Vagy, ha föld gyomrába teszik,

Majd anyával vetekedik.

J e g y z e t. A' 14-ik számbeli Rejtettszó:

Hadnagy.

Hasznos
Műlatságok.

1824.

(16)

Örvendező Versezet

Mellyet a' Dunán innen való Kerület-
beli Táblának első Százados Ünnepe-
re készített Szeder Fábrián, Nagy-
Szombatban 7-dik Febr. 1824-dik Eszt.

Míg arany éveket élt régenten az emberi
nemet

Jánus alatt, nem volt hallani semmi panaszt.
Béke ölelt mindent: közösült mindenki
azokban,

A' miket önként föld még pazarolva hozott.
Inség' híre se volt, és bővebb részesülésnek

A' gyors népesedés nem vette semmi határt.
Nem kellett az arany; mert ottan van csak
aranynak

Érdeme, hol pénz ad enni, viselni valót.
Nem kellett Bíró, ki pörös két felnek ügyében
Végezzen, mondván: ez tied, az meg' aze.—

Am de utóbb elmúlt eggyenlőségnek aránya,
'S mindenik annyit birt, mennyire karja
terült.

Igy, ki erősebb volt, gazdag lett, 's nyalka
szemekkel

Nézé tág mezein hízni, tenyészni juhát:
Az pedig a' nyomorúlt, ki nem ébredtt nyerni
mágának,

Mindenből kimaradt, 's más' kenyerére
szorúlt.

Igy a' természet gazdag tárháza felosztva
Némelly nemtelen és tsúnya bitangra ke-
rült. —

Látván szűz Asztréa, hogy illy kártékony az
ember,

És még több gonosz is fogja mutatni magát,
Néki boszorkodván, el bősűlt földi világot
„Hadd vesszen”! — mond — itt hagyja, 's
az égbe röpül.

Am de nem engedi még fő Lét elenyészni re-
mekjét,

A' lelkes pihegőt, melly szemefénye vala.
Themist küld Asztréa helyett törvényes erő-
vel,

Hogy kiki birtokait bölts. keze fontra ve-
gye;

Tégyen igazságot most már a' pörbekerlők
közt,

Hogy ne legyen sértett birtoka senkinek is.
A' törvénytelenül vesztett jószágot urának
Bizza kezére megint, 's birni segítettse to-
tovább. —

Illy hatalommal jött mennyeknek drága szü-
lötte:

Mégis az emberrel szállani szembe került;

Mert elijedne talán fényétől gyenge halandó;
'S Embereket küldött égi személye helyett:
Olyanokat, kiket erköltsnek hív 's ritka
szerelme

Hírre segít, 's nemesült szívök igaznak örül;
Olyanokat, kiknek szemeik betsukódnak
azonnal,

A' mihelyest a' két fél panaszokra fakad;
Olyanokat kik nem tudhatnak részre hajulni,
'S kiknek nem tsuklik térdök az érczek előtt.
Olyanokat, kik az embernek használni szü-
lettek,

Mint tí szöke Dunánk inneni Tábla-Birák.
Örvendez ma velem kerület' valamennyi la-
kója,

A' mikor illy bátrak jussai birtokinak;
A' mikor illy boldog sorsának századik éve,
És annak szentelt Ünnepe márma vagyon.
Századik éve ma van, hogy Károly templomot
áldván

Törvényünknek, ezen Város' ölébe tevé.
Thémisnek ragyog itt egyedül oltára ma-
gának;

Egy maga, benne kinek nyújtatok áldozatot.
Itt szerez érdemeket 's koszorúkat néktek
Igazság,

Ott fognak sorban fényleni tetteitek. — —
Zárva legyen keserű panaszoknak előttök
azonban

E' szent hely ma, leszen máskor azokra idő.
Ünnepet üll a' száz esztendő's Tábla minálunk,
Százados Ünnepet üll vele egész Kerület.

Felre zajos gondok! vígság közt tellyes egész
nap,

Vigadgyon minden; szent az örömnök oka.
Zengedező hegedők, 's pengő czimbalmok
emellyék

A' jó kedvet, 's víg hajdani tárogatók.
Majd nyájas vendégség közt valahányszor
ürülnek

A' poharak, mindég Éllyen! emelje
szavunk.

Zengjük százsorosan: Éllyen honnyunknak
az Attya,

Éllyen fölséges Hitvese, 's háza vele.
Éllyen az Országunk' úgy kedvelt Nádora!
Éllyen

Hív párjával 's fő Herczegi magzattal!
Éllyen ezen Táblának Elölüllője sokáig!

'S áldásban légyen híre Boronkaynak!
„Éllyenek a' Bírák! majd mostani érde-
meiknek

A' késő maradék adgya meg oszlopait!!

Carvalho Sebestyén.

(Folytatás).

Revéssel azután, úgymint 1758 Sept. 3-
kán éjtszaka, a' Királyt Bélem felé való út-
jában gyilkosúl megtámadták, 's reá lövöl-
dőzvéen meg is sebesítették: újabb alkalmat-
osságot szolgáltatott ez a' Ministernek, hogy
a' nevezett Társaság ellen egész keménység-
gel viselje magát. Ugyanis az Országunk

Naggyai közül sokan, név szerént: A veiro Herczeg, Tavora Marqvis 's Marqvisné, Atougia Gróf vádoltattak mint fejei ezen öszve esküvésnek; kik későbben, úgymint a" következett 1750-diki eszt. első hónapjában ki is végeztettek: de a' Jesuiták is, mint a' Király ölésben részesek vádoltattak, 's mint bünösök közönségesen kárhoztattattak is. Majd el kezdték őket üldözni, mint árulókat, és a' köz tsedességnek háborítóit; utóbb jószágaik el foglaltattak, magok pedig a' Szerzetnek Tagjai külömbféle kikötő helyekben azon egy időben gallyákra szállittatván, az Egyházi Fejedelemségbe, Civita-Vechiába vittettek.

Nem elégedett még meg ezzel a' Minister, attól félvén, hogy ha a' Szerzet más Európai országokban fenn marad, idejében vagy későbben tsak ugyan vissza megy Portugalliába is, semmit el nem mulatott, hogy a' Társaságot egészen semmivé tegye. Nem is maradtak foganat nélkül ebbéli törekedései. A' Párisi Parlamentum lett első követője, melly 1762 Aug. 6-kán adta ki ellenök végzését; XV. Lajos pedig 1764-ben nyilatkozatta ki, hogy a' Szerzetnek Francia országban többé nintsen helye. A' Madridi Udvar 1767-ben kihirdettetett Pragmatikájában tiltotta ki őket minden Tartományaiából, jószágaikat pedig mind el foglaltatta. Ugyan azon esztendőben üzettettek ki Nápolyból is. Végre 1773 Jul. 21-kén XIV. Kelemen Pápanak Breveje által egészen el törültettek.

Nem soká élhetett ebből származott örömeivel Carvalho; ugyan is 1777-ben I. Jóséf Király meghalálozván, Mária, az ő leánya lépett a' thronusra. Ezen alkalmatosságot használták a' Ministernek ellenségei, és a' megkeseredett Portugalliai Nemesek kitöltötték rajta bosszújokat, 's előbbeni közönséges megaláztatásokat ezen egynek megbuktatásával enyhítették. Ugyanis arra kényszerítették őtet, hogy Hivatalát tegye le, 's így mind azon Nemesek, a' kik alatta el fogattattak, szabadságaikat vissza nyerték. Ollyan parantsolat adatott továbbá, hogy Aveiro Hercegnek, 's a' vele együtt vádoltattaknak pöre újra vi'sgálat alá vetettség; mellynek következésében az 1781. Aprilis 3-kán kiadott új ítélet mind a' megöletett, mind a' még életben lévő személyeket ártatlanoknak hirdette. Sok egyéb rendelések is, mellyek Carvalho Ministersége alatt hozattattak hű, el törültettek; tsak a' Jésus Társaságának nem leheté az a' szerentséje, hogy sürgetett helyre állittatását akkor megnyerhette volna.

Rajna folyó víznek eredete.

A' régibb meghatározásokat újabb tapasztalások szerint a' Német Újságok e-képpen igazítják meg Rajna folyó vízének eredetéről.

Sz. Gorthárd hegyének keleti oldalán Helvecziában, csak úgy tsergedez a' Rajna, mintegy tiszta patak, a' Sixmagun hajlásai között; az ágya mindenütt tsupa kőszikla, és szélessége nem több 3—15 lábnyinál. A' Travetsi völgy lakosi ezen patakot Tomai-Rajnának nevezik (Rein de Toma). Ezen pataknak vizét több kisdud's névtelen tsurgók öregbítettik, míg az Urszerai Rajnának (Rein d'Ursera) kristály Tisztaságú vize bele nem omlik. Samütznál (Chiamut) a' keleti hosszaságnak $26^{\circ} 22^1$ és az éjszaki szélességnek $40^{\circ} 39^1$ alatt esik meg ezen öszve folyás. Eddig a' Mappákon, és könyvekben is Rajnának ezen része hibásan Alsó-Rajnának neveztetett. Ezen rész a' Travetsi völgynek fő vize, noha még nem egyéb, hanem csak kősziklákon által szökdeztelő és suhogó patak. Folyik déli nyugotról éjszaki keletre, és mind azon tsurgókat magába felveszi, mellyek a' Travetsi Völgyet képző két sor hegyekből fakadnak. Ezen mellékes patakok közül hatnak már tulajdon neve is vagyon, úgy mint: jobbról a' Magenszi Rajna, Konerai Rajna, Nilai Rajna; balfelől pedig a' Nalpszi-Rajna, Gsirmei Rajna, és Strimi Rajna. Öszveségesen Rajna folyó vizébe 11,853 nagyobb vizek folynak. Már Düszseldorf városának felső végénél 51 lábnyi mélységű, 's csak ugyan ezen mélysége legnagyobb is; Neuenburg városánál pedig legszélesebb: úgy mint a' hol tellyesen egy ágyban folyik és széles-

sége csak nem 3000 lábnyira terjed. — Ezen híres Európai folyónak nevezetes víz szakadásairól már máskor szözlöttünk.

A p r ó s á g.

Engel Professor egykor bizonyos nagy Úrnál lévén ebéden, Cook útazásairól beszélgetett, 's azon szomorú jegyzéssel fejezte bé beszédjét, hogy ezen hasznos földözéseinek életével adta meg az árát. Hogy egészen szó nélkül ne hagyja a' gazdag vendégelő a' beszédét, azt kérde *Engel* Cooktól: „Mellyik útazásában ölték meg szegény Cookot, nekem úgy tetszik, hogy mindjárt az elsőben? — Engel, hogy el-
lent ne mondjon a' nagy Úrnak: „Igen, igen, de azzal ő semmit sem gondolt, hanem csak hamar azután a' második útjára indult”.

M e s e.

Sem ég, sem föld én nem vagyok:

De mind kettő közöse;

Színemben gyakran változok,

'S vagyok szemed' kedvese.

A' szeleket én vezetem,

'S ha megrontnak, azt nevetem.

Jegyzet. A' 15-ik számbeli Mese:
Gyümöls.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(17.)

Az ember' élete.

Embernek jóval 's rosszal van az élte ke-
verve :

Vigasztalja amaz ; 's ez szomorítja ügyét.
Böls mesterséggel kell mindég élnie itt ,
hogy

Fel ne ragadja amaz : földre né verje emez
Mértékkal vigad , mértékkal szinte szomor-
kodj ,

Ártalmas , ha sokas , mint emez , úgy amaz
is.

Sz. G.

Spanyol Országának előbbi keres-
kedése Buenos-Ayressel.

(Lásd : Allgemeine geograph. Ephemer.
1802. Octob. pag. 289).

Buenos-Ayres minden termékekkel bő-
völködik, de leginkább sóval; olyan he-
lyekben sints szüke, mellyekben a' sajkák

's hajók hatóságosan kiköthetnek. A' de la Plata, az Uraguay, Parana 's több más folyók igen használatosak azon végre, hogy a' besózott húst, és más kiviendő termékeket ott hajókra rakván tovább szállítsák. Ezen apró rakodókon kívül vagynak gályáknak is alkalmas bő kikötő helyek, mint p. o. Buenos-Ayresben magában, Montevideonál, a' Maldonadói és Barragani öblökben. A' tengerpartoknál igen nagy haszonnal üzik a' hálászatot, különösen a' tengeri farkasokra és czethalakra; az Országnak belsejében pedig nagy hasznot hajt a' vadászat hol a' kereskedésben igen kelendő tigrisbőröket, és Strucztollakat nagy bőséggel gyűjtik. A' Missiok' kerületeiben természetesen a' falusi lakosok gyapottat, úgy szinte lent és kendert is. Nem egészen szegény a' Tartomány arany-bányák dolgában is nevezetesen, Maldonodonál 's San-Lui-ban, a' Fő várostól 200 mérföldnyire, több ilyenek műveltetnek. —

De semmi sem terjesztheti jobban előnkbe ezen kereskedésnek virágzását, mint ha szemeinket a' bé és kivitelre függesztjük. Itt vegyük fel például az 1796-diki esztendőt, mellyben: Kádixból indult terhes hajó bement 35; Barcellonából, Malagából és Alfaqvez-ből 32; Korunnából 9; Szantanderből 5; Vijo 's Gijonból egy egy. Azon Spanyol termékek ára, mellyek ezen hajókon bevitettek 1,705,866 amerikai Piaszterre ment, az idegen árúké pedig 1,148,078

's e' szerint a' kettőe együtt 2,853,044 Piaszterre. — Más részről Buenos-Ayresből kiindult hajó: Kádixba 26; Barcellónába, Malagába 's Alikantéba 10; Korunnába 's Szantanderbe 4. — Ezen hajókon volt:

Pénzzé vertés veretlen arany 1,425,701 Piasztert érő. A' ki vitt ezüst megért mintegy 2,556,304 Piasztert; az egyéb kivitt termékek pedig 1,070,877 Piasztert, következőképen a' kivitt nyereségbeli termékek ára öszvesen: 5,058,882 Piasterre ment. Az aranyon és ezüstön kívül kivitt termékek pedig ezek voltak, úgymint: 874,593 darab nyers ökörbőr; 43,752 lóbőr; 24,436 finomabb bőr; 46,800 Arrobasz olvasztott faggyú; 771 Arrobasz Vigunna gyapjú; 2,264 Arrobasz közönséges gyapjú; és 291 Arrobasz Guanaka, vagy tevejuh-gyapjú. Továbbá: 11,890 lúdszárny; 451,000 ökör szarv; 3,223 mázsa réz; 4 mázsa fehér-ón; 2,541 darab kikészített bőr; 222 tuczet kikészített juh-bőr; 2,128 má'sa besózott marhabús, és 185 má'sa füstölt sertéshús.

Havannahból 2 hajó érkezett, mellyeken volt 22,159 Arrobasz czúkor, 293 hor-dó égettbor, 212 nagy edényben méz; 258 Arrobasz kákaós; 1,864 arrobasz fehér viasz, és 750 varasz akonafa. Ezen Havannahból érkezett árúk öszveségesen értek 123,562 Piasztert. Havannahba kiment BuenosAyresből ugyan azon esztendő folytában 14 hajó mellyeken volt 24,060 Piasztert érő arany, 69,050 mázsa besózott hús; 13,600 arrobasz

faggyú ; 252 tuczet kikészített juh-bőr ; 323 finom bőr ; 190 arrobasz gyapjú , 280 lúdszárny, Mellyeknek ára öszvesen 100,110 Piaszterre ment.

Limából és Guayaqvilból hozott 2 hajó 10,975 arrobasz czukrot , 200 darab kősót ; 1,472 arrobasz Kakaót ; 816 arrobasz riskását , 378 font czimetet , 990 font indigót ; — mellyeknek ára öszvesen reá ment 50,154 Piaszterre.

Mivel fizette mind ezt ki Buenos-Ayres? Adott érette 2,094 tsáklyát ; 238 rab-szolgát ; 1780 arrobasz faggyút ; 620 font czérnát ; 42 tuczet selyem strimflit , és 120 kalapot , 's ezen kivitt jószágoknak árát reá tette az ottani Kamara 67,150 Piaszterre.

Ugyan azon esztendőben 4 Spanyol , és 5 idegen hajó bevitt Buenos - Ayresbe 1,350 szeretsen - rabot ; de kiment ugyan onnan szeretsen - rab vásárlásra 2 idegen és 9 honnyi hajó mellyek el vittek magokkal készpénzben 150,820 Piasztert , tartománybeli termékekben pedig 24,703 Piaszter árút,

Napóleon , és a' régiségeket áruló.

A' Tsászár gyakrabban úgy járkált Párisban , hogy ritka ember ismérhete reá , Egykor beméne valamelly homályos boltba , a' hol külömbféle apróságokat , és régiségeket árulának. Ott szemébe tűnt valamelly porcellán figura 's azt meg akará ven-

ni. Kérdi tehát az áruló asszonyt: hogy volna? Ez jó nagy árat szabta. Erre a' Tsászár azt mondá: hogy tarthatja e' tsekélységet olly drágán? Az asszony pedig így felele: Uram! nekünk olly drágán kell mindenünket el adnunk, a' mint tsak lehet, mert, köztünk szólván, a' Tsászár a' sok háborúk és adók által már úgy terhel bennünket, hogy majd mindenünkből kifogyunk. Erre a' Tsászár eltávozott. Más nap behívátá az asszonyt az eladó régiségével. Ekkor reá ismervén az asszony térdre esett, de Napóleon biztatva közelebb hívá, 's mondá hogy ki fogja fizetni. Midőn a' pénzt kezébe adná így szólla: „Imé a' jószág ára, de azt a' tanátsot adom, hogy a' politikába ne ereszkedj, és ezután korábban kelj fel. (Midőn előtte való nap a' boltba ment, noha már 8 óra volt, az asszony még sem lévén felöltözködve, Napoleont soká vára-koztatta).

A' Japániak öszvekelése.

A' jegyesek emelőszékbe ülnek, melyet bivalok, vagy lovak visznek, kíséőben mennek az atyafiak és a' muzsikusok, 's így valamelly dombhoz mennek a' városon kívül, hol a' menyasszonynak által adja ajándékait a' Völegény, és az atyafiait is megajándékozza. Továbbá felmennek a' domb tetejére hol már a' muzsikusok a' sár-

ga réz tányérokat és üres golyóbisokat zörgetik. Itt szélessen van egy sátor, mellyben sok gyertyák égnek 's középett egy oltár áll, azon a' kutyafejű bálvány, a' hívségnek jelentésére. Ezen bálvány előtt a' Bonczok külömbféle könyörgések között öszve adják a' jegyeseket, kik égő fáklyát tartanak kezeikben, 's minekutánna az öszve kötés megesetta' Boncz reájok adja az áldást. Bendszerént illyenkor nagy öröm kiáltások szoktak történni, és egy pár bival levágitik 's nagy tűz rakatik, mellynél a' bivalokból ki kerül a' vendégség; de egyszer'smind a' menyasszonynak gyermek játéka is a' tűzbe vettetnek, 's azok helyett pörgő rokka és egyéb házi eszközök adatnak helyébe mint jövődő gazdasszonynak.

Componium.

(Új Találmányok.)

Egynéhány hetek óta Párisban valamely mechanikai musikás eszközt pénzért mutogatnak, mellyet a' szerzői Componiumnak neveznek. Ezt a' nevet azért adják neki, mivel önnön erejéből musikás darabokat tud componálni, vagy is, igazabban szólván, akár melly feladott themát, minden emberi kéznek segedelme nélkül, alkalmasan változtatgat (variál), és pedig vég nélkül. Ezen álmétkodásra való tünevény minden emberben azt a' gyanúságot

gerjesztette, hogy az eszköz megett, vagy benne, valamely igen ügyes műsikus el légyen rejtve. Hogy ezen gyanútól felmentsek magokat a' feltalálók, azt az ajánlást tették, hogy ők készek az eszköznek belső alkotását a' Tudományok és Mesterségek Akademiájából nevezendő Commissiónak tellyesen elejébe terjeszteni. Ezen Commissiónak Tagjai voltak Biot mathematicus, Catel és Berton Musikaszerzők (Compositorok). A' megvizsgálás Febr. 2-kán ment végbe, és a' Commissáriusok a' feltalálóknak olly szép bizonyság levelet adtak, melly ezen eszköznek tsudálatos voltát még inkább bizonyítja. Ugyan is így szólnak: „Az eszköznek tulajdonosa adát inagának valamely variálni való themát; ezt az eszközbe bele teszi, és a' mesterséges eszköz tüstént el kezdi játszani. A' feladott thema ugyan nem lehet hosszabb, mint a' mellyet egy minutum alatt el lehetne játszani; de az eszköz az ő tulajdon módjával már olly tehetséggel bír, hogy a' variációkat vég nélkül változtathassa, úgy mintha száz meg száz esztendőig folytathatná a' nélkül hogy ugyan egyféle hangokból álló melódia térne vissza sőt maga a' feltaláló és készítő sem határozhatja meg hogy a' Nótáknak mitsoda combinációja fog következni, vagy mitsoda Variationak kelljen egymásután következni. „Ezen bizonyásznak betüröl betüre való igaz voltát a' Commissáriusok neveik aláírásával

megerősítették. Berton Compositor még ezen eszköznek musikai nagy tulajdonságairól különösen ki fogja adni az ő véleményét. — Az eddig mondottakból azt lehet gondolni, hogy a' Componium valóságos musikás Halleidoszkop, és van neki valamely hasonlatossága a' musikás koczka játékhöz, melly valczereket, marsokat, 's más egyéb muzsika darabokat, a' játszó kényétől nem függő combinációk által öszve tehet. (Hazánkiai intésünk nélkül is megfognak itt emlékezni Kempelen Úrnak Sachmasinájáról, melly annak idejében egész Európában isméretes és híres volt, 's a' mellyről méltán lehet sajnálni, hogy Maradéka: azt a' világ tsudájára meg nem tartották).

Rejtett szó:

Öt bötüs; a' hárma helység túl Hatvanon,
Ennek fejét véve, vénség a' nyakadon;

Négyét forgasd össze, tavasszal vissza tér;

Az egész is madár, úgy lát mint denevér.

Jegyzet. A' 16-ik számbeli Mese:
Felhő.

Jobbittás.

A' közelebbi Mulatságok 1-ső versében
a' végső szó nem et helyett, olvasd „nem
zet”.

Ugyan azon Mulatsági Levélnek utolsó
oldalán az Apróságban, a' 8-dik sorból
Cook to l helyett olvasd: „Cookról”.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(18.)

Arabs Költemények.

1.

Motenebbi egy pohárra.

Szűnj meg! Te már nem nevelheted szerelmemet.
Ez céljához értt, és többé nints korlátja.
Te küldéd a' poharat hódítással telve,
Én vissza küldöm telve szerelemmel.
Már tsurdultig van, több bele nem fér,
Kettős ő, bár egyesnek véled.
A' természet neked legnemesbb ajándékát adá,
Azt, hogy Barátidat szavaikra ne emlékeztesd.
Te az esztendő részeihez hasonlítva Tavasz vagy,
És tulajdonságaid olyanok, mint a' Rózsa.

2.

Midön nehéz Tevén essőben és
szélben útzna.

Mi a' seregnek maradéki vagyunk, melly el-
veszett
Elepedvén, és ellankadyán az útzásban.

A' metsetnél megtelepedtünk,
A' szél fővényyel 's porral teríte be.
Barátim! Ez nem tanyánk nekünk.
Fel! kössétek fel bútýoraitokat, míg nap vagyon:
Ne vessétek meg a' szelet; ez az az étel,
Mellyel itt Szuvár, jövevényit vendégli *).

Magyar Literatúra.

(A' Férfiúnak Tökéletességei).

Midön Iróink nagyobb részént idegen nyelvekből való fordításokkal foglalatосkodnak, és némellyek közülök az idegen szójárásokkal, sőt egyes szókkal is, a' Magyar Nyelvnek természetét rontják, értelmét homályosítják, és tellyes nyelv - megvesztegetésre, és új nyelvkoholásra látszanak törekedni: kedves jelenésnek kell tartanunk akár melly eredeti Munkának napfényre jövetelét, kiváltképen pedig ollyannak, melly távul vagyon a' nyelv' felforgatásától. Illyen a' következő Munka:

„A' Férfiúnak Tökéletességei. Szerzette Go-
„rove László, több Tek. Ns. Vármegyék-
„nek Tábla Birája. Pesten Petrózai Tratt-
„ner János Tamás betüivel 's költségé-
„vel. 1823”.

*) Szuvár az a' fősvény volt, ki vendégeit nem jól fogadta.

A' szívnek kiformáltatása, 's az erköltsi érzéseknek nemesítése legszükségesebb az Ifjúságnak. Ezt a' jelenvaló Könyv hathatósan segítheti, midőn az ebbéli oktatásokat értelmesen 's hathatósan előadja. Ugyanis az 1-ső Részben szól a' tökéletességeknek megszerzéséről, 's az erre vezető módokat előadja; a' 2-dikban a' Tökéletességeknek gyakorlásáról, és egy férfiút illető erköltsi tulajdonságokat előszámlálja; a' 3-dikban ovja azon hibáktól mellyek által a' derék férfiúnak szíve megromolhatnék. Az egész munkában látszik az érdemes Szerzőnek az erköltsiségre oktató Könyvekben való jártassága, és a' világi életben szerzett tapasztalásainak helyes alkalmaztatása; mellyre nézve mind ifjú, mind korosabb Olvasók kellemetesen és hasznosan olvashatják. A' munkát két kép ékesíti, mellyek az erkölts erejét és hathatóságát példázgatják. Ajánlva vagyon Méltóságos Szögyényi Zsigmond Personális Ö Nagyságának, mint a' Magyar Nyelv és Literatura Pártfogójának.

A' Házi nevelésről.

Francia és Német Országban vég nélkül nagy a' panasz az Ifjúság megromlásáról. Szüntelen való engedetlenséget, pajkos fellázadásokat hallani. Nemcsak a' Nevelők, hanem az Országlószekek sem gyözik a' vásott zabolátlanságot korlátok közé szorítani,

melly már az Országlószékeknek nagy nyughatatlanságára, és a' Familiáknak nagy gyalázatjára, nyilvánosságos gonosz tétélekre vemedik, mint ezt legközelebb az Erlangi szomorú történet mutatja. Ezt Franciaországban a' Szerzeteseknek adandó szoros neveléssel, Németországban a' nyilvánvaló kemény büntetésekkel igyekeznek orvosolni. De amaz gyakran csak képmutatókat; emez megátalkodott keményszívű embereket szokott formálni. Mind a' kettő ártalmas a' közönséges erköltsiségnek. — Én leghathatósábnak tartom a' figyelmetes Házi Nevelést.

Először is, mihent a' gyermek észrevételeket tenni, 's beszélni tanult a' Szülők úgy viseljék magokat, hogy a' kised minden tselekedeteikben illendőséget lásson, szavaikból tisztességes erköltsős mondásokat halljon. Munkásságot, rendtartást, takarékoszágot tapasztaljon. Elöljáróik eránt kész engedelmeskedést, Isten eránt igaz tiszteletet, felebarátok eránt jó szívűséget, szegények eránt könyörületességet lásson. De ne lásson pénz és jószág - bitangolást, ne mértéken felül való fényűzést, gyönyörűségek után szüntelen való kapkodást. Ne halljon békételenkedést, Elöljárók ellen morgolódást, Nagyok és kitsinyek rágalmaztatását 's a' t. Ezeket magok a' Szülők gyakorolván azon legyenek, hogy házi tselédjeik is úgy éljenek.

(Folytatása következik).

Nevezetes Férjfiaknak végső szavaik.

Erasmus, az a' nagy tudományú, éles tollú, sokféle könyvek szerzője, a' ki mindene-ken keresztül járt a' hol hibákat látott, úgy-hogy róla Ovenus azt mondaná: „cui soli licuit scribere, quod libuit” — utoljára elgyengülvén, így fohászkoa: „Domine! Domine! fac finem! fac finem”! — Bayle az ő nagy históriai Lexiconáról ismeretes férjfiú, midőn már végső óráját közelgetni érezné, kéz-írásainak utolsó árkusát sietve elvégezé, mint-ha nagy útra készült volna, 's azt mondá: „Itt megtalálja a' nyomtató, én elvégeztem.” — Nelson a' Trafalgári tengeri ütközetnek híres Vezére, midőn halálosan sebesítette érezné magát, nem sebeiről, hanem a' hajókról gondoskodott, és végső szavai voltak: „Mondjátok meg C o l i n g w o o d n a k, hogy tüstént vasmatkáskákra bocsássa”. A' Flottát — Morus Tamás, Britanniái Kanczellarius, midőn a' vesztőhelyre vitetnék, észrevette, hogy gyenge alkotású, 's így szóla. „segítsetek, hogy épségben feljuthassak; majd arról magam gondoskodom, hogyan jöjjelek le.” — Midőn a' Vicennesi Vár árkában Eng'hi-en Herczeg az agyon lövettetésre kiállítat-nék, így szóla: „Granatérosok! alább tar-tsátok, mert különben vagy eltévesztetek, vagy csak megsebesítetek.” — Cromwell alatt Lisle György a' Fairfax katonáitól el-fogattatván, midőn agyon lövetésre kiál-

littatnók, a' katonák biztaták, hogy nem fogják őket elhibázni: „Ne szóljatok, úgymond, hánszor voltam előttetek a' tsatában szinte illy messze, 's még is elhibáztatok.”

Fontos felfödözés.

Sír Humphry-Davy az úgy nevezett Philosophical Magazinban ezen fontos felfödözést közli: hogy a' ezin, vagy más oxydálható ércz, akár mi nagy réz-táblához illetetvén, sőt ha tsak czindrót által is öszve kaptoltatásba tétetvén, a' réztáblát minden elektricitásztól úgy megfosztja (negative elektrizálja) hogy a' tengernek vize a' rezet többé meg nem ronthatja. Az Admirálisság, ezen jeles tapasztalásról tudósittatván, az említett férfiút arra kérte, hogy ezen módot alkalmaztassa a' Linea hajókra. Különös dolog: hogy bizonyos Mushet Úr, ki a' pénzverő házban Tiszt, már magának Patenst nyert, hogy a' hajóknak rezet valamelly keverékkel bekenvén, a' tenger vizének ártalmas erejétől óktalmazhassa: most Davy Úrnak felfödözése arra szolgáltatott okot, hogy Mushetnek keverékjét is szorosabban megvizsgálják, 's ebből kitetszett, hogy ő egy kevés rezet, czinket és antimoniumot kever öszve, 's evvel keni be a' hajók' réz-borítékját. Így a' tudós Davy észrevétele, a' másik Pátenséhez való bizodalmat is nevelte.

Macculloch, Edinburgban azt tapasztalta: hogy a' czukor igen nagyon ellent áll a' halak rothadásának. Ő kevés czukorral meghintve friss állapotban sok ideig tartott akár mi nemű halat is, 's az így tartogatott hal megfőzöttetvén szinte olyan jó ízű volt, mint ha akkor fogták volna ki a' vízből. Az ő bánása módja ez: a' hal felnyittatik, annak húsos részei vékonyan meghintetnek czukorral 's így egyenes fekvésben hagyattatik 2 — 5 nap, hogy a' czukor megjárhassa. Ha valaki a' halat fel akarja is füstölni, helyesen tselekeszi, ha illy módon előbb beczúкроzza, mert ez illyen szárasztott 's füstölt halsnak húsa bizonyosan sokkal jobb ízű, mint a' közönséges mód szerént felfüstöltté. Egy evő kanálnyi barna czukor elegendő 5 — 6 fontos halhoz. — Beczúкроzva a' húst is tovább el lehet frissen tartani.

A' Bernai Medve.

Berna városának, Helvéczében, Medve a' czimere, 's ugyan azért, mint városnak jegyét, az előtt egynehány medvét tartottak a' város árkában. Egy igen kemény télben egy szegény Szavojard az egész várost bejárván, nem találhatott szállást, hol magát megvonhassa. El megy tehát a' város medvéinek őrzőjéhez, és azt kéré: hogy egyik medve ólába botsátaná be. A' gondviselő sem azt meg nem engedte, sem magánál neki szálást

nem adott. Elkéseredvén tehát a' megfagyástól féltő Ifjú, a' ki hihetőképén a' Szavójai erdőkben többször is látott medvét, mihent besetédett, észrevehetetlenül leereszkedett a' város árkanak falairól, és eggyik medvének ólába belopakodott. A' medve, minthogy őket ottan jól tartották, nem lévén éhes, a' vendégét tsendesesen elfogadta, sőt ételéből is engedett neki. Az Ifjú, illy szelídséget tapasztalván, reggel ugyan el ment, de több ízben vissza tért éjtszakára, és így mind a' hideg ellen a' medve mellett, mind az éhség ellen magát oltalmazta, míg végre a' dolog kitudódván, a' városnak Elöljárói nem akarván magokat a' vadállat által meggyőzöttetni, tsak ugyan a' nyomorúlt Ifjút gondviselésök alá vették. (Igy beszéli Candolle Gyenevai Professor a' történetet).

Rejtetszó:

Mindég rág és mindég eszik,
De attól ő meg nem hizik.

A' mit rontott, más használja:

Noha ő meg nem kínálja,

Mulat vizen szárazon,

Kár, ne hadd, hogy nyugodjon.

J e g y z e t. A' 17-ik számbeli Rejtetszó:
Bagoly, Bag, Gólya.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(19)

A' varró-tők miből, és hogyan készíttelnek?

A' varró-tők rendszerint aczéllal elegyített vas drótból készítettett varni való eszközök, a' mellyeknek egyfelől hosszúkás éles hegyök, másfelől pedig lyukas, lapos, tompa végök, vagy fokok van, a' mellyekbe szokták a' czernát, fonalat, selymet 's a' t. húzni.

A' varró-tő fábrikában, ezen kis varró eszköznek sok kézen kell megfordúlni addig, míg a' lehet belőle, a' műnek kell lenni.

Először a' drótot két varró-tő hosszúságára felvagdálják, és mind a' két végét a' köszörükövön hegyesre köszörülik, annakutána a' közepén ketté vágják, és abból két tőt csinálnak. De ez megesvén, a' hol ketté vágatott, vagy is a' hegyével ellenkező végét, laposra verik, vagy pedig lapító masinán úgy öszveszorítják, hogy mind a' két felől az öszvelapított végen egy kis bévágás, vagy tsatornáts-

ka származzék. Ezt a' tsatornátskát, vagy lapos oldalát mozdúlhatatlanul álló hegyes vasra teszik, és az ehez megkívántató kalapátszal reáütvén, az ez által származott völgyel meghatározzák, hogy a' lyuka hol legyen, még pedig a' lyuk kijegyző hegyes vasnak, olly formán való készülete által, hogy a' szúrás a' tőnek épen a' közepére essék.

Ekkor szabad kézzel az ezen végre készítettett vésőtskével által lyukasztják, vagy pedig vékony fúróval által fúrják. Az olly varró-tőknek lyukaik sokkal tisztábbak, a' mellyeket fúrnak, mint ezoké, a' mellyeket vésővel tsinálnak. A' fúrása a' lyuknak több bajjal esik meg, mint annak vésése, mellyre nézve a' fúrott lyukú varró-tók drágábbak is. A' ki fúrások után, megedzettetnek, a' melly azoknak megtüzesítésök, 's hirtelen kihütésök által szokott megesni. E' meglévén, végre megtisztittatnak, és szépen kipalléroztatnak. Az elsőbb főképen homok és víz által; az utolsóbb pedig krétával esik meg. Mind a' tisztítás, mind pedig a' pallérozás egy olly edényben megy véghez, a' melly forgattatik. Valamint a' varró-tőnek sok neméi vagynak a' mesteremberekhez képest; — úgy a' varró-asszonyokéi is nagyságokra, finomságokra egymástól sokat különböznek 's a' t.

A' Német Országi fábrikákban készült varró-tökből Európának minden tartományai-
ba, sőt a' világnak idegen részeibe is igen sokat szoktak kihordani. Igaz ugyan, hogy Európában sok Anglus és Franczia varró-tő

forog kézen; mindazáltal azok nagyobb részént Németországban készülnek. Az Anglus és Francia aczélmívesek ugyanis felette sok Németországban készült varrotóket bészédvén, 's felvásárolván, azokat valamivel jobban, és szebben kipallérozzák, — annakutána, mint a' magok portékájokat, a' Németeknek, a' kiktől bevásárlották, négyszer ötször drágább áron adják el.

Az Ananászról.

(*Bromelia Ananas*).

Ennek az Amerikai növénynek, a' mellynek gyümöltse olly nagyra szokott be-tsültetni, sokféle fajtája, és sokféle neve van. — Egy Amerikai Kanarin nevű néptől ez a' gyümölts Ananasa-nak, — a' Brasiliaiaktól pedig N a n a s-nak neveztetik, mellyből a' Portugallusok az említett Ananas szót tsinálták. Acosta Kristóf szerint ezt a' növényt a' Spanyolok találták fel legelőször Santa Cruxban, és onnan vitetett először Napnyugoti, azután pedig Napkeleti Indiába. — A' mai Ananász név, Jean de Lery, francia nyelven írt, és 1580-ik esztendőben Genevában kiadatott útazásának leírásában fordul elő legelőször. A' tizenhetedik században már ezt a' plántát Európában ismerték; de a' gyümöltset még ekkor megérlelni nem tudták. A' tizen-nyolczadik századnak az elején ért meg

az első Ananász Münchauseni Otto Tanácsos-
nak kertében, Münchausenben.

Ez a plánta, a mely nálunk csak az
üveg-házakban tenyésztetik, a nagy Urak
számára, külső formájára nézve a nádhoz ha-
sonlit, valamint a levelei is, a melyek fű-
részes formán reczések, és gyenge tövisek van-
nak rajtuk. A vastag szára két három lábnyi
magasságú, és a tetején valamely szömöl-
tsős tsumó láttatik. — Minden szömöltsötské-
nek közepéből a virágzásának idején kék vi-
rágotska búvik ki, a tojás formájú tsumójá-
nak tetején pedig a levelei bokréta módra
terülnek. A midőn el virágzik, ebből a gom-
bolyagotskából, vagy tojás forma tsumótská-
ból szokott már kinőni, az a fenyőfa toboz-
zához hasonló sárga gyümölcs, a mely mind
azok között, a melyeket a Plánták, vagy
Növények Országa izére nézve kikeresett
kedvességül teremhet, legdrágábbnak, és leg-
kedvesebbnek tartatik, minthogy nagy és kel-
lemetes illatú, s legjobb fűszerszámos ízű
sárga bele vagyon. Az isméretes, vagy is a
közönséges Ananászon kívül még több fajai is
vannak, a melyeknek gyümöltseik hasonló-
képen megehetőek. — Köz mondássá vált, hogy
a minő izt kíván magának az evő, az Ana-
nászban azt érezheti.

Orvosság a harag ellen.

Klinias a böltesség tudományára néz-
ve Pytagorás követője volt; erkölcsére nézve

pedig a' legemberségesebb embereknek tartatott. Ez, a' midőn megharagudott, és attól félne, hogy indulatja el találja ragadni; minnelötte a' harag rajta erőt venne, és külső maga viseletéből azt észrevehetnék, hirtelen a' Czitarájához kapott, és annak húrjait megigazitván Czitarázni kezdett. Ennek okát egy valaki kérdezvén tőlle, ezt felelé: „mivel ekképen, úgymond, hamar megengesztelődöm”. Ugy látszik, hogy épen ilyen czélből szokta Akhilles, a' mint az Iliásban említetik, a' Régieknek viselt dolgaikat Czitarája mellett énekelgetni, hogy t. i. ez által haragját, és dühösségét letsendesítse, vagy legalább azt, a' mennyire lehetett, enyhíttse. Szokása vólt t. i. ezen nagy Herosnak az is, hogy az ellenségtől el vett zsákmányok közzül legelől is magának a' Czitarát válassza, 's ez által a' Muzsikához való hajlandóságát is eléggé megbizonyította.

A' V i l l a.

Ez most evő eszköz, a' mellynek két 's három ága szokott lenni. A' nagy villák, a' millyeket a' mezei gazdaságban szoktunk használni, p. o. a' széna-gyűjtő villa, a' Régiek előtt is ismértesek vóltak: de az asztali kisvillák, a' mellyekkel a' mai időben az asztalnál enni szoktunk, a' késnél, és kalánnál sokkal később eredetűek. Annak előtte az asztalnál ezt a' kés szokta kipótolni. A' legelső

asztali villák, mint többnyire ma is vashól készítették, és két, vagy három ágúak voltak. Ezen evő eszköztől, egy Fejedelemnek ezüst edényeiről való Inventariumában 1379-
dik esztendőben, van legelőször emlékezet. — Magyar Országban, villával enni legelőször Mátyás Király alatt kezdettek, a' melly szokást Beatrix, a' pompát szerető felesége, hozta által Olasz országból.

A' Bagnét.

A' Bagnét, vagy helyesebben Bajonnet, olyan kurta szűrő fegyver, mellyet a' Gyalog Katonaság puskája végére alkalmaztathat, és azt arról le is veheti. A' nevét Gaszkony (Gascogne) Tartománynak Spanyol Országhoz közel lévő Bajonne nevű francia Várostól veszi, a' hol azt XIV-ik Lajos francia Királynak uralkodása alatt találták fel. Legelső Regiment, a' mellynek puskája Bagnettel felkészített, az a' Regiment volt, a' mellyet XIV-ik Lajos 1670-dik, mások szerint pedig 1671-ik esztendőben állított fel. A' Bajonnetnek használása, más egyéb Európai Országokban is csak hamar elterjedt

Arany Hím-varrás.

Az ilyen munka már Móses idejében ismeretes volt, mivel a' mint szóll (2 Könyv 28:

61) a' Fő-pap ruhája is arannyal volt kivarva, Ha tehát az arany szálaknak más matériékba való bészövése, bevarrása másoktól Attalusnak, a' Pergamusok Királyának tulajdonítottik; (Plin.) ezt, ha szintén úgy volt is, annak első feltalásáról érteni nem lehet, hanem inkább ezen mesterségnek ottani elterjesztéséről. Tarquinius Priscuson, a' midőn a' Városba pompával való bemenetelet tartotta, arannyal kivarrott ruha volt. Hasonlóképen Agrippinának, és Eliogabalus Római Császárnak arannyal ki varrott ruhaik voltak. — A' Honorius Császár feleségének az időtől megemlégetett ruháji közzül, a' kinek sírjára Rómában 1544-ben találtak, harminczhat font arany-szálakat szedtek ki.

Düroc Marsal.

Midőn Bonaparte Tulonban vala, sok személyekkel barátságot kötött, kik utóbb híres emberekké lettek. Ezek között volt Düroc is, akkor még fiatal Tiszt, kinek tehetségeit Bonaparte nagy vesződséggel fejtette ki: de a' ki utóbb neki igen jeles szolgálatoakat tett. Dürocban nagy talentum volt. Ő a' Tsászárnak javára inkább ügyelt, mint magáéra; azért néha sok igazságokat mondott neki. Ez által egész bizodalját megnyerte, úgy, hogy maga Bonaparte megvallaná las Cases Úrnak, hogy ez az egy ember volt, kivel ő egész nyílt szívűséggel szóllhatott. Igyekezett is

ötet megkülömböztetni, úgy hogy utóbb Marsallá, 's Friauli Herczeggé nevezné. Ő reá bízta a' Tsászári palotának fő igazgatását, és a' házi egész gondviselést. Düroc e'hezkepest a' Tsászári palotának fő Marsala lévén mindent igen helyes lábra állított, és tellyes jó rendben tartott, úgy hogy midőn Düroc meghalt, Bonaparte azt kipótolhatatlan kárnak tartotta, 's ebben a' vélekedésben mások is megegyeztek. — Ez is újabb bizonyság, hogy a' fiatalkori barátság legtartandóbb barátság.

A p r ó s á g.

Midőn 1707. Leobenben a' Békeség készítették, a' Tsászár részéről kezesek küldettek. A' Győzedelmes őket illendően fogadá, és megvendégelé. Ebéd után pedig így szólla: Uraim ti szabadok vagytok. Ha Uralkodótok szavának kezeség kell, arra ti elegendenek vagytok; ha pedig nem kell, szükségtelen itt maradnotok.

M e s é s k é r d é s e k.

- 1) Hogyan keresik a' kenyeret?
- 2) Mit tsínálhat az ember tudta, és akaratja nélkül?
- 3) Mire néz a' Koldús?

Jegyzet. A' 18-ik számbeli Mese a' Malom.

Consalvi Kard. Életének rövid leírása.

Egyik nevezetes férfiú azok közül, kik Európa nagyobb történeteiben az utóbbi 20—25 esztendő alatt részt vettek, 's tanácsadásaikkal nagy történetekre alkalmatosságot szolgáltatottak, a' közönséges vélekedés szerint Consalvi Kardinális volt. Ő 1757-ben Toskannellában született, és XVI. Lajos Nényeinek ajánlására Uditore di Rota hivatalra emeltetett. Ezen hivatal rendszerént úgy tekintetik, mint a' Kardinalisságnak bizonyos garáditsa. Tsak ugyan nagy tekintetet is szerzett Ő magának ezen hivatalában, és olly nagy bizodalmat, hogy midön a' Franczia Seregek Rómához közelítenének 1797-ben, ő reá bizattott, hogy szemmel tartsa azokat, kik Rómában a' Francziákhoz szíttanak. Kétségkívül ezek közül némellyeknek bajt is okozhatott, mert, midön 1798-ban a' Francziák Rómába bemennének, ötet el fogattatták, és számki-

vetésbe küldötték, de vissza jutván Rómába Chiaramonti Kardinális ötöt Titoknokjává választotta, 's minekutánna ez 1800-ban VII. Pius nevezet alatt Pápává lett volna, ötöt az elsők között Kardinálissá nevezte. Mídon az első Consul a' Pápával 1801-ben ama' híres Concordátumot kötötte, ebben Consalvi Kardinális, mint Státus Titoknok, Párisban munkálkodott, 's az ő testi szépsége, kellemetes társalkodása, 's a' politikában való különös járatossága által magának Párisban nagy tekintetet szerzett, 's ő írta alá az említett egyezéseket. 1806-ban a' Státus Titoknokságot letette, 's magános életet élt 1814-ig. Az alatt Casoni Kardinális vitte azon hivatalt; de akkor a' Pápa ötöt küldötte a' Bétsi Congressusra Státus Titoknok képpen, és 1815-ben is, ő nagy befolyást tudott magának szerezni Francia országgal való minden alkudozásokban, mellyek által tsak ugyan az egyházi Legatiókat a' Sz. Széknek vissza szerezte, a' mit egyedül az ő jeles elméje, 's kellemetes maga viselete vihetett végbe. Illy szerentsés munkálkodásai által mind a' Pápa, mind egész Róma városa előtt, magának nagy tekintetet szerzett, de még nagyobbat az által az egész Egyházi Fejedelemségben, hogy Ő Szentségét arra tudta birni, hogy azt a' nevezetes Rendelését kiadná, melly: „*Motu proprio*” nevezet alatt, egész Olasz országban el felejtethetlen marad; mert a' politikai vétkeknek megengesztelést, a' Francia Igazgatás alatt szerzett birtokoknak bá-

torságot, a' Törvényszékeknek új és jobb elrendeltetést szerzett. Mellyre nézve a' Pápa eránt is Jobbágyainak szeretetét, maga eránt pedig az egész Világ tiszteletét megnyerte. Illy nagy érdemü, illy nagy tekintetü férfiú minden Europai Udvaroknál kedves volt, úgy annyira, hogy az Anglus Király Ő Felsege, mint valamelly Fejedelmet, maga képével megajándékozná. A' szüntelen való, és kémmelletlen munkálkodás által egészsége meggyengülvén, a' mostani Pápanak választatása után, egészségének helyreállításaért, mezeilakásra vette magát, a' honnan vissza térvén Jan. 22-kén az élethöl kimúlt, midön ötöt a' Pápa Ő Szentsége éppen a' Propaganda Praefectusának rendelné. Testamentomában, a' mint mondatik, ugyan a' Propaganda Intézetnek hagyta birtokának nagy részét, és azon drága ajándékokat is, mellyeket a' Concordátumok kötésének alkalmatosságával külömbféle Udvaroktól nyert, 's a' mellyek 100 ezer Római Tallérokra bötsültetnek. Már előbb VII. Pius Pápa Emlék alkotmányára jeles Summát rendelt, valamint Sz. Pál Templomának újonnan való felépítésére is Testamentomában nagy summát hagyott. A' Komornykjának hónaponként 100 Scudit, és minden házi tselédjeinek dupla fizetést. Érette a' pompás halotti Mise Jan. 27-kén Sz. Marczellus Templomában tartatott, mellyet Bertazzoli Kardinális mondott az egész Sz. Collegiumnak jelen létében. A' teste ugyan azon Templomban temettetett el, és kopor-

sőjába, szokás szerént pléhre metszve ezen
Írás tétetett :

CORPVS. CONDITVM
HERCVLIS. CONSALVI
DIACONI. CARDINALIS

Hic . Romae . Ortvm . Habvit . VII . Eid . Ivn . A.
MDCCLVII . Parentibus . Iosepho . Marchione . Et
Maria . Carandinia . Comite.

A . Prima . Aetate . Cvltor . Pietatis . Et . Nactvs .
Vim . Mentis . Acerrimam . Disciplinis . Optimis . Ap-
prime . Ervditvs . Est.

Adlectvs . A . Pio . VI . P . M . Inter . XII . Viros . Bo-
ni . Regiminis . Signatvrae . Ivstitae . Rotae . Rom.
Dignvm . Delatis . Mvneribus . Se . Praebvit .
Praepositvs . Rei . Bellicae . Parem . Difficvltati . Tem-
porvm . Animvm . Gessit . Vocatvs . Qvandoqve . In .
Discrimen . Capitis .

Patribvs . Cardinalibus . Venetiis . In . Comitia . Coe-
vntibus . Adstitit . Ab . Actis . Et . Epistvlis .

Hvnc . Pivs . VII . Pontifex . Divinitvs . Ibidem . Da-
tvs . Negociis . Pvblicis . Praefecit . Mox . Diaconvm .
Cardinalem . Dixit . Ob . Merita . Titvlo . Agathiano .
In . Reg . Mont . Qvem . Deinceps . Cvm . Tit . S .
Maria . Ad . Martyres . Commvtavit .

Impiger . Solles . Ivstvs . Abstinensissimus . Avctis .
Ad . Optima . Qvaqve . Votis . Cvrisqve . Expectatio-
nem . Principis . Sacratissimi . Svstinere . Couni-
svs . Est .

Ingrvntibus . Rei . Christianae . Pericvlis . Adsertor .
Ivstitiae . Sviqve . Contemptor . Exsilivm . Aerymnas .
Insectationes . Tvlit . Fide . Immobili .

Pacata . Feliciter . Evropa . Ivribvsque . Sacri . Prin-
cipatvs . Restitvtis . Itervm . In . Procvrationem . Im-
perii . Accitvs . Parisios . Vindobonam . Londinvn .
Legatvs . Est . A . Pontifice . Ipsoqve . Cvram . Agente .
Ad . Rem . Sacram . Ordinandam . In . Regnis . Gal-
liarum . Poloniae . Hetvrviae . Bavariae . Siciliae . Sa-
bardiae . Borvssiae . Item . Cvm . Imperat . Caes . Fran-
cisco . Foederatisqve . Germaniae . Principibus . Pac-
tiones . Sancitae . Svnt .

Idem . Svmmvs . Michaelitani . Hospitii . Magister . Ac .
Pontificibus . Maximis . Pio . VII . Et . Leoni XII . A .
Litteris . Brevibus . Atqve . Fere . In . Omnia . Sa-
cra . Consilia . Cooptatvs . Valvit . Plvrimvm . Domi-
Forisqve .

Praefectvram . Sacri . Consilii . Christiano . Nomini . Pro-
pagandae . A . D . N . Leone . XII . Collatam . Avspicatv-

rvs . Decessit . VIII . Kal . Febrvrias . MDCCCXXIII .
Annos . Natvs . LXVI . Menses . VII . Dies . XVI .
Relictis . Testamento . Illvstribvs . Religionis . Ac . Be-
neficientiae . Monvmentis .

Különös el tompulás.

Angliában, ha szükségesek a' Matrózok, azokat rendszerént erővel fogdosztatják. Igy történt a' Fr. revolutio háborúja alatt valamely ügyetlen legénnyel is, a' ki, midőn legelősször az arboczfára felküldetnék, onnan leesett, és ezen szerentsétlen esés után látását, hallását, és szóllását el vesztette, tsupán a' lélekezés maradott meg benne, 's azon különös mozgás, hogy kezének két új-jait, az élet érnek verése szerént, fel és alá mozgatta, egyébképp merevedve és kiterjesztett kézzel hanyatt fekütt. A' hajó éppen indulóban lévén, Gibráltárba vitetett, 's ottan a' Matrozok Ispitályába; de mivel hónapokig ottan rajta segíteni nem lehetett, Deptfortba vissza küldötték. Már esztendőnél tovább volt az Ispitályban, midőn Davy egy fiatal Seb-orvos oda érkezhén látogatóba, a' Fő Orvos neki ezen beteget megmutatná, kit mind addig tsak levessel tápláltak. Az ifjú szemesen kezdé vizgálni, a' fején valamely behorpadást tapasztal, erre mindjárt azt mondá, hogy az embernek fejét trepanirozni kell. E' végből Londonba viteté, hol Cline Professor trepanirozta. Ez megtörténvén 3 óra múlva már érezni kezdett, és tagjait mozgatni; utóbb magához jött annyira, felült, és hogy a' kérdésekre kézzel jelt adna, 's nevezet szerént arra, hogy: hol érezne

fájdalmat? a' behorpadt, 's már most a' trepanirozás után, bekötött helyre mutatott. A' chirurgiai munka után, megszűnven agyvelejének nyomattatása, mind inkább inkább kezdett éledni, úgy hogy látását, hallását és szóllását is vissza nyerné, 's öt nap múlva a' gyógyításnak az a' következése lett, hogy teljesen birna minden érzékenységeivel, és így 13 hónapi el tompulás után felgyógyult. De különös az benne, hogy: mi történt legyen véle az egész idő alatt, arról semmit sem tud, hanem csak azt, hogy Matróznak el fogták. Ezen nevezetes el tompulás megmutatja: melly ártalmas legyen a' fejjel való leesés, a' mi a' szegény apró gyermekekkel olly gyakran megtörténik a' dajkák vigyázatlansága által. Megmutatja azt is, hogy a' Németek nem ok nélkül mondják: „Nem esett a' fejére” — midön eszes embert akarnak jelenteni.

Kazimir Lengyel Király mint Orvos.

Kazimir Lengyel Király, udvarának nagy részével együtt vadászaton lévén, olly tüzesen üzőbe vett valamelly vadat, hogy késéző seregétől el tévelyedne, 's magánosan bolyongna Pogorzeleo nevű Helységig. Minden külső megismértető jelek nélkül lévén, leszáll azon fáradtan a' lováról, és a' kotsmában egy pohár vizet kér magának. A' míg azt

oda vinnék a' számára, észre veszi hogy valaki beteg fekszik a' háznál, 's kérdi hogy kilégyen az, és mi a' baja? Tsak a' Király késé-
rői közül valónak nézven ötet a' kortsmáros-
né, nyílt szívvel azt mondja: A' beteg az én
fiam, igaz hogy nemes, de szegény; az Attya
szolgált III. Sigmond alatt, annakutánna pe-
dig itt Tisztartó vólt, 's minden vagyon nél-
kül holt meg. Szerentsétlenségére az Ifjú
meglátta a' szomszédban lakó földes Urnak,
a' Király Asztalnokjának Leányát, bele sze-
retett, de egy ilyen szegény minden reménység
nélkül szeretvén, minden órán halálát várjuk.
— A' Király még jobban kitudakozván az If-
júnak attyát, kit ő maga is jól ismért, eltá-
vozott. Az alatt a' késérő sereg minden felé
nyomozván a' Királyt, ide érkezett. Mint el-
fogta a' félelem a' szegény anyát a' mint ven-
degében Urát 's Királyt megismérte, könnyű
el képzelni; de a' jószívű Fejedelem karon
fogván az Asztalnokot oda vezeti a' beteghez,
's ezt mondja néki: „Ha megengeded, hogy
ezen beteget meggyógyítsam, az N—Sztarosz-
taság, mellyért már annyi idő óta esedezel,
a' tiéd.” — Feleségednek szabad tetszésében áll,
felelé a' bámuló Asztalnok. „Lásd, úgymond
tovább a' Király, ez a' beteg egy jeles Vitéz-
nek a' fia, a' kit én most Zambori Fő Prae-
fectusnak kinevezek, egyszeribe meggyógyúl,
tsak leányodat add néki feleségül.” — Örö-
mest megeggyezett ebben az Asztalnok, az Ifjú
tsak hamar felgyógyúlt, a' Király pedig Ujas-
dow-ban fényes lakodalmot tartatott nékiek.

L u v r.

Minekutánna a' Directorium Francia országban elenyészett, és a' Consulok kezdetek Országolni, Bonaparte azt ajánlá Társainak, hogy Luxanburghól, mellyben akkor laktak, költözködjének Luvrbe. Sieyes Abbé, a' ki szinte Consul volt, erre azt mondá: Consul! tehát mi a' Tyrannusok palotájába menjünk? — Erre Bonaparte olly hangon felelt, melly már akkor jelentette azt a' gondolkodást, mellyet utóbb végbe vitt, és így szólla: „Ha én XVI. Lajos lettem volna, még most is Király volnék; és ha az én mesterségem abban állot volna hogy Misét mondjak, még most is ezt tselekedném”. Ezen feleletnek tsípösségét Sieyes Abbé egész mértékben érzette, 's a' mint az utóbbi következesek megmutatták, el sem felejtette, annyira hogy többé Napoleonnak igaz tanátsot soha sem adott. Erre nézve, azt mondják, hogy egykor Napoleon nagy zavarodásba jöven, így kiáltott volna fel: „Si-es, ubi es”?

Köznép Meséje.

Mondanék egy vizet
 Ha felelni mernél,
 A' melly legszélessebb,
 Mélyebb a' Tengernél,
 Ha belé mégy pedig
 Alig ér bokáig;
 Mond ki ne törd rajta
 Az eszed sokáig.

Jegyzet. A' 19-ik számbeli Kérdésekre Felelet: 1) Pénzzel. 2) Árnyékot. 3) Az adakozó kezére.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(21.)

Győr vissza vétele.

Ezen nevezet alatt a' Győri Akademi-
kusok már három esztendő előtt Vitézi Já-
tékot adtak elő. A' köz megkedvelés azt
vitte végbe, hogy az idén Sz. Mártonban
is elő adatnék a' Declamatióban való gya-
korlásúl. Reményljük, hogy kedves érzést
gerjesztünk Érd. Olvasóinkban, ha ezen Já-
ték második része után el énekeltetett de-
rék Éneket közöljük. A' mint következik:

1.

Ájúl szívem fájdalmában

Hanyatlásán hazámnak;

Úgy látszik, hogy romlásunkban

Még az egek sem szánnak,

Moháts! Moháts! mit hoztál ránk?

Utánnad dült édes Hazánk!

Röd boríttya régi fényünk',

Vérünk' nyeli ellenségünk.

2.

Buda, és Győr falai között
Pogány Zászlók lobognak,
Szép Ifjaink, és Hölgyeink
Rágó lánczon fonnyadnak.
Nints Eger, Péts, nints Fehérvár;
Dúl fül bennök Török Tatár.
Mienk a' föld, nints Országunk,
Itthon jövevények vagyunk!

5.

Százszor boldog, ki már túl van
Életének határán,
Nem kínozzák öt' gyötrelmek
Nemzetének a' kárán!
De él bennem a' reménység,
Hogy gyöz még a' Kereszténység!
Isten vigyáz árváira;
Királyunk hív fiaira!

Szép Mesterségek művei.

1) Mostanában, Bétsben, kö-irással készült tojás forma kerekded képe Vajda Hunyad Várának, mellyet mostani állása szerint lerajzolt Borbátvizi Bája István Úr, Hunyad Vármegyei Insurgens lovas Kapitány. Ezen várnak tekintete megújítja ama' híres Hunyadi Nemzetségnek nagy emlékezetét, nem tsak régi Urának neve által, hanem roppant nagy tekintetével is. Ohajtanók, hogy a' Hazának régi maradvá-

nyi, legalább mostani művöltokban így kiadattatnának, 's ezen képek által a' Historia felelevenítették, és a' Hazafiakban Őseink nagy tetteinek követésére való buzgóság gerjesztetnék. Ezen kövön nyomtatott képet megtalálhatni Pesten Eggenberger József Könyvárosnál; fekete nyomásban 2 for. VCz. az ára.

2) Hat eredeti Magyar Tánczok. Szerző Csermák Antal. Klavírra alkalmaztatá Batka János. — Ezen tánczok attóla' Szerzőtől valók, kiről, azt lehet mondani, hogy hozzá hasonlóan kevesen értették a' Magyar táncz természetét. Azt már megbizonyították a' két hegedűre, és Bassusra készített 6 Magyar tánczai 1804-ben. Annyival inkább lehet ezen Klavírra tett táncz Nótáit ajánlani. Találhatnak Pesten Miller Szép Mesterségek műveivel kereskedő boltjában Kemniczer Úr házában a' kis Híd útszában. 1 for. 15 kr. V.Cz.

Természeti Ritkaságok.

Nápolyban a' Tsillag-*visgáló* torony-*nak* Igazgatója, Bioschi Úr nem rég a' Nap tányérjának keleti végén olly nagy foltot vett észre, mellynek közepszerű általmérője olly nagy, mint a' Földnek $1\frac{1}{2}$ általmérője, vagyis 10000 Olasz geografiai mérföld. Ebben a' foltban, úgy látszott, mintha szörnyű nagy tűz folyók örvényes tsavargással öszve omlanának. Ezen a' fol-

ion kívül, még több kisebbek is látszat-
tak: de különösen még egy nagy; hanem
mind ezek hirtelen elenyésztek. A' Napnak
felső része ezen jelenések alatt nem látszott
megtartani az ő simaságát, és úgy tetszett,
mintha hullám képen ingadoznék, és mint-
ha egy megmérhetetlen Océán hánykodnék
a' szélről háborgattatván.

Diario di Róma Febr. 6-ikán közli Mo-
linelléből, az Egyházi Fejedelemség Bo-
lonyai Legatiójábéli helységéből, hogy ot-
tan néhány napok előtt Arenazzo falunál
több levegői kövek estek le, mellyek kö-
zül a' legnagyobbik 12 fontos volt. Minek-
előtte ez megtörtént volna, a' Lakosok nagy-
zajt hallottak a' levegőből, melly mintegy
széltsapásokkal egygyütt látszott jönni. — Ezen
rendkívül való változások között potyogtak
le a' kövek, mellyeknek legnagyobbika a'
Bolonyai Tsillagvizsgáló toronyba letéte-
tett örök emlékezetül.

Chateaubriand Könyve.

A' mostani Francia külső Minister a'
revolúció alatt kibujdosott. De 1801-ben
hasznára fordítván a' megkegyelmező Tör-
vényt, visszatért, és az akkori Országlás
bívségére megesküdött. Akkor nagy figyel-
metességet gerjesztett ezen könyve: „A'
Hereszténységnek Lelke”: de Napo-
leon, a' ki inkább politikai tekintetből néz-

te a' Religiót, nem igen hősülte az ő poe-
tai előadásait: de mégis Eliza Herczeg Asz-
szonynak közbenjárására Fesch Cardinalis
mellé Követségi Titoknokká tette Rómában.
Itt azt reménylette, hogy munkája miatt
nagy tekintetben leszen: de megsalátko-
zott; mert a' Praelatusok, Cardinálisok,
sőt maga VII. Pius Pápa is eránta nagy pa-
naszokra fakadtak, 's ha lehetett volna az
Inquisitio megégettette volna; mivel úgy
tekintették munkáját, hogy a' Religióból
mulatságot csinált.

Himalaya Árpa.

Bétsben Rittig-Flammenstern A. Úr
ezen árpának leírását kiadta, és köre nyo-
mott képét is a' leíráshoz foglalta, melly-
ben egyszer'smind előadja azon próbatételt
is, melly vele Bétsben tétetett, e'képpen:
Angliába Himalayából, Ásiában, hozatott
ezen Árpa, és onnan Bétsbe. 1822-dik Jan.
3-dik napján egyetlen egy szem, gyöp
földdel megrakott kerti tserép edénybe té-
tetett. Ezen egy szemből már Május 16-kán
21 szál hajtott ki, mellyek közül a' közép-
szerű is 34 hüvelknyi magasságú volt. Ezek
közül 15 szál tellyes kalászat hozott,
mellyek egymásután e'képpen értek meg,
t. i. a' legmagossabb 4 kalász megérett Ju-
nius 15—20 napjáig, és 102 mag volt bennök;
a' valamivel rövidebb szálú 4 kalász meg-

érett Jun. 21—24 napjáig, és vólt bennök 112 mag; végre a' többi 7, de rövidebb szárú tellyes kalász megérett Jun. 25 napjától fogva Julius 3-dik napjáig, és vólt bennök 118 mag, és így ezen eggyetlen egy szemből 332 mag szaporodott. Melly álmélkodásra méltó szaporaság! Ezen egész idő alatt a' tserép edény olly ablak előtt állott, melly éjszak-nyúgoti részre vólt. Ezen árpa, Ásiának említett részében, 's nevezetesen Daba nevű hegynek sík tetején, 1400 lábnyi magasságon, gazdagon terem, noha ezen tájon a' nyár Junius közepén kezdődik, és már Augustus közepén el végződik. Nem lehet kételkedni, hogy ezen árpa a' Magyar Országi magas tájakon is szerentsésen tenyészhetnék, és a' lakosoknak valószagos hasznot hajthatna.

Gazdaságbeli masinák.

Minthogy Angliában, és Németországban, nem elégedvén meg a' gazdák a' termesztésnek jobb és bővebb módjával; azt még különös eszközök által nevelni igyekeznek: méltó vólna Hazánkban is, a' gazdaságbeli masinákat bővehben megismertetni, és pedig egy különös munkában, hogy így a' kissebb Gazdák, és gazdaságbeli Tisztelek, ez által a' föld műveltetésben okoskodó gyakorlásokra indittathatnának. Igaz ugyan, hogy a' Keszthelyi Georgikonban

nagy költséggel Méltóságos Gróf F e s t e t i t s László Ur által a' legújabb masinák is megszerezettek; de mivel sokaknak abban módjok nintsen, hogy azokat helyben költséges utazással megszemlélhessék; sem idejök nintsen, hogy a' masinák alkalmaztatását, 's a' velök való gyakorlást az esztendőnek minden részeiben tapasztalhassák; kívánatos dolog volna azoknak rajzolását, 's a' velök élésnek módját leírni.

Mostanában Liptsében Baumgärtnernek Hönyv-kereskedésében kijött a' következő munka: „Grundsätze des Landwirtschaftlichen Maschinen-Wesens”, — két Részben: mellynek tartalmát, mind azért, hogy némellyek az eredeti nyelven olvashassák, mind azért, hogy valamelly gazdasághoz értő Hazafi azt magyarra fordíttaná, itten közölni jónak tartottuk.

A' munka Anglus nyelven Williamson által készíttetett, és Schilling által Német nyelven kidolgoztatott, 's ezekről szól, úgymint: A' Mechanikáról és a' Masináról általjában. Hasznos matematikai és mechanikai állítások. Mechanikai erő. A' tsiszolódás. Némelly materialéknak erősségéről. Továbbá: e' kerektes teher hordó eszközökről, szekerekről. A' kerék nélkül való teher hordó eszközökről. Végre az ekéről általjában, a' kerektes ekéről, a' lóbállódzó ekéről, az öntöző ekéről, a' göröndölyről, a' fű vágó eszközökről, a' lovakkal való kapállásról, boronálásról, a' vető ma-

sinákról; a' tiloló és gerebényező masinákról; a' tséplő eszközökről és masinákról. — A' masinákat hajtó erőről. — Ezen könyvhöz 20 réztábla vagyon foglalva képekkel, mellyeken a' masinák rajzolásai láltatnak.

A p r ó s á g.

N— Urnak egy olyan emberre lévén szüksége, a' ki a' gazdasága körül előforduló dolgokat nem tsak végre hajtaná: hanem fel is jegyezné, bizonyos falusi fiú jelenté magát nála. „Hát tud-é kend írni 's olvasni” kérdé N— Ur. Olvasni, azt tudok, de írni nem tanúltam; hanem Estók bátyámat megfogadhatja mellém, mert a' megírni tud, de olvasni nem: így mi ketten majd tsak teszünk egy ember számot.

M e s e.

Se vége, se hossza, mégis megmérheted,
Ha van kettő, vagy négy, hasznát úgy veheted;
Tsak egy talpa vagyon, noha lába számos,
Czimerének tartja a' Hóhér, és Vámos.

Vitkovics József.

Jegyzet. A' 20-ik számbeli Mese Harmat.

Endrődy János Árnyékához.

Ált kelél létünk' darabos vidékin
 Ó ditső Árnyék! oda a' rubintos
 Fényben ült, 's bájlón ragyogó Valókhöz
 Érdemid' árján.

Fondor irígység, epedő kajánság,
 Fájdalom, baj, gond oda fel nem érnek —
 Boldog! e' földnek javait mosolygván
 Égieket birsz.

Ollyakért izzadt törekedve pályád.
 Munka, Jámorság, magas Elme, nagy Szív
 Voltak, Endrődink! remek érdemidnek!
 Ritka szülői.

Ollyakat festél rokon érzeménnyel,
 A' Magyarat — Boldog ki legyen — tanítván:
 Tisztelé ő is bötsös élted, és most
 Könnyezi nyugtát.

Nagy midőn Rended' kebelén hevülve
 Sorsosid' munkás seregét nevelted;
 'S mint Előljáró feleidnek édes
 Mindene voltál.

Nagy midőn Mársnak riadó dagályát
Tsendesen nézted, 's helyedet betöltvén
A' szeléd Múzsát magyar áldozattal,
'S lanttal ölelte l.

Most nagyobb, mint a' lemenő Nap. Áldást
Zeng Hazád tisztelt poraidra. Kárát
Illy szülöttében zokogó panasz közt
Érzi, kesergi.

J. A.

A' Nap Óra bötséről.

Nem ismérte ugyan még a' Régi Világ a' zsebbeli, fali, 's toronybeli órák készítése módját, mert ezt felfödözni, a' későbbi századoknak engedtetett; de ebbeli fogyatozását, csak ugyan valamennyire ki pótolta Folyó, és Nap-óráival. A' Folyó órákról, már Varro: De re Rustica Libr III. Cap. 5. emlékezik, — a' Nap-órák felalalását pedig Laërtius Lib. II. Cap. I. Anaximandernek, Plinius Secundus pedig Libr. II. Cap. 76. Anaximenesnek, az ő tanítványának tulajdonítja, 's felöle azt írja, hogy legelőször ő mutatott Lakedämonban ilyen órát. — Ha ez így van, legalább 150 esztendővel előbb tudtak az Izraél fiai Nap-órát készíteni; ugyan is a' Bibliában 2 Kir. 20. 11. már emlékezet van Akház Király árnyékkal mutató órájáról, mellyet az palotájának gräditsára készitetett; mert ez a' Király az említett Görög Böltseknél másfél századdal előbb élt.

Ámbár pedig mind a' Folyó, mind a' Nap-órákkal való élés még magában felette hijános ; — amazokat a' ki használni akarja, szükség hogy szüntelen szemmel tartsa, 's mellettek legyen, — és, ha lefolynak, ismét megfordítsa ; — a' Nap-órák pedig, éjtszaka soha nem, nappal is pedig csak akkor mutatják meg az órát, midőn a' nap rájok süt ; — mindazáltal, mind a' két rendbeli óráknak, — kivált az utóbbiaknak, megvan mind ez ideig, 's meg is lesz mindenkor a' bötsök. Ugyan is olly tökéletes óra, melly a' Nap járásával megegyezne, mind ez ideig nints, — de nem is lehet, mert a' Nap járása, most sebessebb, majd lassúbb ; bizonyos szakaszában az esztenőnek 57^l, máskor ismét 61^l hallad napjában. — A' mi óráink a' Polgári nap szerént készülnek, melly áll 24 órából, úgy de e' közt, és az igazi Nap közt, nem tsekély a' különbség, — a' mint ezt meg lehet látni, tsak az Ég-visgálóknak úgy mondatott idő el egyengetése (Aequatio Temporis) Tábláján is, — mellyből például tsak a' jelen való Mártzius hónapot jegyzem ki. Mikor az igaz Nap Delet tsinál, vagy Délben 12 órakor a' Meridiánusban áll, akkor a' legjobban járó, 'sebbeli, fali, vagy toronybeli óra mutat :

2-da Martii 12 órát 12 minutát.

12.	—	12	—	10	—
22.	—	12	—	7	—

A' külömség minden Hónapban megvan a' mi járó óráink, és az igazi Napjárása közt, — legszembetűnőbb pedig ez Februáriusban, és Novemberben, a' midőn szinte 15 minutáig felhághat a' külömség. A' ki tehát azt akarja, hogy órája jól járjon, annak azt mindennap, vagy a' nap feljöttéhez 's lenyugtához kell igazítani, a' mint ez a' Kalendariumokban fel van jegyezve, — vagy pedig, a' mi ennél kevesebb alkalmatlansággal jár, 's bizonyosabb is, egy jól készített, 's helyheztetett Nap, vagy árnyék órát nézzen meg, ha lehet, minden délben 12 órakor.

Megjegyzést érdemel, hogy a' Nap-óráknak Hazánkban T. Fehér Vármegyében Seregélyesen Devetseri István Úr, a' Reformata Oskola Rectora, igen jeles Művéssze, még pedig magától tanult Művéssze, — ki tanítástól üres óráin, különösen nyáron külömbféle kemény kövekre, mind kiálló, mind bévéselt figurákkal 's betűkkel, a' legjobb izlésekkel szokott illy Nap-órákat készíteni. Az ő Nap óráival már több rendbeli Uraságok kertjei ékeskednek, sőt a' múlt nyáron Ő Császári Királyi Fő Herczogsége is Országunk Nándor Ispánnya, méltóztatott elfogadni felséges megelégedésének kijelentésével egy tőle készített Nap órát, 's azt Al-Tsúton lévő szép kertjében kitétetni. Ezen fehér síma Bavariai köre metszetett Nap órának szélén a' felséges Cs. Kir. Herczeg' czímerén, 's Nevén kívül, ez az egész

Haza' Érzését, 's buzgó kívánságát kifejező mondás metszetett Horázból:

Serus in Coelum redeas,

Diu intersis Popule,

Hic ames dici Pater, atque Princeps.

Ugyan ekkor, említett Devetseri István Ur, általadott egy más Nap óráta' Nemzeti Museum számára is, mellyen a' maga neve, születése helye, (Dengeleg, Szathmárban) az esztendő, mellyben készítette; — önnön maga által szerzett Magyar Verseken olvastatnak.

Ezen ügyes készítő, a' Hazai Tudósítások' Hivatalát is egy illy tsínosan készült köre és köből metszett napórával megajándékozta. Melly kedveskedését tellyes örömmel említjük meg az előadott Értekezésnek alkalmatosságával, mellyet T. T. Környei József Prédikátor Ur velünk barátságosan közlött. A' nekünk adott ajándék Táblán a' következendő jeles mondások találtatnak, az Éjszakra fekvő részen: Quid quid agis prudenter agas et respice finem. — A' keletre mutató részen: Horae eunt, nec praeteritum tempus unquam revertitur. A' nyugoti részen: „Mors meta laborum.”

Rózner Tenorista, és Énekes Színjászó megismértetése.

Rózner (Roszner, Rosznik) Váczon szegény szülöktől vette eredetét. Születése helyén az ájtatos Iskolákban nyerte első tudománybéli tanításait; a' Muzsikában pedig ugyan ott amaz érdemes P. Eschauer

Constantin Professor Úrtól a' Hegyes Szerzetesek Collégiumában vette az első oktatást. Az éneklésben olly sebes lépéseket tett, hogy tsak hamar Váczon az Egyházi szolgálatok alatt a' Karban helyesen énekelhetett. A' Muzsikára hajló láng esze, melly már annyira kitetszett, hogy nem ok nélkül biztatná őtet további kiképzésének folytatására, mindeneknek nagy reménységet nyújtott ezen iffiúnak jövő el híresedésére, a' midőn Familiájának szorult állapotja kénteleníté Szülőit, hogy felserdült fiokat élelmének önnön maga által leendő keresése végett magoktól el küldjék. A' szerentse Bétsbe vezeté az iffiút egy kereskedő szolgálatjába. Itt a' szép mesterséghez vonzó indulatja szüntelen ösztönözte Vasárnapi szabad óráiban a' templomi karban való gyakor megjelenésre. Szegényen lévén öltözködve, tsak az éneklők megett állott, 's a' feltett Tenór kótákba nézegetett, hogy így az ének előadásából ismét tanulhasson valamit. Végre több sikertelen próbái után megengedett neki, hogy a' Sz. István Fő templomban egy Tenór szólót énekelhessen. A' Tsászári udvari Karnak egygyik tagja a' templomban jelen lévén, 's hallván az Énekesnek szép szavát, ennek kellemétől és rendes előadásától el ragadtatva sietett a' karba, 's megtudván az Éneklő nevét azonnal megismérkedett vele, és megígéré neli, hogy az Udvari énekes játékszínen a' Színjátszás első ismérteinek megtanulása

után ötet befogja avattatni. Ez hamar meg is történt, 's a' fiatal Tenoristának az említett Theátrumon való első megjelenése nagy tapsolással fogadtatott. Nem tsak a' szép mesterségeket értők, hanem a' közönség által is egyaránossan ditsértetett, 's mind a' Bétsi, mind a' Liptsei muzsikai Újságban magasztaltatott (Lásd Sammler Folyóírást 1822. 215 lap). — Örömmel halgatta kiki ezen fiatal Tenorista tiszta kellemetes éneklését, a' melly kivált Rossini Operájiban leginkább kitetszék. De nem sokára gyönyörködteté a' Bétsieket; mert egy súlyós nyavalya egész esztendeig alkalmatlanná tette az éneklésre. 1823 dik esztendő végső hónapjában ismét megjelent a' Freyschütz nevű Operában, mellyben a' közönség nagy örömeire gyönyörűszava előbbi hathatós kellemetességében tüntelő, 's minthogy nem tsak szép, magas, sudár termete, hanem játszó mestersége is eléggé ajánlja ötet a' nézők előtt, képzelní lehet, melly szerentséssé tette Tisztelőit váratlan fellépése által. (Lásd Sammlert 1823. 603 lap.) —

Azonban ezen folyó esztendő elején bútsút veve Bétstől, 's a' mint mondatik, Amsterdámba ment, a' hova Énekes Színjátsonak hívatatott. Szépen beszéllett magyarul, 's legnagyobb örömmel szállítá meg anya nyelvén Hazája fiait. Kipótolhatatlan kár, hogy ezen derék hangművész önnön hazájának Játékszínein nem mutathatja elő ama virágra érett gyümöltseit, mellyeknek bimbói a' magyar földön nyíltak ki !!

Baczkó világtalan Professor.

Königsbergben ama' ditsérettel ismért tudós és író Baczkó Lajos Professor 1823. Martzius' 27-dikén halt meg guta ütésben. 18-ik esztendejében egyik szemét a' himlő által veszté el, 21-ikében pedig a' másikat. Így egészen vak lévén barátjainak előolvasása által nagy tudományt szerze magának. Burkus országi történeteinek 6 kötetben való kiadatása után az Artilleria Akademiában, később pedig az újonnan megnyitott Brigáda oskolában lett Professorrá. Attya született Magyar lévén az Ausztriai hadi szolgálatból az első Sléziai háború után, mint tüzes Tisztelője Nagy Fridriknek, a' Burkus fekete Huszár-ezeredbe állott. (Lásd Allg. Zeit. 1823. Aprilis első napjain költ Leveleiben).

Rejtett szó:

Három szó tagból áll, tsak foglaljad egészbe;
Elsőben végsőt kettőztesd lesz puha ágyad;
Másodikat bőjtben használd rényét ha tsinál-
tatsz;

Második elsővel szerezz a' házadra figyelmet;
Végső tag helység Pannon hármass hegye mel-
lett;

Büntesd meg méltó; (mert árt) ha kimondod
egészlen.

Polgár Intze.

Jegyzet. A' 21-ik számbeli Mese: Kerék.

Jobbitás: az előbbi Mese alatt a' név hibásan maradt meg. Tedd helyette — Vlakovics Jósef.

B. Metséry Dániel Élet-írása.

A' holtakról való emlékezet ditsőíti az ő nevöket, ébreszti az élöket. Reájok nézve egyetlen egy jutalom; ezekre nézve hathatós példa. Illy tekintetből kívántuk itten lerajzolni Nagy Méltóságú Báró M e t s é r y Dánielnek élete folyását, 's a' Király és Haza oltalmazásában végbe vitt jeles tetteit, a' mint velünk hitelesen közöltetett. — Ő Kőszegen 1737-ben született; hol édes Attya a' Dunántúl való Kerületi Törvényes Táblának Assessora volt. Ez korán észre vévén fiának tüzes természetét, ötet 18 esztendőskorában katonának adta, az akkori Nemes Barkó Magyar Huszár Regimentbe. Ebben Kadét képpen több esztendőig szolgálván, szorgalmatos, 's helyes maga alkalmaztatása által Tisztté lett. A' Tisztségeknek több Rangjain egy más után felemelkedvén, vitézsége által megérdemlette, hogy 1803-ben Ezredes Hapitányá neveztetnék.

Itt nagyobb mezeje nyilván katonai tehetségeinek kimutatására, más több alkalmatosságokkal is, de különösen 1805-ben az által külömböztette meg magát, hogy Ferdinand Királyi Fő Herczeget Ulmánál (Eschenaunál) a' Franczia ellenség kezéből kivágta, és vitézeivel bátorságos helyre késértette. Ezen bátor tettevel mind az ellenségnek, kinek földén keresztül vitette, mind az Austriai seregeknek, kiknek bősületét ez által megmentette, tellyes tiszteletét megérdemlé. Nem maradott ditsösséges tette jutalom nélkül. Ugyan is mindjárt akkor Norimbergában, bámúlván az ő vitéz elszánását, 's ezen alkalmatossággal vett terhes sebeit, mellyek között koponyájának levágattatása olly tiszteletet szerzett eránta, hogy fejét rézre metszett képen, sebeinek, és vitéz tetteinek leírásával, német nyelven kiadnák. De Felséges Urunk is az igaz érdemet, 's vitézi bátorságot az által jutalmazta meg, hogy ötet Feldmarsal Lieutenantságra emelé, és Mária Therezia Vitézi Rendének közép keresztjével megajándékozá. Ezen ditsösséges megtiszteltetésre ötöt a' Franczia Seb-orvosoknak bámulásra méltó ügyessége tartotta meg, kik a' fején lévő szörnyű sebet, a' mennyire lehetett, meggyógyították, és koponyájának hibázását ezüst táblával kipótolták. Ugy mondják hogy koponyájának ezen része Bétsben a' Jósef Akademiájában tartatik örök emlékezetül.

Midőn 1800-ben az ellenségnek nagy creje Felséges Urunkat arra indította vala, hogy a' Magyar Nemességnek erejéhez és régi Vitézségéhez folyamodnék; ötöt a' Dunántúl lévő Felkelő Nemességnek Vezérévé tette, a' midőn az ellenségben több izbeli tetemes károkat tett; és megbizonyította, hogy, ha a' Nemességnek elégséges előre való készüllete, és megkívántató felfegyverkezése lett volna, itt is megfelelt volna Öseiről reá szállott vitézi bátorságának. Mert ugyan az ő vezérlése alatt lévő Dunántúli felkelő Seregek, a' Győri ütközetben is, minthogy egyebet nem tehettek, több személyes vitézkedések által magokat jelesen megkülömböztették. Következő 1810-ben a' Nemes felkelő Sereg el oszlatván, ő a' Dunántúl lévő 'söldos katonaságnak Grális Inspectorává lett, és mindjárt 1811-ben a' Tömösvári Bánságban Commandírozóvá. Ez után 1813-ban a' könnyű Magyar Lovasságnak (Velites), melly az Insurrectio helyett kívántatott, el intézésére volt rendeltetve, és ezen, az Ország által önként és hamar kiállítatott 12 ezernél több lovas Katonaságnak helyes felkészítésében nagy részt vett, úgy hogy a' mit az ellenség népesebb Országában, minden erőltetése mellett végbe nem vihetett, Magyar Ország hazafiainak buzgó részvétele által, olly módon tellyesítette, hogy ezen Katonasággal a' bölts Vezérek igen fogantosan élhettek. — 1814-ben a' békekesség di-

tsösségesen helyre állíttatván, Ő a' Bétsi Hadi Tanátsnak Tagjává neveztetett, és érdemeihez képest Titkos Tanátsossá lett. — Hadi szolgálatai közben egymás után két Feleséget vett, úgymint először Fischer Jozefa Asszonyt; azután Szirmay Therézia Asszonyt. Házasságának gyümölcstét is látta egy fiú gyermekében, a' ki 10 esztendőskorában a' Bétsi Akademiában 1812-ben meghalt, 's így édes Attyát örökös nélkül hagyta. — Ezen ditsösséggel és tiszteltetésekkel tetézt vitéz férfiú, ember társaihoz viseltetett igaz szeretete, nemes nagy lelkesége, és mindenekkel kellemetes bánása által magát jelesen megkülömböztette. Beszélt magyar, német, deák, és Francia nyelven. Szép tudományos ismeretekkel birt, és végső esztendejében sok sebeitől eredett testének gyakor elgyengülését erős szívvvel kiállani tudta, míg végre a' közelebb múlt 1823-ban, Hadi társainak, és a' Hazának nagy kárával, életének 87-dik esztendejében Bétsben meg halt.

Páris városának emésztése.

Gróf Chabrol Páris városának Statistikájában a' többek között ezt említi: Párisban naponkint a' tsatornákon, vízi tsöveken, és szívó kútakon beeresztetik 195198 Hectoliter víz (mintegy annyi pint), mellyből minden Lakosra 27 Litr, vagyis 32 pint

esik. — 1821-ik eszt.ben 7 milliom, 726136 Frank árú vad-bús keltt el; 3 milliom, 752,231 Fr. árú Tojás; 8 mill. 173,121 Fr. árú Vaj; 813000 Hectoliter Bor; 42784 Hectol. Igettbor; 110798 Hectol. Ser.

Nevezetes az is, hogy ezen gazdag városban 1820-ik eszt.ben 170636 Szegények tartattak a' közönséges Intézetek költségén, vagy legalább segítettek. A' mi 9 milliom 700,282 Frankba került.

Az pedig különös figyelmet érdemel, hogy 1794-ik eszt.től fogva 1820-ikig a' városban 15321-szer támadott tűz. Hővetkezésképpen ezen 27 eszt.dő alatt általjában véve esztendőnkint többször ötvenszer-nél támadott tűz.

Bizonyság bor.

(Vinum testimoniale).

A' régi Németeknél szokásban volt, midőn valamely fekvő jószágot el adnának, azt nyilvánvaló törvényes emberek jelenlétében végbe vinni. Az ilyen el adás és által vevés hiteles bizonyságokat is kívánt, kik e' végre különösen meghívattattak. Mivel még akkor földjegyző könyvek nem voltak, a' Bíró, vagy a' Törvényes ember, midőn a' bizonyságok előtt a' vevőnek által adta a' jószágot, a' bizonyságokhoz fordulván így szólla: „Erről megemlékezete k”, és füleiket meghúzta. Illyen

alkalmatossággal, hogy az általadás annál kedvesebb emlékezetben maradjon, az eladó és vevő részek egymásnak bizonyos jegyet adtak által, mellyet ők régenten *Orkunde*, vagy *Urkunde* néven neveztek. Így p. o. *Scharfensteini Gizela*, midőn jószágát *Testvérjének* által adná, az arról készített *Oklevélben* 1314 eszt. ez mondatik: „*Qvam renunciationem omnes qvi placito praesentes interfuerunt, Nobiles, milites etc. prout consvetudinis est, et moris patrie, coram se factam collaudarunt, et accepto intersigno, qvod volgariter Urkunde dicitur, gratanter confirmarunt*”. — Az illyen jegyek közé tartozott a' bor is, a' mellyet a' törvényes embernek, és a' bizonyosságoknak adni szoktak, a' mint az *Eberbachi Klastromnak* az *Ingelheimi jószágok* által adása eránt készült *Oklevél bizonyítja* 1243 eszt. e'képpen: „*Ad Confirmationem omnium promissorum, fratres Vinum testimoniale dederunt, solempniter, et testes, qvi vulgo Boden dicuntur, apud nos, dati sunt eis*”, — 's ugyan ezen német névtől ők a' bizonyosság bort „*Boden Wein*”-nak nevezték.

Új Találmányok.

1. Bizonyos *Cook* nevű *Anglus* maga tapasztalásaiból azt állítja, hogy mindenféle: pamuk, len, és efféle *Szövevények*,

sőt a' fa is, ha tiszta Alkali feleeresztésbe (Alkali Auflösung) mártatik, 's megszárittatik, eléghetetlen lessz.

2. Olly masina is taláztatott fel, melly tsupán a' levegőnek öszve nyomása által szinte olly hathatósan dolgozik, mint a' Gőz masina, 's így e' helyett haszonnal alkalmaztatható mind azért, mivel az erejét vég nélkül lehet nagyobbítani, mind azért, mivel sokkal kevesebbe kerül. Ezen masinának feltalálója már Angliára nézve Privilegiomot nyertt, és most azon vagyon, hogy Skocziára 's Irlandra nézve is hasonló szabadságot nyerjen.

A p r ó s á g o k.

H. falu Plébánussa egy Vasárnapi szép időben a' mesterrel, 's egy öreg falusi Gazdával gyalog sétált Filiálissába a' Sz. Mise áldozat bemutatására. Midőn a' helységhez közelítenének, a' templomba beharangoztak. Erre a' paraszt gazda így szóllamlott meg: Tisztelendő Plébánus Uram, siessünk, mert későn jövünk a' Misére. (?)

B. Fő városban egy nagy Úrnak egy kedves Kanári madara volt, melly igen szép 's mesterségessen betanúlt dallokat tudott énekelni. Egykor jó barátja jöven hozzá látogatóba, vendégének mulatságot akart

szerezni, 's elővén a' szelíd madarkát, az asztalon énekeltette. Azután a' kis állatot tenyerére tévén simogatta: de váratlanúl a' madár lepottyant kezéről, 's a' vendégnek vadász kutyája, melly lábok előtt fekvék, a' madarat szájába kapta. A' kutya gazdájának szavára a' madarat minden sérelem nélkül ismét kiereszté ugyan, de a' megrettent madarka soha többé amaz előbbi szép dallokat nem éneklette.

Bizonyos Személyről azt mondák valamely társaságban, hogy kevés bötsületje volna a' Világ előtt: Éj, éj! mond N. Úr, mitsoda rágalmazás már ez, hiszen én magam többet ismerek 3—4 embernél, a' kik mind nála vesztették el bötsületjeket, 's még is kevés volna neki ennyinek a' bötsülete?

M e s e.

Nyomnak egész éjjel, csak reggel hagynak el
engem,

Tollamnál nintsen több Jupiter madarán
Hérdezed, hogy mi vagyok? tudd: képzelem a'
te koporsód'

Hozzám élve jövő holt lehet holnap nap.--

Horkovics Józef. *)

J e g y z e t. A' 22-ik számbeli Rejtetszó:
Tolvajság.

*) Váratlan megzavarodás a' hibából új hibát tsinált a' 22-iki Mulatság végén; mert a' 21-iki aláírásnak ugyan a' mai névnek kell lenni.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(25.)

A' Budai Kir. Penziós Intézetnek
megismértetése.

(Folytatás).

A' felvételésre kiki ezen úton juthat, úgymint: Kérelem Levelet intéz a' föllebb említett Deputációhoz, és abban meghatározza mellyik rendbeliek közé kíván számláltatni. Ehhez ragasztja hiteles keresztelő Levelét, korosságának megbizonyíttására, azon föllül hozzá kaptsolja az Orvosnak bizonyság levelét egészségének mivóltáról, olly módon, hogy ha az Orvos nem Vármegye, vagy Város Fizikussa, tehát ezen rendszerént való Orvos bizonyságán kívül még a' Jurisdictionnak Orvosától is vegyen bizonyságot: ha pedig a' rendszerént való Orvosa, Vármegye, vagy Város Fizikussa is, tehát az mind a' két tekintetben tégyen az ő egészségéről bizonyságot. Ezen Kérelem, és Bizonyság Leveleket az Esedező szabad Póstán tartozik el küldeni. Az illy fo-

lyamodásra rendszerént a' Deputációtól az ő felvételése eránt bizonyság Levél küldetik, melly jövendőre mind magának, mind özvegyének, 's árváinak, a' történendő esetekben a' Penzio megnyerésére fog szolgálni.

A' Penzióban minden Tag a' beadott fizetéséhez képest részesülhet, ha szolgálatra való tellyes alkalmatlan voltát hiteles Orvosi bizonyság által megmutatja. — Az özvegy mindjárt férjének halála után, az árvák pedig, ha neveletlenek, és mind a' két Szülőiket el vesztették, 's így tellyesen árván maradtak. Mindazáltal, meg kell azt jegyezni, hogy, ha a' Tagok egy esztendőt sem töltöttek a' Társaságban, a' Penzióra számot nem tarthatnak; ha pedig tsak a' második esztendőben jönnének is Penzió kérés esetébe, úgy 10 esztendőig az első rendből valók 200; a' második rendből valók 100 forint Penzióban részesülhetnek; a' következő más 10 esztendő alatt pedig az első rendbeliek 300, a' második rendbeliek pedig 150 forintban; végre a' felvételnek 21-dik esztendejében maga ugyan az alkalmatlanná lett Tag, úgy az ő özvegye is, hólta napjáig 400 forint esztendei Penzióban részesülhet. Az árvákra nézve, kik neveletlenül maradnak, mind egyik a' föllebb megjegyzett Penziónak negyed részét fogja kapni mind addig, míg a' férfi gyermekek 20-dik, a' Leány gyermekek 18-dik esztendejüket be nem töltik. Ide értvén azt, hogy az utóbbiak hajadon állapotban megmaradnak. — Ha valamelly Tagnak, vagy

az ő Özvegyének 4 árváinál többen maradnának, úgy azok öszveségesen fogják húzni az attyok, vagy anyyok Penzióját.

Azon özvegyek, kiknek férjeik már penziós állapotjokban hálnak meg, ha már 3, vagy 400 forintot húztak penzioképpen, 100 forinttal kevesebb penziót fognak nyerni. Kiknek Férjeik pedig 150 vagy 200 fltot húztak 50 flttal kevesebbet. Hasonló mértékben részesülnek az árvák is.

Hogy az Özvegyek a' Penzióban részesülhessenek, tartozni fognak mind összekelésokról, mind férjeik haláláról hiteles bizonyosságot a' Deputátiónak beküldeni; hasonlóképpen kell az árvák részéről is Szülőiknek haláláról jelentést tenni. Ezen bizonyosság mellett még az árváknak koraikról is keresztelő Leveleik által bizonyíttást tenni.

A' Penziók, írott Qvietantiák mellett felsztendönként fognak kiszolgáltatni, úgy hogy ezen Qvietantiákon egyszer'smind a' Helység, vagy Uradalom Elöljárói bizonyosságot tegyenek, hogy a' penzióban lévő Tag hivatalbeli foglalatosság nélkül; az Özvegy valóságos özvegyességben; az árvák számszerént annyin, és nyötelen, vagy hajadon, és gyámoltalan állapotban légyenek.

Ha valamelly Tag időjártával, minekelőtte penzióba jutna, a' Társaságból kiállani kívánna, annak a' bevétel dijjául fizetett Summa, és az esztendőknek kipótolására letett Summa is vissza térítettik; de, a' mit esztendönként tóldalékul rá fizetett, az az Inté-

zet javára megmarad. Hasonló eset támadhat, ha valamely Tag időjártával elégtelen lenne az esztendőnként való Toldalékok fizetésére. Az ilyennek 2 esztendő engedtetik a' hátra lévő fizetések letételére, 's ha az alatt is tehetetlenségében megmarad, úgy az Intézet Tagjainak Lajstromából kitörültetik, 's a' reménylett penzió helyett neki a' főbetétel, és az esztendőkért fizetett pótolás vissza adatatik.

Ha valamely Tag előbb meghalna, mint sem a' felvétel díjját, vagy az esztendőkért való pótolást lefizette volna, vagy a' hátra maradott Summáktól járó Intereseket letette volna, ezen lefizetéssel tartozni fog mind az özvegye, mind az árvái: a' mit ha nem tehetnének, a' Penzióban nem részesülnek hanem a' Főbetételt és az esztendőkért fizetett Pótolást vissza nyerik.

(Végezete következik).

Monte Circello.

Olasz országnak régi nevezetes Helyei között emlékezetre méltó ezen Fok is, melyet most Szan-Felicse-nek neveznek. Ezen hegy az a' híres hely, mellyről Homer, és Virgil említti, hogy ott lakott volna ama' híres szép búbajos asszony, a' ki vendégeit mindenféle állatoknak képére hathatós fűvekkel el tudta változtatni. Ezt Virgil után e'képpen írja le Baróti Szabó Dávid, Eneis VII.

Circének lakföldje körül ált' vágnak, hol a' Nap'
Lánya danolgatván éleszti szavával az erdőt,
És palotájában czedrust gyújt éji világúl,
'S hangzó bordával fonalit gyólt sokra szorítja.
Mindenféle nyögés, szomorú hang hallatik
innen

A' lánczokra vetett, 's az azokkal hijába vesződő
Mérges oroszlánnyok zordon sívásai messze
Harsognak; szörnyen morog a' sok medve; rö-
fögnek

A' rekeszelt disznók; komorúl ordítanak ez el-
zárt

Farkasok, a' babonás Circe' nyomorékjai;
mert ő

Emberi képektől mind megforztotta, vadakká
Tette, 's egész testek' megváltoztatta fűvekkel.

Ezen helyen kevély Tarquinius kised
várost építtetett, mellyet tsak ugyan a' régi
asszonyáról Circaeumnak nevezte. Itt volt Cir-
cenek Temploma, és Oltárja, mellyen Miner-
vának tétettek áldozatok. Strabo azt beszéli,
hogy az ő idejében valamely ivó-poharat
mutogattak, mellyel élt volna Ulisszesz, Cir-
cenél való mulatása alatt. Különös figyelmet
érdemel ezen hegy fokra nézve, hogy azt
Homer és Virgil, szigetnek nevezik, 's ugyan
azért, kivált Virgiliust, a' ki azt közelebb-
ről ismérhette, nem ok nélkül feddik is a'
Kritikusok. De tudós Pater M i n a s i oltalmazza
mind a' két híres Költőt, és azt igyekezik
megmutatni, hogy ezen hegy-fok Virgil ide-
jében valóságos sziget volt.

A' Spanyol vörös Festéknek készítése.

Ez igen gyönyörű vörös színű festék, és hasonlít a' Rosenilből készítettett Karminhoz. Készítésének módja soká titokban tartott, 's előbb tsak Portugalliából, utóbb Francia országból hordták egyéb Európai országokba. Háromféleképpen árútatik: vagy kisded tsészékben (rouge en assietes), vagy kemény papírosra kenve (rouge en feuille), vagy pedig végre kis üvegetskékben higan (rouge à la goutte). Midön a' két elsöt száraz formában árúlják, úgy látszik, mintha megvolna aranyozva, vagy* arany levelkéekkel beborítva; midön pedig higan az üvegetskében vagon, valamennyire zavaros, de igen szép vörös színű.

Ezen szép vörös színt vad-sáfrányból (Carthamus tinctorius, - Saflor) készittik, melly olly szüken adja ezen drága festéket, hogy a' legjobb féle virágokból, Chemiai el oszlatás által, tsak öt ezredik része lészen szép festékké.

A' készítésnek módja ez: Vesz az ember 100 font finom levánti vad-sáfrány virágot, azt négy részre osztván 25 fontot egy egy vászon zsatskóba rak, mellynek olly nagynak kell lenni, hogy háromszor annyi virág is bele férne. Ezen zsatskókat tiszta folyó-vízzel, vagy essö vízzel megtöltött kädba teszi, 's abban áztatja 24 óráig; azután pedig felóráig tiporja, hogy a' virágok tellyesen által ázza-

nak, melly után kiveszi a' zsatskót a' vízből, és zsinegnél fogva felakasztván, tsurgó vízbe ereszti, hogy ez által a' virágokból a' sárga színű gumis részek kihúzzattassanak. — Hogy ezt annál bizonyosabban megnyerje az ember, időről időre a' zsatskót kiveszi, és tiszta pal-lón fél fél óráig tiporja. Ezen munkát mind addig kell folytatni, míg a' vízbe eresztett zsatskó azt többé sárgára nem festi, hanem a' vizet a' maga tiszta színében meghaggya. Ugyan azért zavaros folyóba eresztetni nem kell. Legjobb ezt télben végbe vinni, midőn a' vi-zek tiszták szoktak lenni, de még nem fagy-nak. Az így megtisztított sáfrány virágot tiszta fa edénybe kell tenni, és 10—12 annyi vi-zet reá töltvén, fával mind addig keverni, míg egyenlő testé nem válik: akkor 100 font sáfrányra 12 font krisztalizált hamu'sirt hideg vízben föleresztve, de nem durva hamu'sirt, kell reá tölteni. Így megkevertetve, beföde-tik az edény, és árnyékos helyen négy óráig úgy tartatik. Azután a' sötét vörös színű ned-veességet letsapolja más tiszta edénybe, mel-lyet utóbb igen tiszta gyólts, vagy pamuk ron-gyokkal felitathat, mellyekből különös mód-dal azután a' finom szín kivetethetik. Melly-ről még másszor fogunk említettést tenni.

Bürger és Lichtenberg.

Egykor ezen két Német Tudósok egy-más közt beszélgetvén, Lichtenberg azt hozta elő: vallyon Ovidiusnak ezen pár versét lehetne-e igazán németre fordítani:

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(26.)

A' Budai Penziós Intézetnek megismértetése.

(Végezet).

Ha valamellyik Tag tsak nehéz betegségében házosodnék meg, és ugyan azon betegségében meg is halna, a' hátra maradó özvegye az Intézet Kasszájából penziót nem nyer. — Hasonlóképpen, ha a' Társaság Tagjai közül valamellyik 50 esztendőskorában házosodnék meg, és 30 esztendősnél fiatalabb személyt venne feleségül, akkor az ilyen asszony, férje halála után, mind addig penziót nem kap, míg ő a' 30-dik esztendőt el nem éri. Végre ha a' Társaságnak már penzióban lévő Tagja házosodik meg, ebben ugyan az Intézet neki gátot nem vethet, de özvegye az ő férjének halála után penziót nem várhat.

Ha a' Társaságnak valamellyik Tagja akár miképpen olly gonosztételbe keverednék, hogy halálos pör alá jusson, 's ezen pörben megis marasztassék; az illyen criminális pör-

ben marasztott személy az Intézetből egy átal-lyában kizárattatik, és el veszi minden addig befizetett pénzeit; de, ha felesége és gyermekei a' gonosztételben nem részesültek, a' felvétel díjját, és esztendőkért való pótolásokat vissza nyerhetik; vagy pedig, ha azon summákat az Intézet fundusában hagyják, és az esztendei Toldalékokat utóbb is lefizetni akarják, a' gonosztévő Tagnak halála után a' penziót rendszerént kikapthatják.

A' penzióban lévő Özvegyek ezen Intézethez képest a' következő kedvezésekben részesülhetnek; úgymint: 1) Ha férjhez akar-
nak menni, és olly férjet választanak, a' ki már az Intézetnek Tagja, akkor egy esztendőbeli penziójokat egyszerre, és előre kikap-
ják. 2) Ha pedig a' választott férj az Intézet-
nek Tagja nem volna, akkor a' férjhez menő
Özvegy bizonyos summával általjában és egy-
szerre végképpen kielégittetik. 3) Ha pedig
az új férje az Intézetbe beállani szándékoz-
nék, 's ehhez való tulajdonságokkal bírna,
a' felvételést megnyerheti a' nélkül, hogy a'
díjját lefizetni tartozzék: úgy tekintetvén t.
i. mintha az előbbeni férjnek személylyét vi-
selné, de az esztendőnként járandó Toldalé-
kokat tartozni fog megfizetni; és így 4). A'
férjhez ment Özvegy az utóbbi férjének halá-
la után az előbbeni penzióba vissza állittatik.

Az árvákra nézve, ha a' férfi gyermekek
20-dik, a' leányok 18-dik esztendőt megha-
ladják, a' penzio megszűnik.

A' lefizetésekre és penziókra nézve az a' ren-
delés vagon tétetve, hogy kiki, midőn az Inté-

zethe felvétetik, a' felvételének díjját a' legközelebb lévő Királyi kamarális Kasszában leteheti, és a' megkívántató Qvietantiák mellett ugyan ezen Kir. Kamarális Kasszákból mind a' penzióban lévő Tagok, mind pedig az ő Özvegyeik és árváik, az ő penzióikat felvehetik, úgy hogy ezen Királyi Kamarális Kasszák az eránt való Nyugtató Leveleket a' Budai Fő Kamarális Kasszának Praefectusságához felküldjék, 's annak az Intézet Perceptora ugyan ezen részenként való fizetéseket megtéríteni tartozzék.

A' mint már fellyebb említettett, az Intézetnek felvigyázása a' Nagy Méltóságú Királyi Helytartó Tanátsra vagyon bízattatva és a' végre választatott 12 Személyből álló Deputatio kormányozza a' dolgokat, úgy mindazonáltal, hogyha a' Tagok, az Igazgató Deputatiónak végzései ellen fontos panaszt támaszthatnának, azt a' Királyi Tanátshoz útasíthatják; valamint ellenben ugyan ezen Igazgató Deputatio is a' Tagok ellenvaló nyomós panaszát szinte a' N. M. Királyi Helytartó Tanáts által fogja el intéztetni.

Hogy pedig a' Tagok a' beadott pénzekre nézve megnyugtattassanak, 's azoknak bátorsága eránt bizonyosak lehessenek; minden beavattatni kívánónak maga meggyőződhetésére, az Intézet Statutumai szerint tudtára adatik, hogy azon pénzek a' Magyar Királyi Kamara tárházában (ad fundum Crediti Regio Cameralem) olly módon letétetnek, hogy azok-

tól a' szokott interesek rendszerent kijárjanak. Ehhez képest mind a' Penziókra nézve, mind az Igazgatás költségeire az vagyon meghatározva, hogy azok az esztendönként teendő pótolásoknak két harmad részéből, úgy nemkülömbben a' bétett töke pénzek Interesseinek két harmad részéből kielégíttethessenek. Mind egyiknek, mind másiknak egy harmad része pedig ugyan a' Királyi Kamara tárházába interesre adattassék, és így az eredeti töke pénz esztendönként neveltessek. Mellyre nézve a' Tagok tellyességgel nem kételkedhetnek, hogy akár mi esetben a' fellyebb említett, és meghatározott Pensióknál kevesebbel megelégedni kénteleníttessenek: mert szükség esetében, mellytől mindazáltal tartani éppen nem lehet, mivel az Interestekből és az esztendei Tóldalékokból bejövő Summának egyharmad része is inkább a' penziókra fog fordíttatni, melly külömbben rendszerent a' Tárházba interesre letéttetik.

Végre nagy kedvezés a' Tagokra nézve az, hogy a' Deputatio egész figyelmetességét arra fogja fordíttani, hogy a' neveletlen árvák illendő és szükséges Tudományokban oktattassanak; midön pedig a' férfi gyermekek 20-dik, a' leányok 18-dik eszt. el fogják tölteni, s úgy a' penzióbeli állapotból kilépnek, sőt előbb is, azon fog iparkodni, hogy illendő és tisztességes élet-módjára segíttessenek, a' mit résszerent tanátslással, résszerent a' Társaság Tagjainak, és egyéb Elöljáróknak teendő ajánlással végbe vinni el nem mulatja.

A' Spanyol vörös Festéknék kihú- zása.

Ezen szép, és drága festéket a' Vad-sáfrány törkölyből, vagy is inkább hígságból, az által lehet kihúzni, ha azon virág hígságba tiszta gyólts, vagy pamuk vászon darabokat mártogatunk olly módon, hogy mintegy 20 fontnyi leves virág közé 16 font friss citrom levet öntünk, és a' vászon darabokat benne kézzel megkeverjük. Ezen keverés által a' vászon darabok magokhoz húzzák a' festéket, és ez által maga a' hígság a' színét el veszti, a' mellyet az által is meg lehet tudni, ha újabb tiszta fehér gyólts darabot bele mártunk, és az nem vörös: hanem tsak gyenge test színt vesz magára. Ebből már kitetszik, hogy a' virágok minden festő szebb részeit kiadták: de még azért a' bele tett vászon darabkákat nem kell kivenni, hanem a' nedves hígságban még 24 óráig tartani; azután kiszedvén, tiszta folyó vízben kimosattatnak, 's végre esső vízben kiöblítettnek. Már akkor hozzá lehet kezdeni a' festéknék kihúzásához olly módon, hogy 100 font Sáfrány virágból kihúzott festékhez 300 pint esső vízből fürdőt készítettünk, 's ebbe 8 font tiszta kő-szén savanyas Nátrumot teszünk. Ezen fürdőbe bele eresztgetjük a' nedves, és vörösre festett vászon darabokat, úgy mindazonáltal, hogy azok előbb se világosságra, annyival inkább napfényre ne jussanak. A' Spanyolok ezt sötét báltozatok alatt, vagy pinczékben vizik

végbe. Ezen fördőben gyengén nyomatva mintegy egy óráig forgatjuk a' vászon darabokat, 's ez által a' lúg vörhönyeges sárga színt kap, a' vásznak pedig lassan lassan az ő festékjüket el vesztik. Végre még a' vásznakat jól ki is kell nyomni, ha másképp nem, fa-préssel, 's ekkor az egész lúgot még valami tiszta posztón által szűrjük, hogy így minden tisztátalanság belőle kiváljék. Ekkor van már ideje, hogy a' lúgból a' vörös színt leverjük, e' végre ismét friss citrom lév kevertetik közibe, annyi hogy a' víz savanyos ízű legyen, vagy pedig a' lacmus papiros benne megvörösedjék. Minthogy a' citrom savanya által a' szén-savany a' Nátrumból kihúzzatik; ezen közben kevés pösgést és tajtékzást lehet észre venni, úgy hogy ezen tajtékok ró'sa színű vöröseknek lássanak, mellyből azt lehet kihozni, hogy a' munka már szerentsé- sen végbe ment. A' munka alatt több több citrom savanyúságot eresztgetvén bele, a' festék könnyű pöhöly formában az edénynek fenekére leszáll, a' nedvesség mind tisztább tisztább lesz, és a' vörös festék 12—16 óra alatt szép vörösségű iszappá válik. Ekkor a' nedvességet lassan le kell eresztetni, és a' vörös iszapot tiszta fehér itató papirosra kikell rakni, és ismét megszűrni, a' mi végbe vitetvén már a' festéket akár mázos tsészétskékre, akár enyvezett papirosokra ki lehet kenni, vagy pedig széleske szájú apró üvegetskékbe osztani, úgy hogy mind eggyikben egy egy qvintli legyen. A' tsészétskéket és a' papirost

több ízben kell megkenni a' festékekkel és úgy megszárittani. Száradás után pedig egy kis időre a' napfényre kitenni, melly által, mintegy arany szín vonja be, 's ez teszi a' festéket kedvessé, és tagadhatatlan bizonyosága a' jóségának.

Egy pár kopott saru.

Minekutánna Paoli Generális Korzika Szigetének megszabadításán haszontalan dolgozott volna, a' Francziáktól el nyomattatván Angliába kiköltözködött. Ide el kísérte ötet valamelly Tiszt is, a' ki 20 esztendeig Angliában maradt, és annyira megkedvelte az 1688-ben támadott Revoluczio által behoztatott Anglus Constitutiót, hogy, midön a' Francia Revoluczió kezdetén 1790-ben Angliából Korzikába vissza térne, vég nélkül nagy tüzzel hirdetné az Anglus Constitúciónak jellestégét. Ezen Tiszt atyafiságos barátságban vala Bonaparte Familiájával, 's midön éppen azon tájban, gyermekségétől fogva legelőször érkezett volna Hazájába Napoleon, a' Battyával Jó'seffel, Öttsével Lucziánnal, igen gyakorta beszélgetett a' Nemzetségnek ezen régi barátjával, ki őket annyira felgerjesztette, hogy azok mind a' hárman annyira tsudálnák az Anglus Constitutiót, hogy őket Anglomanoknak neveznék „Napoleon különösen igen hevesen oltalmazta. Egykor tehát valamelly Francia Tiszt jelent meg a' Tár-

saságban, a' ki a' régi Francia országlást védelmezte, 's midőn hallaná, hogy Napoleon olly hevesen magasztalja az Anglus Constitutiót, a' föllyebb említett sértegető szóra fakadna. Ezt hallván a' Háznak barátja, az az Anglus-Korzikai, olly nagyon felhevült, hogy a' Francia Tisztnek azt mondaná: „Uram! Te nem érsz annyit, mint Napoleonnak egy pár viselt saruja”. — A' következesek, mintegy jövendőléssé tették ezen kifejezést, 's midőn 1800-ban, ugyan az a' Francia Tiszt, a' ki már akkor Bonaparte alatt jelesen vitézkedett, megjelent volna Bonaparte anyja házában, éppen az a' Háznak régi barátja is jelen volt; az asszony tehát félre híván, így szólla: „Uram! az Istenért! egy szót se a' viselt sarukról”.

Rejtett szó:

Mák fejéből van a' fejem,
Tél közepén lakik belem;
Ház végén tsügg a' farkam,
Ezen fordul meg sarkam.

F. L.

Jegyzet. A' 25-ik számbeli Mese: az Ember, ki szombat előtt teremtetett, 's lelkére nézve egymással egyyenlő.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(27.)

Rossini Joachim.

(Életírás).

Született 1792. Febr. 29-én Peszaróban az Egyházi Fejedelemségnek a' Velencei öböl mellett fekvő városkájában. Attya ama szegény vándorló muzsikusok között Trombitás volt, kik kenyeröket a' Sinigalyia, Fermo, Forli, Romána, 's több ezen tájékok' apró városaiban keresik, és a' kikből közönségesen a' vásári Operák számára a' bujdosó Muzsika Harok (Orchesztrák) állíttatnak öszve. Anyja közép szépségű (seconda donna) lévén, városról városra járt egy társaságtól a' másikhoz, 's midőn a' férje az orchesztrában játszék, ő a' játékszínen éneklett. — Rosszini Joachim a' fiok, kit most Európa tisztel, nem volt igen hajlandó a' takarékosagra, úgy hogy, midőn két esztendő előtt Bétsbe jött volna, egész hirtoka alig értt annyit, mint egy Párizsi, vagy Lizabonai énekesnének esztendei fizetése. Noha Peszaróban kevésbe kerül az élelem, de

még is Roszininak Szülöi, tsak szegényen táplálhaták magzataikat; mert jövedelmök bizonytalan kereset volt: azonban még sem lehetett soha familiájoknak akármelly tagját is szomorúan, vagy a' jövedőről aggodva látni. Roszinit Szülöi 1799-ben Bolonyába vivék 7. esztendő korában, hol tsak 1804-ben kezdé a' Muzsikát Angelo Pesci-től tanulni. Egynéhány hónapok múlva a' fiatal Gioacchimo (Joáchim) már sok Pauli-t (egy Paulo nálunk 12 xr. ezüstben) érdemlett a' templomban való énekléséért. Szép szoprán(Altos) zava, s' fiatalságának tüze miatt az előljáró Papoknál szívessen láttatott. Angelo Tesci Professortól Gioacchimo az énekben, az accompanirozás mesterségében, és a' contrapont Reguláiban alapos tanítást nyertt. 1806-tól fogva minden elejébe tett muzsika darabot el énekelt. Szerentsés maga képzése nagy reménységgel biztatván Tanítóit Tenoristának készíték ötöt. De még azon esztendőben el hagyá Bolonyát, hogy Rományában muzsikai utazást tegyen, melly közben a' Piano mellett, több kis városok orchesztráját igazgatta.

1807-ben A' Bolonyai Lyceumba jött, és Maffei Stanislaus Pétertől muzsika leczkéket vett. A' következő esztendőben már egy Szinfoniát, és Cantátét: „Il Piano d' Armonia” czim alatt készített. Ez volt az énekes (Vocalis) muzsikában első munkája, ezután nem sokára a' Concordia nevű Academia Igazgatójává neveztetett. Innen tsak

hamar egy igen szeretetre méltó asszony-
nak indítására Velenczébe küldetett, hol
a' Theátrum számára „San Mosé; la Cam-
biale del Matrimonio” egy felvonású kis Ope-
ráját készíté. A' következő esztendőöszén
vissza tért Bolonyába, 's „L' Equivoco Stra-
vaganté-t” Scénához alkalmaztatta. 1812-
nek farsangján Velenczében derék „Inganno
felice” Operája elősör adatott, mellyben
az ő láng elméje tellyes fényében jelent
meg. Ebben a' gyakorlott fül minden ne-
hézség nélkül fellelheti későbbi mester mí-
veinek alap képeit. — 1813-dik eszt. far-
sangján Tancred-ot költötte. Ez a' szép mun-
ka olly kedvvel fogadtatott, hogy a' közön-
ségben mintegy muzsikai paroxismust ger-
jesztene. Ama felséges „Ti rivedro, vis
rivedras” nem tsak a' szálákban, hanem a'
bárkákon is hangzott, 's az első törvény-
palotákban a' Birák kéntelenek voltak meg-
tiltani, hogy a' jelenlévők Tancrednak ked-
vesebb melodiáját fennszóval ott helyben
ne énekelgessék. Ugy látszék, mintha Ci-
marosa a' földre vissza tért volna. Négy
esztendő alatt Tancred egész Európában
ismértetessé lett.

Roszíni 21. esztendő's korában 1812.
Milanóba (Mayland) hívatott a' Játék-
színhez; itt a' La Scala számára „La pietra
del Paragone” mester mivét készíté Buffo
stylusban.

Ezen szerentsés következesek után Pesza-
róba ment familiájának látogatására, melly-

hez buzgó indulattal viseltetett. Távolléte alatt anyjával levelezett, 's így útasítá hozzá levelét: „A' tiszteletre méltó Signora Roszininak, a' híres Componista anyjának”.

A' Bolonyai kemény Criticusok azzal vádolák ötet, hogy a' Compositió reguláját által hágja. Ő velek ugyan megegyezett, azonban így mentette magát: „Nem vehetnének, úgymond, szememre annyi hibákat, ha el határozhatnám magamat kézirataimnak kétszeri által olvasására. De tudva van, hogy nekem egy Opera írására alig hogy hat hét engedtetik: az első négy hét alatt multságaimnak élek, mert mikor éljem világom, ha a' mostani koromban, és szerentsémben nem? Várakozzam-é addig, míg öreg, 's mysantrop leszek? — Az utolsó 14 napok alatt minden reggel egy áriát vagy duettet írok a' feladott Opera számára, a' mi estve már próbáltatik. Hogy vegyek így minden hibát észre, melly az Accompanirozásba tsúszik?”

Ezután Roszini majd minden Olasz városba, hol Théátrum vala, meghívattaték. Esztendő által öt, vagy hat Operát készíte, 's mindenikért 800—1000 Francot kapott. 1814-ben ditső híre Nápolyba terjedett, mellynek fenn héjazó lakosi tsudálkoztak, hogy lehet a' világon Compositor, ki nem Nápolyi születés. Ide ötet több esztendőre hívák meg azon kötelezéssel, hogy minden esztendőben Théátrumjok számára két Ope-

rát készítsen. A' munka nagy volt, de Roszini gyermek játéknak tartá, a' világot ki kaczagta, és sok ellenséget szerzett magának. 1815-ik esztendőt fényes pompával kezdé „Elisabetta Regina d' Inghilterra" seria Operájával. — Erre Ferdinand Király, minekutánna Szicziliában 9. esztendeig lakott volna, Nápolyba vissza tért, hogy tanúja lehessen fő városának legszebb ékessége, a' San Carloi Theátrum, egy éjjel történt el égésének.

Mikor Roszini Neápolyba jött, a' Prima Donnával igyekezett magát megkedveltetni. Azért ennek nagyon kedvezett, kinek szava ugyan nem igen erős, de annál pompásabb volt, valamint test-alkotása is. Roszini használta ezen tulajdonságokat, 's minden módon azokat elő tüntetni törekedett. De a' következő esztendőben az énekesné szava meggyengülvén Roszini mind inkább a' német Harmóniába tévedett, és a' valódi drammatikai kifejezést majd egészen el veszté szemei elől, minthogy kéntelen volt olly áriákat írni, mellyek tsupán tsak az énekesné szavához illettek. Mondják, hogy ez ötet nagy zavarodásba ejté.

Elisabettának fényes el fogadtatása után Roszini Rómába ment, 's ott 1816-nak farsangján „Torvaldo e Dorlisca, és Il Barbieri di Seviglia" operájit adatta. Erre Nápolyban: „La Gazetta, és Otellót", ismét Rómában Cenerentolát, 's Milanóban La Gazza ladrá-t. Alig jött vissza Nápolyba,

Armidáját adta elő, melly különös el fogadtatást nem nyert, 's a' közönség használta ezen alkalmatosságot a' Prima Donna, vagy is Colbran Leányasszony hátortalan szava miatt régi meg nem elégedésének kinyilatkoztatására. Ezen Roszini megharagudván czélját Colbran éneke nélkül igyekezék elérni, 's a' mellék dolgot fő dologgá tevő, a' midőn a' Németek szerént az Orchesztrához folyamodott. Ebből Mose' következett, melly nagy tapsolással jutalmaztatott. (Lásd Sammler folyóírást Nro 18. 19. 20. 1824)

A' Nápolyi játékszín muzsikájának igazgatása idejében hat esztendő alatt írta: Elisabetta, Armida, Riccardo e Zoraide, La Donna del Lago, Ermione, Maometto II-do Mosé in Egipto, és Zelmirát. (Lásd Sammler Nro 18. 1822) Egyébb munkáji; L' Italiana in Algieri, víg énekes játék (Opera buffa); Ciro in Babylonia; Il Turco in Italia; Demetrio e Polybio; Sigismondo; La Champiale. (Convers. Lex. Rossini Artic.) Eduardo e Christina; Corradino; Adelaide di Bologna. 's a' t.

Minthogy 1822-dik esztendőre Nápolyból a' legjobb énekesek Olasz Operák adására Bétsbe hívatattak, Roszini is arra vette útját, melly közben még Olasz országban Colbrant feleségül vette, 's vele együtt Austria fő várossába érkezett, hol elsöbben is gyönyörű Zelmiráját adatta, 's a' véghetetlen lármás tapsolást nem győző köszönni. A' következő tél hazájokba visz-

szá készítette ezen művészeket, 's Roszini is Hitvesével a' Verónai Congressus alatt jelenlétén, a' Fő Vendégeket elméje remek műveivel mulattatta. A' következő esztendő farsangján Velenczében adatta elő legutolsó és legszebb munkáját, „Semiramide” Operáját, melly leírhatatlan öröm lármával fogadtatott. Azt beszéllik, hogy ezen remek munkát, midőn bizonyos okból Velenczében kevés időre bezárattatnék, fogságában írta volna. Ezen gyönyörű Opera 1823-nak nyarán Bétsben is elő adatott az újonnan oda jött Olaszok által a' közönség' kimondhatatlan meglegedésére. E' folyó 1824-ben Rosszini feleségével együtt Londonban tartózkodik, hol a' Királytól nagy megkülömböztetéssel tiszteltetett. Az angoly Fő Urak neki több ezer font Sterlingből álló ajándékkal kedveskedtek.--Roszini természetére nézve elég testes, öltözetére nézve gondatlan, 's rendszerént dél előtt a' látogatókat háló köntösben, és kopott zöld bársony sapkában fogadja.

R. G.

Napoleon és az ő szoptató Dajkája.

Midőn Napoleon 1799. Egyiptomból vissza térne, Korzikában kötött ki, a' hol 1793-iktól fogva nem volt, és az a' szülő földén Ajaktsióban legelőször is az ő szoptató Dajkáját, egy szegény asszonyt, látogatta meg, és vele jó ideig beszélgetett, 's megajándékozván vált el tőle. Utóbb első Consullá lévén, 50 aranyat rendelt neki

esztendei fizetésül. Végre megtudván az aszszony, hogy a' szoptatott gyermeke Tsászárrá lett, meg nem állhatta, noha már aggott öreg volt, hogy Párisban meg ne látogassa. A' Tsászár ezen jó indulatot annyira bötsülte, hogy az úti költségeken kívül az esztendei fizetését megduplázná.

Mammuthfő Licitáltatása.

A' múlt 1820-ban Déli Hollandiában Heukelom mellett, midőn valamely gátot keresztül ásnának, Mammuth fejet találtak, melly 100 belgiomi fontot nyom; a' főnek hossza $1\frac{1}{5}$ rőf, szélessége pedig több $\frac{3}{4}$ rőf-nél. Ezen fej az eddig feltaláltattak között különösen abban különbözteti meg magát, hogy minden részei tellyes épségben vannak. Ezen bámúlásra méltó maradéka a' régi Világnak, most Gorkumban fog licitáltatni olly módon, hogy a' venni kívánók az ő ajánlásaikat bepetsételt Levelekben a' folyó eszt. Aprilis 28-dik napjáig Diemont Prókátornak ugyan Gorkumba beküldjék. Akkor a' Levelek, hites Nótárius előtt, felfognak nyittatni, és a' legtöbbet ígérőnek, a' tsuda nagy koponya által fog adatni.

M e s e.

Tsuda állat, mellyben erdő, 's nyáj eggyesül.
Erdő hátán fekszik, a' juh nyeregben üll.

Se feje, se lába, mégis vagyon nyaka,
Ha a' ló rá ugrik, zeng egész éjtszaka.

J e g y z e t. A' 20-ik számbeli Rejtettség: Méz.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
1 8 2 4.

(28.)

A' Rómaiakhoz. *)

Inti az Ifjúságnak nevelésére.

Gyermek korában türni sovány kenyér
Mellett tanullyon, 's majd az erősödött
Ifjú, lovon dárdát viselvén,
A' fene Parthusokat boszontsa;

Kétes veszélyek közt szabad Ég alatt
Éllyen, 's ha bástyák' ormairól lenéz
Az ellenünk támadt királynak
Asszonya, és eladó leánya,

Imigy sohajtson: Jaj jegyesem nem ért
A' harczoláshoz; jaj! ne haragítsa fel
Ezt a' kegyetlen 's mord orosz lányt,
Kit dühe emberi vérre kisztet.

Szép a' hazáért halni 's dücső dolog; 1)
A' gyáva 's félénk lelküt is a' halál
Eléri; nem kémelli hátát
'S térdeit a' szaladó legénynek.

*) Virág Horátziusból.

Nem szenved undok hátrahagyattatást
A' fényes erkölcs; Ő maga tiszt, ragyog
Magában, a' nép kénye nagynak
Nem teszi őt, sem alávalónak. (2

Ő a' halandót érdemiért teszi
Égnek fiává: úta rögös 's bajos:
A' köz csoportot 's rüt göröngyöt
Megveti, és magasakra szárnyal.

Az is jutalmat, és bizonyost, veszen,
Ki hallgat és megtartyá hitét. Velem,
Ki a' Ceres titkát kimondta,
Lakni nem engedem és hajózni.

A' hitszegővel néha Diespiter
Ver büntelent is. Ritka, hogy a' gonoszt
A' Büntető, bár sánta lábon
Jár is utánna, nyakon ne kapja.

1) Szoktassanak, mond, ifjaink a' katona kemény életre, a' hazának szeretetére, a' böcsületnek érzésére; így nem vágnak nagyra a' közjónak kárával, így érdemeiknek fényével megelégedvén a' népnek alávaló módon nem kedveznek, 's halhatatlanság a' jutalmok. Végre szoktassanak szavoknak, hiteknek, ígéreteiknek megtartására; a' hitszegő szintűgy vét, mint Az, ki a' Ceres titkait kibeszéli, néha a' büntelen is szenved miatta.

2) Melly nagy emberek voltak: Regulus, Curius, Camillus, Fabricius 's többen! kikről I. 12. már énekelt.

A' nyereségre vágyásnak ártalma.

Nem rég Györhöz közel Z — n, beszál-
 lának két tiszta öltözetű vendégek a' Foga-
 dóba, 's azt tetteték, hogy Györött két ga-
 bonás hajójok vagyon, mellyeknek megindí-
 tása végett oda sietnek. Hamarjában, a' köz-
 szobában fölöstökömlöni kezdettek. Azon köz-
 ben oda érkeze valamelly sánta lábú koldus,
 kinek a' vendégfogadás alamisnát ada. Ő is
 egy italt kért, 's míg borát hörpögetné, ki-
 bontá bútýorát, mintha valamit keresne ben-
 ne, 's tettetett takargatással örízven drágasá-
 gait, úgy ejtette a' keresgélést, hogy arany
 lánczon függő tsíllagos keresztje 's drága gyü-
 rüi, mind a' vendégfogadósnak, mind a' ven-
 dégeinek szemeikbe tűnnének. Ezek megtáma-
 dák a' sántát, mint tolvajt, de ő szelíden men-
 tegeté magát, és sebhelyeire 's romlott lábá-
 ra mutatván, meggyőzte őket arról, hogy va-
 laha katona volt, és hogy az ő Generálissa az üt-
 közetben elesvén, ő jutott hozzá, 's ezeket mint
 külömbben is elveszendő jószágokat magának
 tulajdonította, és most úgy tartja, mint végső
 szükségeiben való reménységét. A' tettetett
 kereskedők, külömbben czímborás társok, ezen
 megnyugodni látszottak, hanem kérték, hogy
 adná el. A' Koldus soká vonakodott, míg ma-
 ga a' vendégfogadás is vevőnek magát nem
 ajánlotta. Már akkor a' kereskedők ezer fo-
 rintot ígértek a' drágaságokért, mellyre a'
 vendégfogadás magát mentegeté, hogy 500
 forintnál több most házánál nintsen, hanem

utóbb megfizetné, vagy pedig kész volna felezni a' kereskedőkkel. Ezek arra reá állottak, és midön a' vendégfogadás az 500 forintot leolvasta, ök is ugyan annyit által adtak a' koldusnak 's előtte papirosba takargatván a' drágaságokat lepetsételték, 's a' vendégfogadás gondviselése alatt hagyták, mondván, hogy visszajöttökkor vele bővebben végeznének. Erre mind a' koldus, mind a' kereskedők egymásután eltávoztak. A' vendégfogadás nagyon örült a' nyereségnek, mert a' kereskedők hitegetése szerént a' jószág három annyit meg ért volna. De, midön a' Kereskedők a' meghatározott napra vissza nem térnének, nagyon kezdett nyughatatlankodni, 's utóbb a' hosszú várakozást elúnván hiteles emberek előtt a' lepetsétselt jószágot felnyitotta, és másoknak is szoros vizsgálása után úgy találta, hogy a' nagyra betsült arany jószág, és elhitt gyémántok 15 forint papiros pénzt sem érnek. Ekkor ébredt fel megsalattatásának álmából, és a' nyereségre való vügyásának kárát keservesen megbánta. — A' ki könnyen hisz, könnyen tsalattatik.

Régi Temető.

Stein uevü nemes jószágban, Preuschmarki kerületben 1781-ben különös temetőt találtak. A' majorhoz közel állott egy kerekded domb, mellynek köre 110 lábnyi, és magassága 12 lábnyi volt. Az előtt még sok dur-

va kő találtatott az oldalában, és az egész színe kavicsokkal volt földve. Ezt a' dombot az akkori Ūra valamelly épületre akarta fordítani: de hogy az alapot erős földre tehesse, előbb földi-fúróval megvizsgálta. Alig furtak 4 lábnyira, mindjárt kemény köre akadtak. Az Ur tehát megásatta, 's íme bámúlva látták, hogy ott két tábla kékes kő fekszik, mellyeken ugyan kőből kiálló fehér kereszt vala fehér karikában. Midőn a' köveket fel emelnék, egyik eltörött: de a' másik épségben megmaradott, melly négyelletében 4 lábnyi. A' kő táblák felvételén, alattok kőből rakott négyszegű hosszas sírboltot találtak, 's ezt is feltörvén, benne tölgyfa koporsót, melly kívül belől meg volt szurokkal öntve, de már nagy részént elrothadott. A' benne fekvő test egészen pánczélban vala, és jobbjánál hosszú pallos, úgy hogy annak markolatja a' halotnak fejéig érne; baljáról pedig volt egy lántsa, lábainál egy pár sarkantyú; mind a' pánczél, mind a' sarkantyúk vasból lévén a' ro'sda nagyobb részént megette. A' testnek és ruháknak részei is sötét barna porrá változtak, de a' tsontok még elég erősek valának, és vörhönyegesek. Az álla kapczájában mind a' két felől a' fogak épségben voltak, fehérek és erősek. A' testnek hossza 5 láb és 4 hüvelknyi volt. A' kard két élű, két hüvelknyi szélességű, és a' markolatja nélkül 3 láb 5 hüvelk. A' lántsanak vasa 6 1/2 hüvelknyi, és négy élű. De már mind a' kardnak, mind a' lántsanak vasát a' ro'sda úgy elette, hogy

körömmel lehetett vakarni; hanem a' kard markolatjának gombja, melly fehér érczből volt, sérelem nélkül megmaradott. A' régi hagyományok szerént néha ezen nemes jószágnak Ura valamelly Schwarzburg Lovag volt, a' ki hihetőképpen azért temettette ide magát, mivel még akkor a' szomszédságban sem lehetett Keresztény Templom. A' Köznép ezen halmot Pogánytemetőnek nevezte, melly bal vélekedést a' sirbolton fekvő keresztes kövek megczáfólják.

Egy tekintet Norimbergába.

Norimberga (Nührenberg) Német Országának az a' nevezetes Városa, melly a' Császárok' régi lakásával, a' tudományok és szép mesterségek virágzásával, a' kereskedésnek legnagyobb divatjával még most is méltán kérkedhetik. Itt található több régi jeles épületeket; innen kerültek ki sok nevezetes könyvek, innen a' régi írott, vagy rézre metszett képek; innen utóbb sok mappák, úgy hogy Norimbergát sűgárzó napnak lehet mondani, mellyből a' tudományok és szép mesterségek világossága egész Német Országra, 's egyéb Europai Országra elterjedett. Mesterségbeli munkásságáról még ma is bizonyosságot teszen az, hogy ezen jeles város egész esztendőt által olyan, mint más városok szoktak lenni Karátsón napja előtt való nap, a' midőn tudniillik a' külömbféle gyermek játékokat szok-

ták árulni; mert itt szélteben az útszákön, és boltokban mindenféle öntött, metszett, faragott, esztergált, festett, festetlen apróságokat, játékokat, edenykéket, 's eszközöket árulnak. De vannak nagyobb, hanem könnyűszerrel készültt, és oltsó munkák is, mellyeket a' Réstsínálók, Lakatosok, Esztergálosok, Asztalosok, Réz- és Ón-öntők, 's művesek készítenek, úgy hogy minden nagyobb kereskedő városokban, így Pesten is, vannak olyan boltok, mellyekben egyedül Nührenbergi munkák árultatnak, 's ezekből mind a' kereskedők, mind a' sok Nührenbergi készítőik tisztességesen élnek, a' nélkül, hogy tsak egy tenyérnyi földet is mivelnének. Lakosi most is 30000 emberből állanak. — (Melly szép ösztön lehetne ez a' mesterségek gyakorlására olly városoknak, mellyeknek szűk hátárai vannak!)

A' Kővé vált testek.

Régenten azt tartotta a' világ, hogy a' föld gyomrában talált formás testek, tsak természet játékaik legyenek: de a' XVI. századnak végén Párisban P a l i s s i Bernárd, mesterségére nézve fazekas, a' Párisi Doctorok előtt azt merte állítani, hogy azok valóságos állatok voltak, mellyeket a' tenger tett le azon helyekre, mellyeken most vannak, 's így a' tsiga házak, tsontok, fogak, szarvak 's a' t. valóságos állatoknak maradékaik. Ezen bátor állítás az Aristotelika Filozofia Doctorai előtt

nagy ellenmondásra adott alkalmatosságot; de a' tanulatlan ember természeti ésszel azokat mind megezzafolta. Mindazáltal az ő vélekedése majd 100 esztendeig elfelejtve maradt, míg a' tudományoknak bővebb kifejlése azt igaznak bizonyította, úgyhogy már most senki sem kételkedik rajta. De kevesen tudják, ki volt az első, a' ki ezen vélekedést támasztotta, 's így Palissi érdeme tsaknem örök feledékenységben maradt.

A p r ó s á g.

Bizonyos nemes háznál többen öszvegyültek valamelly ünnepe napon. Egy virgoncz Úrfi mintegy hánykódva azt mondá: Én ma igen rövid Misét hallgattam. A' házi Kisasszony erre kérdé: Hogy-hogy lehetné az, hiszen mindnyájan egy templomban voltunk. Úgy ám, felele az Ifjú, de én tsak akkor mentem be, midőn a' Pap azt mondá: „Domine non sum dignus.” A' Kisasszony hevenyében: „No már ez igen apropó volt az Úrra.”

M e s e.

Láttam én egy társaságot,
Melly nem foglalva országot,
Tisztel Királyt Királynét,
Színes öltözetekben jár,
Egyik tag a' másiktól vár,
Tsak ki tartja, annak vét.

Jegyzet. A' 27-ik számbeli Mese: Hegedü.

H a s z n ó s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(29)

Mélt. és Fő Tiszt. Makai, és Geleji
Makay Antal Úrnak 's a' t. Vesz-
prémi Püspöki székébe való fé-
nyes beiktatására. Bőjt más ha-
va' 25-dik. 1824.

Téged tisztelve ölelt Besztercze, Te futva ka-
rábúl

Jösz, Makaynk, Veszprém' sok hegye völgye
közé.

Hagytad arany széked'; több volt kebelünkbe
lejönnöd:

Hő szeretet' leszen bére viszon szeretet.

Ottan bút hagytál, itt víg örömökre fakasztasz,
Kedves Atyánk! mindég haggyad örülni Me-
gyénk'.

Már is előtted jött Böltsesség, 's tiszta Igazság;
Érdemidért leszen irva egekre neved.

K J.

Veszprémben.

Fordításbeli Vetélkedés.

Meghivattatván a' tudós Hazafiak 25-ik Mulatságunkban, hogy Morris Anglus és Bürger Német Iró példájára a' következő Verseket magyarra fordítsák, a' nemes vetélkedésre a' következők gerjedtek fel. — Könnyebb öszve hasonlítás végett a' magunkét is ide foglaljuk: Ovid.

Si, nisi quae forma poterit te digna videri,
Nulla futura tua est; nulla futura tua est.

Hogyha tsak az, hozzád ki jeles szépségire
méltó,

Más tied egy se leszen, már tied egy se leszen.

Kultsár,

Hogyha, ki méltónak szépségire látszana
hozzád,

'S más nem lenne tiéd; senki se lenne tiéd.

vagy:

Hogyha, ki érdemes a' formával lenne reád, az,

'S senki egyéb nem lessz — a' tied — egy se
lesz úgy.

vagy:

Hogyha, ki érdemes a' formával lenne reád,
's más

Senki tiéd nem lessz; egy se lessz a' tied úgy.

vagy:

Hogyha, ki szépséggel érdemlhet tégedet, és más

Senki se lenne tiéd; senki se lenne tiéd.

vagy:

Hogyha, ki érdemes artzával lehetend tereád, az,

'S más tied egy se leénd, a' tied egy se leénd.

Vajda S. Pesti Ref. Káplán.

Hogyha, ha tsak hozzád szépségre nem érdemes
a' hölgy,
A' tied egy se leend; a' tied egy se leend.
Somogyi Cs. S.

Hogyha tsak a' szépség nem bájo! téged eránta,
Egyse lehet tied ám; egy se leend tied úgy.
Hellebranth János.
Szarvas Város. Notár.

A' bortsinállás.

Magyar Országnak olly szerentsés éghajlata vagyon, és olly bódog földé, hogy legnagyobb részében a' szőlő haszonnal műveltetik. Azóta, hogy a' mezei gazdaságnak ezen ága nagyobb figyelmetességre kapott, a' külső Nemzeteknél, 's nevezetesen a' Francziáknál keletben lévő gondosabb bor tsinállás is sok magyar gazdáknál ismeretessé lett. De ezen módok többnyire még nem elégségesek arra, hogy a' mustnak erejét megörözzék, és így a' bornak nagyobb jóságot szerzenek; pedig a' Magyar országi szőlő levek olly jeles borokká változhatnak, hogy bizonyos Német Iró nyilván azt meri mondani, hogy „a' Franczia, a' Rajnai, és a' szomszéd Német Országi Tartományok tsak abban szerentséssek, hogy a' Magyarok bort tsinálni nem tudnak”. — Ezen fogyatkozásnak némi nemű kipótolására közöljük itten Heintl Urnak módját, mellyel ő a' bor szeszt megtartani igyekezett, 's ez által a' borát nagy jóságra segítette.

Ő így okoskodik: a' forrás tsinál bort a' mustból. Ez elejénten nagyobb, utóbb mintegy észrevehetetlenül tart. Az első nagy forrás tsinálja a' bort; az észrevehetetlen tartja fenn annak minémüségét. Ugyan azon mustból, ha külömbféle módon bännak vele, tsak ugyan külömbféle bor támad. Méltó tehát minden lehetséges módokat el követni, hogy a' mustból jó és tartós bor váljék. Rendszerént minden mustból annál nemesebb és tartósabb bor készül, mennél több benne a' borszesz (Spiritus vini = alkohol). Minden bor készítőnek arra kell tehát figyelmeznai, hogy a' nagy forráskor ezen szesznek el röpülését, a' mennyire lehet, meggátolja. A' közönséges mód szerént a' nagy forráskor a' hordónak szája (akonája) vagy egészen nyitva tartatik, vagy olly tsekély és gyenge dugasszal födetik be, hogy a' mellett, midön a' forrás 8—21 napig tart, az alatt nagy része a' bor jóságára megkívántató szesznek el röpül 's kipáradzik. Azért ez ellen általjában már az is hasznos volna, ha a' hordónak mennél kisebb szája lenne. Mindazáltal ennél tökéletesebb gátolás lehet, ha a' hordó szájába bizonyos tsövet eresztünk, melly a' lyukon ugyan ne érjen alább, a' donga vastagságánál kívülről pedig nem tsak meglégyen erősítve, hanem köröskörül agyaggal is jól be legyen kenve, úgy hogy azon a' levegő semmi módon által ne verődhessek. A' tsövnek felső vége hajtassék meg, úgy hogy az a' hordón álló, és hideg vízzel megtöltött sajtárba legalább is 6 hüvelknyire bele me-

rüljön, de még is a' sajtárnak fenekétől mintegy 3 hüvelknyire még távul maradjon. A' meggörbített tsövnek, mellyet fából is lehetne készíteni, a' vízbe ereszkedő részét a' sajtárnak környékére köröszkül helyezettett fák által meglehet erősíteni, hogy annak mozgása gátoltassék; a' hajlásnál pedig, a' hol, ha fából vagy on a' tsöv készítve, szinte agyaggal jól be kell kenni, a' tsövet két ágú fa támasszal meg lehet erősíteni. Heintl Ur, a' hordóból felereszkedő tsövnek hosszát 3 lábnyira, az ebből meghajtásra szolgáló ágát egy lábnyira, a' leeresztett ágát pedig 2 láb 9 hüvelknyire készíttette, 's ennek még elég helye volt a' hordón álló sajtárba ereszkedni, minthogy a' hordója 50 akós volt. A' tsövének belső világossága $1\frac{1}{2}$ hüvelknyi volt, úgy hogy a' 2, és 3-dik része mind szűkebb szűkebb lenne, hogy azokat egymásba lehetett eresztetni

Ezen találmányt ugyan akkor mindjárt közlöttük rövideden, mihent első híre elterjedett; de fontosságára nézve szükségesnek találtuk itten a' következéseivel együtt bővebben megismértetni, Ugyanis Heintl Ur azt mondja, hogy ő ezen tsövvel 1821-ben 12 akós hordón tett próbát, és pedig szabad helyen, ne hogy a' pinczében való kipáradzás, észrevételeit gátolná. A' következés azt mutatta, hogy ugyan ezen munkálgodás a' pinczében is végbe mehetne, azért 1822-ben Nexingi pinczében két nagy hordóba szürette a' szin mustot, mellyek közül egyik 50, a'

másik 58 akós volt. Az elsőre a' fellyebb említett módon reá tetette a' tsövet, és annak végét kút vízzel töltött sajtárba eresztette; a' másik hordót pedig nyitva hagyta, úgy hogy a' többivel együtt a' szokott forrásnak eredhessen. A' megtöltés Sept. 18-kán történt, és Sept. 22-kén már olly tele volt a' pincze a' forró mustnak páradzásával, hogy a' gyertya benne el aludt, és a' hordókhöz férni tellyességgel nem lehetett. (Hogyan lehessen ezen ártalmas levegőt megjobbítani a' mésznek behintésével, azt máskor megmondánk). A' forrás közben azt a' különöséget tapasztalta, hogy a' tsövel felkészítettetett hordóból a' vízbe ereszkedő gőzök egymás után bizonyos időben olly bufogással kitörtek, hogy azokat a' pincze ajtónál jól meg lehetett hallani. Ebből némellyek azt gondolák, hogy talán a' forrásban lévő must is a' tsövön kifog folyni, de ez nem történt: hanem a' nagy forrás October 2-kán szerentséssen el végződött. Ekkor levéttetvén a' tsöv, a' hordóban lévő mustnak föle, valamint egyéb hordókban, motskos volt; de különösebb tapasztalás mutatta magát a' sajtárban való vízben; mert az, midőn mérték szerént betöltetett a' sajtárba 10 pint volt, midőn pedig a' forrásnak vége lett, tsak 9 pint maradt, és langyos melegségű és zavaros volt. Midőn szemesebben vizsgáltnák, a' víznek különös szaga volt, és bizonyos erő tetszett ki belőle. Ezen okból Heintl Úr arra a' gondolatra vetemedett, hogy azt kifőzesse. A' reménység nem

tsalta meg; mert egy messzelynél több éghető égettborot kapott, és másfél pint közönséges égettborot. Ezen próbánál az a mulatsága történt, hogy az oda gyült Parasztok mind kinevették, hogy vízből égettborot akarna készíteni: annyival inkább el bámúltak, midőn látnák, hogy abból erős égettbor készült, mellyről, hogy őket annyival inkább meggyőzze, velök rendre megkóstoltatta. Ezen próbatétel annyival is nagyobb figyelmetességet érdemel, mivel csak ugyan ő volt az első a ki ezt merte tselekedni. De az okoskodó Gazda ebből többet tanulhat; mert láthatja, hogy a forrás alatt, minekelötte még a mustból bor legyen, sok borszesz kiröpül. De a borra forrott mustjának minemősége még azt is megmutatta, hogy a tsövvel bezárt hordóban a bor sokkal tüzesebb volt, mint egyebekben. De, hogy erről mind magát, mind másokat még inkább meggyőzhessen, 5 pint bort kifőzetett, és abból kapott 3 messzely 22 grádustryi égettborot, melly akkor mérettetett meg, midőn már nagyobb melegséget el vesztvén, Reaumur hévmérőjén csak 10 grádustra mutatna. Hasonló próbát tétetett az ezen hordó mellett lévő, és nyílt szájjal kiforrott musttal is: de abból az 5 pint bor csak fél iccze 21 grádustryi égett bort adott, és ugyan fél iccze 16 grádustryi égettborot. Ezen próbatételek tehát akárkit is meggyőzhetnek arról, hogy igen szükséges és hasznos a mustnak szabad forrását gátolni; de egyszer'smind azon figyelmetességre is intenek, hogy az

égettbör ne akármilyen melegségében próbáljuk, mert vannak olyan tsalfa emberek, kik midőn a' vevőket várják, megmelegített égettbört öntenek a' hordóba, 's ez által nevelik a' hordóbelinek rövid ideig tartó erejét, és a' vigyázatlan vevőt magassabb grádusnyi mi-voltáról igyekeznek meggyőzni.

Ezen nagy gonddal tett próba, tagadhatatlanná teszi, hogy a' szabad forrásnak gátlása, egyenlő mustból jobb bort tsináll; de talán nem lesz felesleg való azt megjegyezni, hogy az alkohol kiröpülésének gátlása a' borban a' szédítő erőt tartja meg, mellyel a' jó pálinka szokott birni. Így, mivel hamarabb az ivó fejébe üt, kétséges lehet, ha az egészségnek nem ártalmasabb-é. A' gyengébb természetű bornak, millyenek az Austriaiak, ez nevelheti ugyan erejét és tűzességét; de egyszer'smind késleltetheti megérését, úgy-hogy, ha a' külömbben is tüzes magyar boroknak forrását e'képpen vinnök végbe, a' helyett, hogy most 3—4 esztendő korokban a' tsendes forrás által jó italú, és kellemetes borra változnak; talán ezen tulajdonságok megnyerésére két annyi ideig is szükséges lenne várakozni.

M e s e.

Volt az idő, mikor nekem,
Víz fővény volt betsületem;
De addig néma voltam.

Mióta kerékre kaphaték,
Már útamban nints akadék:

Söt meg is szállamlottam.

J e g y z e t. A' 28-ik számbeli Mese: Kártya.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(30.)

Melleyik a' jó Óra.

A' zsebórák mai nap olly közönségesek, hogy azokat nem tsak előkelő személyeknél, hanem a' városbeli mesterlegényeknél is rendszerént láthatni: az Uraságoknál ugyan Anglus, és Franczia órákat, az alább valóknál pedig az úgy nevezett fabrika órákat. Minden órában fő dolog a' sárga rézbeli kerekeknek minémüése, és ha ez, meglévén aranyozva, vörhenyegesnek látszik, jele, hogy igen lágy réz, és így az óra semmit sem ér. - A' sárgaréznek jósága után fő tekintetet érdemelnek a' kerekeknek fogai; mert a' végre, hogy az óra jól járhasson, ezeknek egyaránt, és jól kell egymásba vágni. Azért, ha a' fogakon akár melly szegletességet lehet tapasztalni, már az gátolja az egyenlő járást, mivel tiszolódást okoz. A' jó óra kerék fogainak tojás forma kerekdedségüknek kell lenni, a' mit a' legjobb Anglus órák megbizonyítottak. A' kereknek forgását a' rúgó vezeti, melly az Anglus

órákban igen jó készületű aczél szokott lenni. Most sokán a' lapos órákat kedvellik, de ezek rendszerént keveset érnek, úgy hogy rendszerént tsakugyan a' jó szerű domború. órák sokkal jobbak. Ugyan ez az oka, hogy a' jó művet készíteni szerető Anglus inkább domború órákat tsinál; ellenben a' könnyű Franczia, laposokat. De éppen ezért, mivel a' domborúsággal a' jó-ság is együtt jár, drágábban megfizetik az Anglus órákat. — Némellyek előre való balitélettel vannak a' repetáló órák eránt, és azokat pénzvesztegetőknek tartják; de, ha jól készültek, szinte olly sokáig el tartanak, mint akár melly minutumokat mutató órák. De itt, ne haggya magát senki el tsábíttatni a' külső tsinosság, mostani lapos forma, vagy erős és hangos verés által; a' Helvéczsiában készült fabrikai repetáló óráknak se örüljön, mert 20 közül egy jót alig találhatni. — Vannak ollyan órák, mellyek kisdedségükhöz képest, még más mesterséges készületeket is mutatnak. Illyenek p. o. a' mu'sikálló zseb-órák; de ezek valósággal tsak ollyanoknak valók, kiknek vesztegetni való pénzök vagyon. Illyenek a' kalendáriumos órák, mellyeken napokat, heteket, és hónapokat láthatni. Ezek is igen ritkán járnak egyenlően, mert a' sok mutatók ugrása naponként egykét minutumnyi hátra maradást okoz, és ha egyszer az óra megáll, 's egy ideig fel nem húzattatik, nagy gonddal, és vesződséggel lehet végbe vinni, hogy minden mutatók megkívántató rendbe jöjjenek. — Hasonló veszedel-

kévergések között, és volt alkalmatossága közelebről látni a nagy zavarodásoknak sok gyermekes okait, XIV. Lajosnak gyermekségében, azért: „Maximes” nevű munkáját úgy írta, hogy minden emberi tetteknek fundamentomául, és indító okául az önn szeretetet tenné.

Labruyere ugyan azon században, minekutána már Nagy Lajos a háborgásokat elfojtotta, és az Ország Naggyait meghódulásra kényszerítette; eleven tollal az Udvari élenek mesterséges szövevényeit tsinnyán lefestette.

De Saint-Prosper, még fiatal Író, de igen figyelmetes észrevéő, a XIX-dik századnak tulajdonságait vette tekintetbe, a midőn az indulatoskodások mindeneket a politika felé vezetnek, és a figyelmezőt, a megsalattatott nagyravágyásolnak, a hamis okoskodásoknak, és a valóságos érdem nélkül való maga fitogatásnak nyomaira viszik, mellyekből csak tévedések, megsalattatások, és gonzságok származhatnak. Ezeket feddi Saint-Prosper, s jóra oktatja azon könyvében, mellyet illy név alatt adott ki: L'Observateur au 19 Siecle”. — Ezen könyve olly kedvességgel fogadtatott, hogy már másodszor is bővíve kinyomtatatná. (Ebből némelly fontos mondásokat idővel közölni fogunk).

A p r ó s á g.

Ha a farsangi mendemondáknak hinni lehetne, nem rég Pesten ez történt: Valamelly

tisztességes öltözetű férfi beméne egy ruhák-
kal kereskedő Szabóhoz, maga számára a
most módiban lévő Velencei köpönyeget ki-
alkussza, 's minekutánna magára venné, fizetni
akarván, az oldal 'sebébe nyúl, hogy pugil-
lárását kivegye: de mintegy megütközve je-
lenti, hogy pugillárását otthon felejtette, ha-
nem még is vesztli 'sebébe nyúlván ott 20 fo-
rintos Czédulát talált, azt a Szabónak által
adja, arra kérvén, hogy Inassát küldené vele,
majd a' 140 forintot az által megküldené. A'
Szabó engedett a' szónak, 's Inassát vele el-
küldé, a' kit az ótsón vásárló valamelly Czuk-
kor-sütemény készítő boltjába vive, a' hol ő
már előbb 150 fánkot rendelt, és ki is fize-
tett, hanem akkor magával tsak tizet vitt el,
mondván, hogy majd utóbb tselédjét fogja a'
többiért el hozni. Ehhezképest mondja a' sü-
tőnek a' Szabó Inas előtt: „A' száz negyvent
adja ennek” — 's midön a' sütő: „igen is Uram”
felelné, az Inasnak azt mondja: No tehát a'
száz negyvenet itten megkapod 's azzal hirte-
len el távozott. Midön tehát a' sütő a' 140
fánkot elő hozná a' pénz helyett, akkor tet-
szett ki a' ravaszság. — Boldog a' ki a' más
kárán tanul.

M e s e.

Ez okos világban most nagy az igazság:

Mégis történik egy igazságtalanság;

Még pedig mindennap a' Törvényszékekben

Azt veretik, ki nem részes a' vetekben.

Tzut.

Jegyzet. A' 29-ik számbeli Mese: Ho-
mok, víz, és kerekes Óra.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(31.)

L a u r a.

(Folyó-írás, Januariusi Hötet, Gödör Jó'sef által.)

Laura híres nevezettel, mint tsábító czégérrel, jelent meg Januariusi Hötete egy, úgy neveztetett „oktatva mulattató Újságnak, a' pallérozottabb Magyar familiák számára.” — Ezen folyó Irást a' Kiadó jobb izlésű Hazánkfiának, különösen pedig Asszonyainknak 's Leányzóinknak szánta (l. 43 Lev.). E'hez képest lehetett volna reményleni, hogy a' jó izlésnek példáival, 's különösen az asszonyi nemet mulattató tárgyakkal leszen felkészítve; lehetett volna reményleni, hogy köz figyelemre méltó, oktató tárgyakkal fog bővelkedni; lehetett volna reményleni, hogy finom előadásával, lágy, és kellemetes tollal fogja magát megkedveltetni: de fájdalom! a' Kiadó úgy el tévesztette mind ezen czélokat, mintha önnön maga szándékát sem értette volna. Ugyan is

Az Oktató részben, minekutánna a' Conversations Lexicon szerént, — mellyre az Olvasóit nem igazítja — Laura életírását röviden közölné, el kezdí az Újságok megismértetését, 's az Újság nevezetnek értelmét úgy fejtí meg, hogy az olyan írás, melly által közöltetnek: „a' világön magokat elő adó, 's az előtt esmeretlen történetek, és nevezeteségek”. E' szerént tehát Lauráját a' Kiadó nem nevezhetné Újságnak. — De, hihető az Asszonyokhoz alkalmaztatván szavait (?), így szól: „A' szónak etymonja elég világosan kifejtí az ilyen írásnak természetét”. de mindjárt megigazítja mondását e'képpen: „A' nevezet, első tekintetre, tsonkának tetszik ugyan, mert az Újság az, a' mi az írásban foglaltatik, nem pedig maga az írás; de ez mint metonymia contenti pro re continente, nem tsak bátran megállhat, de szép is”. — Ismét asszonyoknak való oktatás! — Mellyet továbbá az által folytat, hogy a' Görögök, Deákok, Francziák, Anglusok, Hollandusok, Olaszok, Németek nyelvén szokásban lévő Újság nevezeteket kiteszi, 's így Olvasóit ezen nyelvekre is oktatja. Továbbá felosztja az Újságokat: politikus, tudományos, mulattató, és módi Újságokra. Az elsők között a' Chinai Udvari Újságot megemlítvén, a' könyvnyomtatásnak feltalálásával 1436-ban — a' mint mondja — „Uj tsillag kezdett támadni az Újságokra nézve” azomban mind-

járt utánna böltsen jelenti, hogy a' legelső Ujság, mellyet Europa mutathat, 1560-dik körül támadott Olasz országban. Így tehát az ő tsillaga 124 esztendő alatt nem világított. — De ezen kis ugrást kipótolja az által, hogy a' Spanyol, Anglus, Hollandus, Francia Ujságokat, a' mennyire tudta, megnevezi, sem egyikben sem másikban meg nem határozván, hogy mellyik nints, és mikor szűnt meg? a' mit, ha Ujságot akart írni, ugyan az Ujságokból kitanúlhattott volna. Utóbb Német országnak 1515-ben már Ujságokat tulajdonított, és ez utóbbiakat nevezet szerint elő adja, 's egy két, más Nemzetek' politicus Ujságait is megemlítti. Különösen megadja a' bötsületet Magyar országnak is mondván: „M. O. későn kezdett a' politicus hírek után kapkodni” — Tsak az a' kár, hogy az első Magyar Ujságnak történetét sem tudja igazán; mert a' Magyar Hírmondónak Iróit: Ráth Mátyást, Barczafalvi Szabó Dávidot, Szatsvay Sándort, Decsy Sámuelét egymásután nevezvén, ilyen bötstelenül vádolja: „A' kik is (kik?) nem tsak hogy a' Magyar földről Austriába által tették, hanem még a' szép Hírmondó nevezetet is az el franczosodott Kurirral tserélték fel”. Melly finom, melly tsinos hang! Asszonyok és Leányzók előtt,

De még inkább el árúlja tudatlanságát midőn azt mondja, hogy: „A' Hazai és Külföldi Tudósítások 1808-ban kezdődtek, és két esztendővel utánna Hasznos Mulatsá-

gokkal megtoldattak, 1821-ben pedig olmi földabroszokkal"—pedig több ízben tett Hirdetéseimből megtudhatta volna, hogy az én Ujságom 1806-ban, a' Hasznos Mulatságok 1817-ben kezdődtek. Mit lehet ilyen embertől várni, a' ki még azt sem tudja, a' mi a' Hazában 's előtte történik? Ha már előbb a' bölts ember a': „hírek után nem kapkodott” legalább, midőn már írni szándékozott 1823-dik esztendőben a' Hasznos Mulatságaim' borított Táblájáról, azon esztendő végével megtanúlhatta volna nem csak Ujságomnak kezdetét, hanem azt is: miképpen igyekeztem időről időre Ujságaimat hasznosabbakká tenni, és Hasznos Mulatságaimat mitsoda tárgyakra rendeltem. De ő csak vaktában beszél, és azt káromolja, a' mit nem tud. (Blasphemát, quod ignorat) külömbben hogyan mondhatná a' 41 levélen: „Azt nem is kell neveznünk, a' mit a' Pesti Magyar Ujság toldalékul ad a' politicus Levelek mellé; mert abból a' sok szép mellett is, mellyet magába foglal, kitetszik, hogy az csak mercantilis speculatio”. — Ugy látszik, hogy Gödör József, a' Laurának szerentsétlen kezdője, Amsterdamban tanulta a' kereskedést, mert igen helyesen tud számolni. Ő t. i. Laurájában hónaponként ígér nyolcz-nyolcz árkust. Ez esztendőnként tenne 96 árkust 's ezért Póstán kíván 10 forintot. A' Hazai Tudósítások politicus Levelei esztendőnként tesznek 104 árkust, a' velök folyvást járó

Hasznos Mulatságok tesznek 52 árkust. Ezen kívül, a' Hirdetések, és Jelentések, mellyek a' Tudósoknak, Gazdáknak, 's minden iparkodó embernek hasznos ismereteket foglalnak magokban, többnyire fél, gyakran egész árkusra is terjednek, és így általában azokat is 50 árkusra lehet venni; öszve-séggel tehát az Ujságaim' Olvasói kapnak esztendőnként 206 árkust. Mind ezekért póstán, a' Hazai Tudósítások 20 forintért járnak. Mellyik tehát a' mercantilisspeculatio: 96 árkusért 19 forintot, vagy 206 árkusért 20 forintot kívánni? — De a' Laura Kiadója, hihető, úgy képzeli magában, hogy ő belső bötsével pótolja ki az árkusoknak számát. Ezt tsak ugyan megtette, midőn a' 16, 29, 30, 32, 33 's 40 Leveleket idegen Országi, és idegen nyelvű titulusokkal töltötte el, a' Magyar Olvasók jeles oktatására.

De talán annyival kedvezőbb az ő írása a' szép Nemnek, mellynek, a' mint mondja: szükséges „hogy a' fonyáson, varráson, főzésen kívül (kár hogy a' mosást kihagyta, melly az ő gondolkodása módját is megtisztíthatta volna), legyen olyan foglalatossága, melly azt tanítván mulattassa is” (l. 41 lev.) Ezt a' Laura jelesen tellyesíti az által, hogy a' 118, 119, 120 Levélen külömbféle jó rossz, de mind német Könyvek titulussait hozza elő, — vagy talán az által, hogy a' 123 és 124 Levélen a' fonyó asszonyokat, kiket különösen Olvasó közönségének látszott vá-

lasztani, az előbbi szavai szerént, gondosan megismérteti a' Göttingai és Jénai Universitások mostani Professoraival 's Tudósaival. -- vagy az által, hogy tiszta és szép Magyar-ságra tanítja: proclamáltatása, Braziliai concurrentia, a' Sziget producál, diurnumok, honoráriumok, cum applausu olvastattak, esztendei cursus, a' Királynak dedicált, projectálván, tsalhatatlan documentumaira, expediáltatott, tudományok centruma, szépen characterizálja, az iparkodásnak repercussorai, gigási lépések Ujságok categoriájába, Külfölddel való connexiója, magunkat capacitálni, speciatim, resignállása, tendentiáját, redactióját, abonnensek, redigálni, 's több benne megtaláltatható idegen gyöngy szemek által.

De nem tsak az Gödörnek az érdeme, hogy a' Magyar olvasót, különössen az aszszonyi nemet, mint választott közönségét, a' deák nyelvre is megtanítja; hanem kiváltképpen azon van, hogy a' finomabb ízlésre is vezesse a' nemes, tsinos, lágy, helyes és kellemetes előadásával. Így p. o. lábai elejébe bortsátotta le magát: Lainé Ur gyakrabban mutatná benne magát, 's némelly újabb sokat t o j ó tagjai ritkábban — A' Helvécziai Ujságok nagyobb részént tsak compilációk, és a' Német Ujságoknak f a t t y a i. — (a' Mulattató részben). Jobb kosarat kapjon az Ur ördög nélkül, mint ördögöt kosár nélkül. — Erato olyan széles teremtés, hogy akár a' lába alatt el bújjék az Ur. — Nints a' kire el korosodott

napjaimnak vezető kötelét bízhatnám. —
 czandra leány által így megtsúfoltatni. —
 El viszi biz' az ördög. — Az Ur fel van
 tüzesedve, mert még a' vak szerelem lán-
 golja. — Esze ágában sints a' mit felöle
 habatol. — A' taostani módi világ meg-
 tanította a' Leányokat arra, hogy a' férjhez
 menéshez legbizonyosabb mód a' practica.
 — A' gyűrűk el tserélése nem kis mozgá-
 sokra adott alkalmatosságot. — A' halálban
 nekem testáttad. — A' halálban sem akarja
 hogy nyugodalmad legyen. — A' torma an-
 nyira tekeri az orrunkat, hogy gonoszsa-
 gait tovább nem nézhetjük. — A' maga szo-
 bájában a' Karapléra ledült. — E' még mind
 csak mézes málé. — A' Pulútó Feráter dél-
 után nálam lévén. — Előre mintegy örültünk
 a' lagzinak. — Torkunkat hijjába koplalt-
 tatni ne hagyjuk. 's a' t.

Több ilyen alaton és helytelen kimon-
 dások béllyegezik a' Laura mulattató részé-
 ben elő forduló, 's prózában írtt Dramoletet,
 melly minden allegorikai feltségázásoknak ha-
 tárait által hágja. Öszve hord eget, poklot,
 somlyót, Tátikát, Jupitert, Eratot, Plutot,
 Proserpinát, Himfit, Angelicust, Kortsrát,
 Magyar kardot, Geniusokat, úgy hogy Hora-
 tius versét méltán el lehet róla mondani,
 hogy se feje, se lába egymáshoz nem illik,
 olly vadon vannak a' személyek minémü-
 sei meghatározva, midön p. o. Himfit Ju-
 piterrel viadalra szállítja. — A' versekről
 csak azt mondhatni, hogy Gödör magát poe-

tának nem tartván, a' mások verseivel igen könnyen megelégedett; némelly Szerzőnek pedig kár volt ide keveredni. De még azt a' tudatlanságot is követte el, hogy a' Haza előtt már 14 esztendőtol fogva, ditséretesen isméretes, és két ízben kinyomtattatott Berzsenyinek az Esthajnalhoz (az 1-ső kiadásban 34 lev.) írt Versén, mint nevetlen Ironák versét *ἀνοήμος* aláírással közölné. Mellyre nézve igen jó lett volna Gödörnek, minekelötte szerentsétlenül írni kezdett, megemlékezni Horatius verséről: „Versate diu quid ferre recuscut, quid valeant humeri”; mert nem elég valamit akar-ni, hanem ahhoz tudni is kell.

Rejtett szó:

Mint tüzes állattól remeg a' nép, és tsak az
Egy tünemény testem; fő 's láb nélkül lefa-
gyott gőz
Még ez fő nélkül véremnek lakhelye; 's
öszve
Kapsolván lábom kintsnek, 's szerszámnak
elég jó.

Jegyzet. A' 30-dik számbeli Mese:
A' vétkesnek fara.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(32.)

Fordításbeli Vetélkedés.

Mivel több Hazafiaknak kedvök töltt benne, hogy láthatták a' 29-ik számú Mulságunkban Ovidius Verseinek külömféle fordítását; annak további megmutatására, hogy kitsinségekben is melly sokféle lehessen a' változtatás, és így a' nyelvnek ereje, és bővsége is annál inkább kitessék, még a' következőket ide foglaljuk:

Hogyha tiéd más egy se leszen, tsak az, a'
kinek arcza
Méltó hozzád; úgy nem leszen egy se tiéd.

Hogyha, tsak a' ki jeles szépségivel érde-
mes hozzád,
Más tied egy se leszen; nem leszen egy
se tied.

Hogyha tied más egyse leszen, tsak az, a' ki
te hozzád
Szépséggel méltó; úgy tied egyse leszen.

Hogyha azon kívül, ki veled szépségre meg-
eggyez,
Más tied egyse leszen, úgy tied egyse
leszen.

Kováts Tamás.

Hogyha azon kívül, ki jeles szépségire, miut
te,
Más tied egyse leszen, úgy tied egyse le-
szen.

Bédics.

Hogyha kiben szépség méltó hozzád, tsak az,
és más
Senki se lenne tied, senki se lenne tied.

Hogyha tsak a' hozzád méltó Szép lessz tied,
és más
Senki se lenne tied, senki se lesz tied úgy.
Sz. F.

Hogyha tsak az, nem más, ha ki méltó képi-
re hozzád
Lenne tiéd, úgy már senki se lenne tiéd.
Dr. K.

Senki tied ha egyéb nem lessz, hanem érde-
mes hozzád
Szépségére, tehát úgy tied egy se leszen.
L. J.

Hogyha saját szép nőt hozzád méltatva keres-
nél,

Egy se lehetne tied, senki se lenne tied.

Peretsenyi Nagy László.

H e s p e r i d á k.

Ezen nevezet alatt azon Leányzók érte-
tődnek, mellyeknek némelly Irók szerint
Hesperus, mások szerint Átlás volt az at-
tyok. — Hesperidáknak történetei igen bele
vannak szöve a' Poétai historiába, azért
rólok bővebben értekezni nem lessz haszon-
talan. — Palefates azt írja, hogy Hesperus
gazdag Mileziai ember volt, Káriában la-
kott, és kiváltképen sok juhokkal birt,
mellyeket az ő szépségök miatt arany-gyapjas
juhoknak neveztek. Hesperusnak két leánya
volt, mellyeket az attyokról Hesperidáknak
hívtak. — Ezek a' juhok őrzését Drako
nevű Pásztorra bízták: de midőn Herkules
azon tartományon keresztül menne, mind a'
juhokat, mind a' Pásztort el hajtotta.

Más több Irók ezen Pásztorból kertészt
tsinálnak, és a' juhokból gyümöltsöt, 's
nevezet szerint Arany-almát, melly név alatt
sokan birs-almát, narantsot, és citromot
értenek. A' kert és arany-alma már most kö-
zönségesen tulajdoníttatik a' Hesperidáknak.

Mások szerint Hesperus, és Átlás két test-
vérek voltak, és igen nagy birtokkal, és gaz-
dagsággal birtak Afrikának nyugoti szélén.

A' Hesperidák Atlantidáknak is neveztetnek a' Poetáknál. Híresekké lettek mind gazdagságaikról, mind szépségökről, és böltességökről. Buziris tehát az Egyiptomi Király nem bízván, hogy jó szerrel őket megnyerhesse, valamelly rablókra bízta, hogy őket el ragadják. Ezek meglepték őket, midőn éppen a' kertben játszodoznának; de midőn prédájokkal haza felé mennének, egy parton nyugovás végett kikötének. Herkules ugyan akkor oda jutott valamelly vitézkedő útjából, 's midőn a' Leányzók megpanaszlanák neki sorsokat, ő a' rablókat megölte, és a' szép rabokat attyokhoz vissza kísérte.

Atlas megörülvén a' Leányoknak, a' megszabadítót nem tsak juhokkal, vagy gyümölcsökkel, mellyekből állott az ő gazdagsága, megajándékozá, hanem hogy háládatosságát még inkább megmutassa; őtet a' Tsillag-visgállás titkaira is megtanította. Így tért vissza Herkules, Görög országba, Plinius azon helyet, mellyben Atlas és a' Hesperidák laktak, Mauritiániába teszi, és azon híres kertet, mellyben az arany almák lehetnek Lix városába, mellyet a' tengernek egy könyöke kerít, 's ez adhatott okot a' Poetáknak azon meséllésre, hogy azon kertet valamelly szörnyű sárkány őrzi. Itt mulatott nálók Herkulesz, 's innen vitte Görög országba az említett ajándékokat, 's minthogy a' Hesperidáknak gyönyörűséges kertje, nem tsak kellemetes mulatozásra,

hanem haszonra is szolgált, azért tsináltak belőle a' Poeták olly gazdag kertet, mellyben arany ágú és levelű fák, 's arany almák termettek; a' mint Ovid mondja Metam. IV,

„Arborea frondes auro radiante nitentes

Ex auro ramos, ex auro poma ferebant”.

Ezen gazdagságoknak őrzése olly szörnyű sárkányra volt bízattatva, mellynek 100 feje, és szemei mindenkor nyitva valának: a' gyümöltsők szépsége olly nagynak állittatik, hogy mindent, a' ki látaná, el ragadna. Ugyan azért midőn Jupiter, Junót feleségül venné, ez neki ilyen arany almát vitt, mint legnagyobb ritkaságot és drágaságot; ilyen alma tulajdonítatik a' Juno, Venus, és Pallas közt támadott viszátkodás okának, melly minden-égieket háborgásba hozott; ilyen arany alma lágyította meg a' kevély Atalanta szívét, és Hyppomenesznek vágyásaira hajlandóvá tette.

De nem tsak a' kertet írják le a' poeták olly gazdagnak és bájoló szépségűnek, hanem a' Hesperidákat is, kiknek álmélkodásra méltó szép szavat és tsudálatos hatatóságú éneklést tulajdonítottanak; sőt még azt a' tehetséget is, hogy mindenféle formákra magokat által változtathatták, hogy így a' nézőket hámulásra ragadják; a' mit akkor különösen megmutattak, midőn az Argonauták oda érkezének, és magokat

fákká változtatták. De még ezen tsudákkal sem elégedtek meg a' Poeták, hanem elmés költéseik által, őket Istenségekké tették, nekik templomot adtak, és olly hatalmas Papnét, ki az egész természetten uralkodhatnék. Ezen Papnénak kötelességévé tették, hogy a' szent ágokat őrizze, mézzel mákkal táplálja a' sárkányt. Ezen Papnét még olly hatalommal is ruházzák fel, hogy az emberekbe mérgességet önthessen, vagy attól megszabadíthassa, megállíthassa a' folyó vizeket, 's a' tsillagokat mentőkben vissza fordíthassa; a' holtokat sírjaikból kiigézhesse; a' fákat a' hegyekről leszólíthassa, mellyekről Virgil e'képpen szöll:

Hesperidum templi custos, epulasqve draconi
Qvae dabat et sacros servabat in arbore ramos,
Spargens humida mellá, soporiferumqve pa-
paver;

Haec se carminibus promittit solvere mentes,
Qvas velit, ast aliis duras inmittere curas,
Sistere aqvam fluviis, et sidera vertere retro,
Nocturnos terram et descendere montibus
ornos.

A' Hesperidáknak számát a' Poeták külömbféleképp' adják elő. Többnyire hármat neveznek, Eglea, Arethusa, és Hesperethusa, Némellyek negyediket is neveznek, a' ki Hespéra; ötödiket is, a' ki Eritheisz, mások hatodikat is, a' ki Vesta lenne; sőt Diodorus Siculus az ő historiájában egészen hét testvéreket állít lenni, kik mind Hesperidáknak neveztettek.

Az érczek száma, és minéműsége.

A' Chemiának bámulásra méltó nagy előmenetele, mellyet 30—40 esztendő óta tapasztalunk, valamint egyéb testeknek bővebb és igaz ismeretére, úgy különösen az érczek megkülömböztetésére is vezette az emberi nemzetet, úgy hogy, a' miről az előtt nem is gyanakodhattak, azt most világosan és igazán tudhatják: a' honnan a' helyett hogy a' régiek 7—8 metallumokat tudtak megnevezni, most már 20—27-re számlálhatjuk.

Metallumoknak Érczeknek nevezzük azon testeket, mellyeket tovább felosztalni nem lehet; mellyek kinyújthatók, megolvaszthatók, tulajdonképpen tündöklők, megsímíttathatók és a' savanyakkal sókat képeznek. Ilyen metallumok, vagyis érczek, a' következők: arany, ezüst, platina, rhodium, iridium, palladium, osmium, kényszerő, nikol, vas, kobalt, réz, ezín, czink, ón, tellurium, uranium, cererium, vismut, manganium, antimonium, volfram, arsenik, chromium, molybdenum és némelly tulajdonságaira nézve a' selenium is.

Ezen érczek a' savanyokhoz képest nagy rokonsággal vannak, úgyhogy az el savanyodásra és égetésre alkalmasak, 's ez által ércz-savanyakat állítanak elő. Ezen savanyaktól ismét a' savany tárgyat el lehet vonni; vagyis a' Chemia nyelvén őket deoxydálni és reducálni. Ezt a' megtüzesítés

vagy izzasztás által akár egyedül magokban, akár szenekkel, vagy szenet tartó tárgyakkal végbe lehet vinni. Azon érczek, mellyek csak bizonyos környülfállásokban kaptsolják magokat öszve a' savany tárggyal, 's a' mellyekből ismét a' savanyat tsupán megtüzesítés által el lehet vonni, nemes érczeknek ; a' többiek nemtelen érczeknek neveztetnek. Nemes érczeknek tartatnak: platina, arany, ezüst, palladium, iridium, osmium. — Még az érczeket különösen az ő nagyobb, vagy kisebb nyújthatásokra nézve, egész metallumoknak, vagy fél metallumoknak is neveztek, és a' régiebben ismértek közül az egész metallumokhoz számlálták az aranyat, ezüstöt, rezet, vasat, czint, és ónt. — Noha általjában a' metallumokat érczeknek lehet nevezni, tulajdonképpen mégis érczeknek csak azon metallumok neveztetnek, mellyek vagy magok, vagy másokkal egyetemben, kénnel, vagy földdel öszve vannak vegyítve.

Rejtett szó:

Rajtad van az egész: de nints a' kutyádon;
Mindenütt féltheted: de kivált konyhádon.

Ha farkát el vágod, 's visszan ejtegeted,
Úgy vele Lantodat vígan pengetheded.

J e g y z e t : A' 31-dik számbeli Mese :
Lidércz.

I g a z í t á s . Az előbbi Mulatságban, a'
246 levélen az utolsó előtt lévő sorban: szé-
les helyett olvasd: szeléd; a' 248 levélen:
recuscut helyett olvasd: recusent.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4

(33.)

A' Nagy Méltóságú Magyar Királyi
Helytartó Tanátsnak Százados
Ünnepére

Szent-György Hava 21-kén 1824-ben.

Te Tituszoddal hajdani Öseid'
Várába gyültél, hogy lebegő hajónk
A' bölcs tanács, 's kórmány figyelmén
Allni-tudó legyen a' habok közt.

BERZSENYI.

Százsor mosolygott a' kikelő tavasz'
Rózsája, — százsor horda havas jeget
Zajló Dunánknak szöke árja, —
Hogy Te Királyi Tanáts! fenállasz.

Örömrre gyúlaszt Százados Ünneped; —
Óh e' ditső nap nemzeti tüzre kit
Ne lelkesítne, a' kinek még
Honnya java, 's maradása kedves?

Károly Királyunk alkota Fő Tanáts
Téged, hogy a' köz jót sikereljed, a'
Törvény hatalmát véd, hogy annak
Szent kötelet ne tapodja senki.

Te általad szóll népihez a' Király,
Te nyújtod Ennek székihez, a' mit az
Kér, — 's hogy virágozzék az Ország,
Minden erőd oda tart, 's erányoz.

Bizton reményl jót Tölled egész Haza,
Itt ül imádott J ó z se fe, Nádora;
'S olly sok magas rendű Magyarral
A' köz-ügyért, haszonért tanátskoz. —

Hála Királyink', 's hajdani Öseink'
Hamvára! kiknek honn-szerető keze
Megtarta, — hogy száz éveken túl
Még ma is itt kebelünkbe látunk.

Hála F e r e n c z ü n k nagy nevinek! Ki most
Újjon' nagyítá szük palotád' körét,
'S bővült lakásod' új felébe
E' mai Ünnepedenn avattat. —

Maradj, virágozz, nemzeti lételünk'
Rendíthetetlen gyámola; és hazánk'
Véd-lelke állva ört feletted,
Száz ivadékra vezessen által!

J a k a b I s t v á n

a' Sz. M. és Bölcs. Doct. Hites Ügyész,
és a' Helytartó Tanátsnál Concept. Practicáns.

**A' Pünkösdi Király a' Tsepregi ló-
futtatásban.**

Tsepreg magyar mező Város, fekszik Ns.
Soprony Vgyének Rábán kívül lévő alsó Járásá-

ban, a' Répeze mellett, Kőszegtől másfél mért-földnyire. Valaha nevezetes város volt; a' 16. és 17-ik században Nádasdy Grófok alatt híres Gymnasium, 's Könyvnyomtató műhely is állott benne. Itt keresik némellyek ama' régi Scarabantia Julia városát, mellyről Plinius Történet 34. könyvében emlékezik. Mostani Földes Úr M. Jankovich Izidór Úr. Valaha Püspöki lakhely is volt.

Itt minden esztendőben Pünkösdi Vasárnapján az ifjúság pallyafutást, lófuttatást, tart. Ezen szokás mikor kezdődött, nem tudatik; hihető, hogy az már régtől fogva üzzetetik. Hogy illyen 's más játékok lehettek Nemzetünknel szokásban, abból kitetszik, mivel a' „Pünkösdi Király” nevezet közmondássá vált. A' nevezett napon a' déleesti ájtatosság végzetével 4 óra után mind a' helybeliek, mind a' számos szomszédbeliek az öszvegyült előkelő Urakkal, 's a' Földes Úr vendégeivel együtt megjelennek a' város napkeleti részén elterülő síkságra, hova a' futtatni kívánó Paraszt-legények, közönségesen mintegy 15 -16-an a' következő renddel jönnek ki a' helységből: „Elöl lovagol két helybéli Eskütt, kik Vezetők, 's Felvígyázók, ezeket követi gyalog a' marsot húzó Czigánykar, melly után egy legény veres zászlóval lovagol, mellette két lovas kivont karddal; utánok jön a' múlt esztendei nyertes, vagy is a' tavali Pünkösdi Király, kinek fejéről zöld ágból 's virágokból font korona válláig

függ le, úgy hogy orozája sem látszik; mellette két legény lovagol. Itt következnek már a' pályafutásra vállalkozott Lovagok. El érkezhén a' mezőnek síkabb tájára, megállapodnak, és minekutánna az Esküttek, Bírák, 's a' helybéli Uraság' Tisztjei a' nézőket tárgos két sorba állították, a' megállapodás helyén hagyván a' zászló-tartót, két oldal-késérröivel, a' futtatók mintegy 600. lépésnyire éjszak felé mennek, hol őket egy pár Eskütt, 's többnyire egy Uraság Tisztje várja, mint felvigyázók. Itt a' futtatók egy sorba állván a' felvigyázóktól kimondott Mars, vagy Szabad jelszóra el kezdik a' futtatást a' zászló felé, melly ekkor oldalaslag az emberek egygyik sora végén szokott állani. Gyakran megtörténik, hogy a' magokra hagyott lovak a' legényekett el ragadván, görbén futnak, 's az embereket soraikban megzavarják. — A' melly futó a' zászlót először el éri, megnyerte a' pályafutást; azért a' zászló előtte lebotsájtatván megköszöntetik, 's a' korona az előbbi Királytól el vétetvén, fejére tétetik, tudniillik, ha a' tavalí Király, kinek hasonlóan futni kell, nem lett volna ismét a' nyertes. Egy rövid pihenés után ismét felmennek az előbbi futtatás kezdő helyére, 's újolog futnak. Ha az első nyertes ezea második futtatásban hátra maradna, el veszti a' koronát, 's az leszen a' Király, ki a' harmadik futásban nyer.

A' Tudósító 1823-diki futtatáson volt jelen, a' midön különös esetek adták elő ma-

gokat; úgymint: az első nyertes a' második futásnál is elsőben ért a' célhoz: de ezen második versfutás közben el veszté a' koronát; tehát egy része a' nézőknek 's a' többi futók protestáltak Királysága ellen mondván, hogy Korona nélkül nyertes nem lehet; azonban a' többség által a' vád alól feloldoztatván, a' 3-dik futáskor, midőn a' zászlóhoz való jutásban ismét első volt, az öröm kiáltások annyira megháboríták, hogy a' zászló előtt megállapodott, holott azon túl kellett volna neki mennie; 's azonban egy másik a' zászlón túl elejébe ugratott. El kellett volna tehát vesztenie a' Királyságot; de Pártfogói nagyon hangoztatták a' „nem igazságos” szókat. Hosszú versengés után a' Felvívgyázók meghatározzák, hogy újra fussanak. A' már rendetlenségbe tsődült nép ismét sorba állott; de a' mostani futók közt az első és második futásban volt nyertes nem jelenvén meg, ismét nagy lárma közt a' „nem igazságos” szó hallatszott. Ezen negyedik versbéli futók tehát azt mondák, hogy az említett nyertesnek lova nem akar futni: de azonnal kitűdődött, hogy a' futtatók nem akarván, hogy ő legyen a' Király, mikor futni kezdének, egyik közülök elejébe ugratott, 's a' futásban tartóztatá; azért amaz hátra marada, 's tovább futni nem akart. Ezen tsalárdság miatt ötödször is kénytelenítették futni, 's az első, és második futásban volt nyertes lett tsak ugyan Királlyá.

Mondják, hogy a' futtatók gyakran tesznek valami akadályt annak, kivel nem jó barátságban élnek, 's ezt a' czél el-érésétől tartóztatják. Gyakran történik, hogy apróbb gyermekek is futnak a' legények után, de őrizkednek attól, hogy a' legények elejébe ne vágassanak, ha mindjárt tehetnék is, mert különben nem királyi ajándékot kapnának. Elég nekik, hogy magokat gyakorolhatják.

Vége lévén a' futtatásnak, éppen azon renddel, mint jöttek, a' vendégfogadóba mennek, hol e' köz öröm napján táncz, 's muzsika között vígadoznak. Különös jutalma az a' Királynak, hogy mind ezen, mind az egész esztendei helybéli multságokba a' Pünkösdi Királynak szabad bemenetele legyen, 's ott parantsolva ingyen eszik, iszik, a' mennyit akar, 's érte a' többi legénység tartozik fizetni. Szinte úgy köteleztetik a' legénység a' Király lovait, 's barmait egész esztendő által a' legelön őrizni, 's ha azok valahol kárt tennének, a' vigyázatlan legények fizetnek értük.

Bona Kardinális.

Bona Jánost, IX. Kelemen Pápa, 1660-ben Kardinálissá nevezte. Ezen Pápának halála után a' Pápa választásban ő is részt vett, 's midőn a' Kardinálisok még a' Conclavében volnának, az ő nagy tudományja és kegyes élete, sokakban azt a' reménységet ger-

jesztette, hogy ő fogna Pápává választatni. Ez a' hír Rómában el terjedvén a' Pasquino oszlopára valamelly furtsa elméjű ember ezt írta: „Papa Bona sarebbe solecismo” az az: Papa Bona, hiba lenne a' nyelv ellen; mivel Bona tsak asszonyi nemről mondathatik. Ezen gántsólódást elmés verssel ezáfolta meg Daugieres Jesuita, mellyet ide foglalunk tanúlt Olvasóink kedvökért:

„Grammaticas leges plerumque ecclesia spernit,
Fors erit ut liceat dicere: Papa bona.
Vana Soloecismi ne te conturbet imago,
Esset Papa bonus, si Bona Papa foret”.

Chanut szelídsége.

Chanut Péter Francia Minister volt a' XVII. Század elején. Őtet olly szelídnek mondják, hogy az ő szelídségét és tsendeségét semmi meg nem zavarhatta. Ennek bizonyosságául ezt a' történetet hozzák elő: midőn egyszer igen fontos írásokat el készített volna, estve 10 órakor Titoknokjának által adá, hogy azokat bepetsételje, maga pedig el távozott. A' Titoknok az írásokat viasz gyertya tekerts mellé tette, és még más dologban foglalatoskodnék, a' gyertya tekerts leégett, 's az írásokat meggyújtotta, úgy hogy hirtelen mind el égnének. A' Minister vissza tért 's halja a' történetet: de a' helyett, hogy boszonkodnék, tsak ezt mondá: „Ha így van,

tehát mást kell írnom". — Ezt meg is tette,
's reggelig az egész munkát el végezte.

A p r ó s á g.

Bizonyos Uri háznál azzal mulatta magát az össze gyűlt nemes Társaság, hogy egymást felváltva, vagy valamely verset, vagy rövid költeményt kellett mindegyik jelenlévőnek mondani. Eggy fiatal Lcánykára kerülvén a' sor, azzal mentegeté magát, hogy ő nem tudna a' költéshez; mellyre a' mellette lévő Ifjú hirtelen kikapá szájából a' szót: „Igaza lehet úgymond a' Kisasszonynak, de ha maga nem tud is költeni, másnak lelkesedést ad a' költésre” — 's azzal maga neki fogott a' verselésnek.

Rejtett szó:

Egy vagyok én sok másokkal,
Kik megvívta Barkusokkal;
De, ha fejem el veszed,
Sokból tsak egyé teszed.
Ha megfordítod állásom
Istók Pista nem egy, másom.

J e g y z e t : A' 31-dik számbeli Rejtett-
szó: Ruha.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(34.)

E p i g r a m m á k.

Atya és Fiú.

A. Hogy te fiam születél, sirtál: nézőid örültek.
Úgy élj, holtodkor sirjanak, és te örülj.

F. Ez hogy' lenne Atyám? Hát így nem lenne
Barátom,
A' ki híven mindég sirna 's örülne velem.
S. F.

Niagara környéke.

Howison Anglus utazó leírta Felső Kanadát, melly munkából itten egy részetskét közlünk, annak megmutatására, hogy milly figyelmetesek az Anglus utazók Amerika belső részére. Ő midőn Niagara folyásának egy részét leírni e'képpen szól:

York városa felső Kanada Kormány-szé-
kének helye, és ugyan azon Tartománynak

fő városa. Fekszik Ontario tónak partján, melly itten olly öblöt képez, hol a' kissebb hajók bátran kiköthetnek. A' föld ezen öböl körül, és a' város megett is igen mélyen fekszik, és ingoványos. Ezen tájat nem lehetne egy könnyen kiszáritani, mert a' földnek színe a' víz színével egyenlő magosságú. A' várost mintegy 3000 ember lakja, és benne némelly szép házakat is találhatni. Körülötte kevés művelt föld vagyon, és ezért a' lakás benne nem kellemetes. Itt a' kereskedés is tsekély. — Az Anglus továbbá így beszéll:

Minckutánna Yorkban 2 óráig mulattam volna, újonnan hajóra szállottam, és pedig gőz-hajóra, melly éppen Niagara felé indúlt. Ez 36 mérföldnyire fekszik a' Fő várostól. Noha igen friss idő volt, úgy hogy tsipősnek is lehetne mondani, én a' hajó-tetején maradék; nem sokára a' hold fényével megvilágosíta a' tónak vizét, 's eggyik utazó közelítvén hozzám azt kérdé: veszem-é észre napkeletről azt a' kisedet felhöt? ez, úgymond, Niagara folyó leszakadásának jele, ezen füst forma felhő a' víz-esés fölött lebeg. Én tsak egy kis gőz-foltot láttam az égen, mert még 35 mérföldnyire valánk a' víz-eséstől; de azon szempillantástól fogva el nem vonhatám onnan szemeimet, annyira megilletett a' jelenés. Hajónk sebesen menvén, éjjel 10 órakor már Niagara városkához értünk, és én el ragadtatva lévén a' tüneménynek nagy ritkaságától, 2 egész óráig figyelmetesen vizsgáltam a' víz-esésnek felvergődő gözeit, azután menék nyugodalomra.

Niagara eggyik a' felső Kanadai szép és vidám helyek közül: mintegy 800 lakosi vannak, sok kereskedő boltjai, és népes piar-
 cza; mert a' környékbeli Árendások mindent oda hordanak. Ezen helynél omlik Niagara folyó, Ontario tóba, és annak torkánál tá-
 gas kikötő hely vagyon, mellyben számos gályákat és kisebb hajókat láthatni, mel-
 lyek Kingston, York, és Niagara között a' kereskedést folytatják: de most úgy látszik, hogy azoknak helyét nem sokára a' gőz-hajók fogják el, mellyek nagyon szaporodnak. Nia-
 garában mindenkor elég számos őrizet vagyon, melly nem keveset szolgál a' helynek felvidá-
 mítására: Vannak több jól épült házak, és igen alkalmas vendégfogadók. A' lakosok-
 kal való társalkodás igen kellemetes, és té-
 len a' tánczos multságok minden két hétben tartatnak. Midőn az utak alkalmasok, min-
 den részről ide sok ember gyülekezik. Esz-
 tendőnként kétszer, lovakkal való pallya-fu-
 tások tartatnak, mellyek a' számos öszvegyü-
 lésre ingerlik a' szomszédságot.

Felső Kanadának azon része, melly Nia-
 gara torkától Erie tónak felső részéig terjed, az egész Tartománynak legjobb része; a'
 föld igen termékeny, az éghajlat szelid, és sokkal inkább meg van népesedve, mint egyéb
 részek. Niagarától Qveenston 7 mérföldnyire fekszik, a' hova az út mindenkor a' folyó
 partja mellett visz. Ezen várost a' legszebb Angliai városokhoz lehet hasonlítani; a' föld-
 je igen jó, és helyesen vagyon műveltetve,

és a' víznek két partjai, kivéven Qveenstonhoz közel, általjában magassak, meredekek, de se kösziklakkal, se fákkal nintsenek el leve. Ezen városig akár mi nagyságú hajók el juthatnak; a' földje és éghajlata igen kedvez a' gyümölcstöknek, kiváltképpen pedig az almáknak, mellyekkel az útnak mind a' két oldala be vagyon ültetve, 's általjában olly bőven teremnek, hogy a' birtokosok a' legszebb, legkellemetesebb gyümölcstökkel sem látszanak gondolni, hanem a' disznókat szabadon botsátják a' fák közé, hogy a' szél által levert, vagy az elérés miatt lehullott gyümölcstökkel lakozhassanak. Ezen állatok a' bőség miatt végre már arra vetemednek, hogy magok is tsak a' friss gyümölcstöt eszik. — A' fák különös gonddal nem neveltetnek, nem oltatnak, hanem a' fiatal vesszők egyedül a' természetre hagyattatnak. Itt a' lakosok is keveset aggódnak az ő élelmökről; mert vagyon sajtjok, riskásájok, és krumplijok, mellyek megörzik a' szükségétől. Általjában, nem igyekeznek semmit különösen megjobbitani, kertereket gondosan nem művelnek, lakások környékeit nem ékesítik, még tsak méheket sem tartanak; úgy hogy ezen tájéknak lakosí valóban az első durvaságban látszanak lenni. De a' mezőföldnek ezen gondatlanságától nagyon különböznek a' városi lakosok, 's különösen Qveenston városáé, hol az iparkodás egész buzgósággal munkálkodik, minthogy ezen város felső Kanadát eleven közösülésben tartja a' többi eggyesült Státusokkal. Min-

den hajók itt rakják ki portékáikat, és Queenstonból a' szárazon viszik Chippaváig, a' hol a' folyó ismét hajózható. A' város nem igen tsinos, de elég eleven, és sokkal fontosabb 's virágzóbb hely fog lenni, ha ezen táj jobban megnépesedik. Fekvése ugyan igen gyönyörűséges, mert egy részről Niagara mossa az ő magas partjait, más részről pedig fákkal lepett halmok környékezik. A' földje igen különös, mert vörös agyagból áll, melly nyáron különös őszeütközést mutat a' szemnek, ha a' fáknak és mezőknek zöltségével őszev hasonlítottatik. 's a' t.

Különös pör.

Angliában A. Úr nőtelen, gazdag, de egyszer'smind igen fősvény ember volt. Midőn annyira előregede, hogy gyengesége miatt elégtelen volna maga szolgálatjára, Inast fogadott; de attól nem tsak határ nélkül való hívséget, engedelmeskedést, hanem végnélkül nagy türeést, koplalást, és más szenvedést is kívánt; azért egymásután igen változtak nála a' tselédek, úgyhogy utóljára már Inast se kaphatna. Végre tsak ugyan az öregségnek terhei meggyőzték a' fősvénységet, 's márához hivatá a' Törvényszék Nótáriussát, és testamentomot íratott olly módra, hogy azon tselédjének 20 ezer font Sterlinget hágy, a' ki holtáig híven szolgálná, 's halálakor az ő szeméit befogná. Ennek nagy híre futamo-

dott a' városban, 's egymást érték a' kínálkozók. Eggyet tsak ugyan felfogadott, a' kit légengedelmesebbnek 's türelmesebbnek gondolt lenni. De ez is annyira bele únt a' szükségbe és koplalásba, hogy már éppen készült ötet el hagyni, midőn a' sors, reménységén kívül, az Urát ezen nyomorúságos életből kiragadta, és így véletlenül az Urának testamentoma vele betelleyesedett. De még akkor érte a' nagyobb baj, mert az atyafiak, kiktől az öreg életében mindég félt, mint az ő kintseire ásitozóktól, egyszerre mind előkerültek, és a' meghólnak tellyes vagyonát magoknak kívánták tulajdonítani. Haszontalan volt a' szolga türésének szenvedésének előhozása, ők mind azokat tekintetbe venni nem akarák. — Pörre kelt tehát a' dolog 's az atyafiak mind a' vérség jussánál fogva, mind a' testamentomnál fogva töle a' pénzt elpörteni igyekeztek. Különösen az utólsót ekképp vitatták: hogy Angliában valamint a' törvényeket, úgy a' testamentomokat is bötűszerént kell érteni; már pedig a' testamentomban szórúl szóra az volna hogy a' 20 ezer tallér azt illetné a' ki a' testálónak szemeit befogná, úgy de annak tsak egy szeme volt, 's így a' tseléd a' testamentomnak eleget nem tehetett. De a' birák inkább az igasságra néztek, mintsem az atyafiak zsugoriságára, 's a' szegénynek megadaták az ígért summát.

A' dühösségi hólyagotskák.

Már több ízben emlékeztünk Marochetti Úr által észre vett hólyagotskákról, melyek a' dühös ebek által megmaratott személyek nyelve alatt harmadik, negyedik, vagy későbbi napokon támadnak, és, ha felmetszetnek, 's azon hely tüzes-vassal megsütögettetik, más tisztító orvosságok mellett, vagy azok nélkül is, a' megsebesedettek kigyógyúlnak, és a' megdühödést el kerülük. Marochetti Úr ezt az Orosz Birodalomban hallotta és tapasztalta. Mostan Hufelandnak gyakorló Orvosi-tudományt illető Journáljában Xantos nevű Görög Orvos Doktor azt jelenti: hogy Görög Országban ezen hólyagotskák Lysses név alatt régi időktől fogva isméretesek, és azoknak kimetszése szokás szerént a' dühös kutyaharapástól származható dühösségnek legbizonyosabb orvosságának tartatik. — Xantos Úr ugyan azt jelenti: hogy, ezen hólyagotskák csak kilenced napra támadnak a' harapás után: de hát addig mit kell tsinálni a' beteggel? azt nem fejt ki, noha azt erősen sürgeti, hogy a' sebnek égetését, vagy kietetését el nem kell múlatni, hanem azt nem mondja, ha mindjárt-é, vagy a' hólyagok kimetszése után tétessék az égetés. A' gyakorló Orvos Uraknak szemes figyelmetessége fogja meghatározni, hogy mi tanátsosabb: a' mérgek valamennyire való el terjedését megengedni, 's azután fogni a' bizonyos orvosláshoz; vagy hevenyében az égetéshez látni,

és Marochetti Úr módja szerint is a' decoctumokkal is gyámolítani a' beteget. Még e'hez több tapasztalás kívántatik, mellyeket közönségessé tenni szükséges.

A p r ó s á g .

Taubmann a' Választó Herczegtől egy rétet nyert ajándékban, mellyhez az a' teher volt kötve, hogy a' Herczegnek egy lovát tartozott kitartani. Taubmann megköszönte ugyan az ajándékot; hanem azt kéré: hogy, mivel többen vannak a' rét birtokosok közül, kik tsak fél lovat tartanak (az az ketten egygyet) ötöt is ezek közé számlálná, és maga állana hozzá. A' Herczeg erre is reá állott. Akkor Taubmann: „Igen jól vagyon kegyelmes Uram, tartsa tehát ki az elejét, én kitartom a' hátulját”.

M e s e .

Sem kukta, sem szakáts, sem fa nem kell nekem:
Mégis az étkeket gyorsan főzögetem.

J e g y z e t : A' 33-dik számbeli Rejtett-szó: Vén, én, név, melly az egynek tartotakat is megkülömbözteti.

Napoleonnak fia eránt való szere- tete.

A' nagyra termett, 's nagy tettekben gyakorlott férfiaknak hajlandóságai és indulatai sokkal nagyobbak mint egyéb emberekben. Illy hathatós nagy hajlandóságot érzett Napoleon az ő fiához; mert azoknak vallások szerént kik Sz. Ilonában vele voltak, azon 7 esztendő alatt, mellyeket ezen Szigetben töltött, szüntelen a' fiáról aggódott, 's egykor Montholon Grófnéhoz így szólla: „O érette tértem vissza Elba szigetéből, és ha még ezen számkivetésemben valami reménység tsillámlik előttem, az ő érette gerjed. Meglehet, hogy tsalatkozom, de bár mi szörnyü is ezen köszirt, nékem Eliziummá válnék, ha fiam velem volna. Ah! midön ezen gyermeket először ölembe vettem, gondolhattam volna-é, hogy ezen óhajtott magzat valaha legnagyobb aggodalmainnak kútforrása legyen? Valóban Asszonyom, minden nap könyveket öntök az ő emlékezetéért”.

Ezen nagy indulatja Napoleonnak csak abból is világosan kitetszik, hogy fiának képeére Sz. Ilona szigetében, verseket készített, pedig kivéven azt, hogy ifjúságában egy Költeményt írt Korzikára, az ő Hazájára, azóta soha verset nem készített. A' versek Francia nyelven vannak készítve, 's az értelmök ez: „Szerelmes fiának gyönyörű képe! Ime ezek az ő vonásai, ez az ő szépsége, az ő derűtsége. Nem fogom többé látni: egy kedvesbb folyó partján nem fogom szívemhez szoríthatni. Oh fiam! kedves fiam! mennyi unalmait el oszlatná jelenléted, a' Te napjaid Szerzőjének! szemeim előtt látnám felserdülni gyermekségedet, későbbre aggott koromban Te lennél gyámolom. Te melletted el felejténém szerentsétlenségeimet, és ditsőségeimet. Te melletted még ezen kö-szirton is az égben hinném lenni magamat. A' Te karjaid között el felejténém, hogy győzedelmes 15 esztendőök a' Te atyádat Fél-istenek közé helyheztették”.

A s s a n t h i.

Ezen Ország Afrika belsejében találtató kevés Státusok közé tartozik, mellynek lakosi már eddig is Angliával való küszködéseik által nevezetesekké lettek, és ez után még az ő emlékezetök gyakrabban fenn forog. Valamint tehát Assanthi a' Historiában, úgy a' Geografiában is új emlékezet. Ezen ország

Guineával határos, és ebben való hódításai által tette magát nevezetessé, azért némelyek Guineával öszve is kaptsolják. De különösen Assanthi 600 □ mérföldre terjed, midön Guinea Assanthi nélkül már maga 40,000 □ mérföldet tesz. Az ő népessége 1 miliomra tétetik, 's lakják Szeretsenek, Fantisok, Varszok, Akimerek, Assinerek és Akvapime-
rek; de mind ezen külömbféle nevezetek egy népnek törzsökéből származnak, valaminthogy ugyan egy nyelven beszélnek némelly tsekély külömbbségekkel. Az Országlás formája Monarchika, de úgy hogy az előkelő Nemzetségeknék is nagy hatalma légyen. A' Királyság az Uralkodó Familiában örökös: de vagyon a' Király mellett mindenkor négy Fő emberből álló Tanáts, mellynek a' külső dolgokra nézve meghatározó a' vélekedése; a' belső igazgatásra nézve pedig tsupán tsak tanátsot ad, és a' törvényekre felvigyáz. Hogy a' Királynak akaratja annál könnyebben és bizonyosabban közönségessé tétessék, és így annak végbe vitele is bizonyosabb légyen, mindenkor a' Tanáts-hoz meghívattatnak a' népségeknék fejei, kiket Kaboczereseknek neveznek. Nevezetes nálók az, hogy a' thrónusnak öröksége nem a' Király fiára száll, hanem a' Király testvér Öttsének, vagy hűgának fiára. Ezen nép, és Ország bővelkedik fegyver viselő emberekben, mert rendszerént 204 ezer emberre számlálják a' fegyverfoghatókat, és megesett sokszor, hogy a' Királyok valóságos háborúkra 100 ezer embert

is vezettek. Ezen Országnak Fő városa Kúmassi, mellynek lakosi 15 ezer emberre számláltatnak.

A' Német Szövetségnek Statisticai Előterjesztése.

A' Német Szövetséghez 35 különbözőféle Státusok, és Frankfurt, Lübeck, Bréma, Hamburg, 4 szabad Városok tartoznak. Ezen nevezetes politikai testben Austria, és Prussia nem egész kiterjedéseikre nézve, 's így nem is egész Népeességökre nézve tartoznak a' Szövetséghez, hanem Austria a' Német Szövetséghez tartozó részét 3,480 □ mérföldnyire; a' népeességét 9,857,700 lélekre határozta, melly népeességből a' Szövetség ármadájához (Contingent) 94,822 embert ajánlott, és a' szövetséghez tartozó Országainak jövedelmét 70,500,000 forintban adta fel. Továbbá Prussia a' Német Szövetséghez számlálja földjének 3,307 □ mérföldjét; 8,758,400 lélekre menő népeességét; a' szövetség ármadájához ajánlott 79,234 embert, és a' szövetséghez tartozó Országainak jövedelmét 50 miliónban adta fel. Ezen két Fő Hatalmasságon kívül még nevezetes ezen politikai testben Bavária, mellynek egész kiterjedése 1,409 □ mérföld; népeessége 3,630,800; a' Szövetség ármadájához ad 35,600 embert; az Ország jövedelmét teszi 34,638,445 forint Conv. pénzre. A' Szász Királyság foglal magában

278 □ mérföldet; népessége tétetik 3,386,900; a' Szövetséghez ad 12,000 katonát; jövedelme 11 miliom Conv. p. A' Hannoverai Királyság terjed 695 □ mérföldre; népessége 1,463,700; katonát ad 12,940; jövedelme 11,700,000. — A' Würtembergi Királyság 357 □ mérföld; népessége 1,446,000; katonát ad 13,955; jövedelme 8,357,040 forint. — Ezen nagyobb Hatalmasságokhoz közelítenek a' Badeni, Kur-Hesszi és Hesszen-Darmstadti Herczégsek, 's ezek után: Holstein, Luxemburg, Weimar, Gotha, Meiningen, Hildburgshausen, Koburg, Braunschweig, Meklenburg-Swerin, Meklenburg-Strelicz, Oldenburg, Nassau, Anhalt-Dessau, Anhalt-Bernburg, Anhalt-Röthen, Schwartzburg-Sondershausen, Schw-Rudolstadt, Hohenzollern-Hechingen, Hohenzollern-Sigmaringen, Lichtenstein, Reusz az öregebb, Reusz az ifjabb Linea, Lippe-Detmold, Schauenb.-Lippe, Waldeck, Hessen-Homburg Herczégsek, mellyeknek Uralkodók Fejedelmi tekinteteikben megmaradtak. A' többi Hezcegek azon Uralkodók alá vettettek (mediatisirt), kiknek határaik közé esnek. Öszveséggel a' Német Szövetség kiterjed 11,495 □ mérföldre; népessége teszen 32,100,400; a' Szövetség hadi ereje 301,637; a' szövetségbeli Státusoknak jövedelmei 227,788,294 forint Conv.p.

Ópium készítése Európában.

Cowley és Stajnes Anglus Seb-orvosok Winslowban az eránt tettek próbákat: hogyan lehessen fehér-mákból Ópiumot készíteni? Az ő próba-tételeik megmutatták, hogy egy hold föld (acre) közepszerű termés szerint 10 font Ópiumot adhat, és pedig olly jót és tisztát, melly a' Török Ópiumot mind a' két tulajdonságára megelőzi. Ők még Angliához képest azt a' számolást is teszik, hogy 4—5 ezer hold földben, 40—50 ezer emberrel annyi Ópiumot lehetne termesztani, melly Angliában esztendőnként szükséges, az az: 40—50 ezer font. Különös azon megjegyzések, hogy az Ópium készítésre fordított máknak tokja vagyis hüvelye, különösen vízben megfőzetik, 's olly erejű levet (extractus) ad, mellyből 8 rész éppen úgy munkálkodik mint a' tiszta Ópiumból egy rész. Az előbb említett próbájokhoz képest, egy hold földben termett mák-tokból 60 font ilyen levet nyertek.

Az Ének ereje.

Senesino és Farinelli két híres Olasz Énekesek egyszerre voltak Angliában, de két különböző Theátrumokhoz felfogadva, és mivel mind egyik ugyan azon napon szokott játszani, soha sem volt alkalmatosságok egymást hallhatni. Történetből egy nagy

játékot kellett vala előadni, mellyre két különös Énekes kívántatott, 's az Igazgatók egymással megegyeztek, hogy Farinelli és Senesino együtt játszanak. Emennek egy vérszopó Tyrannust, amannak egy szerentsetlen és lánczon bágyadozó hőst kellett elő adni. Farinelli, a' szerentsetlen képében az első enekét olly érzékenyen éneklette, hogy a' kegyetlen Tyrannusnak képét viselni kellett Senesino egészen meglágyúlt, és személyének minémúsége ellen egészen el érzékenyülve Farinellinek karjai közé rohant, és őtet édesdeden magához szoritotta. — Mitsoda érzést gerjeszthetett ezen ének a' halgatókban, midőn a' theátrumi játszáshoz szokott személyt, Senesinot, magáról egészen el felejtette?! — Kérdés lehetne; ha a' dühös Tyrannust látni lett volna-é kedvesebb a' nézőknek, vagy ezen akarátja ellen el érzékenyült Játszó-személyt?

A p r ó s á g o k.

Egy szegény deák fűtteni való tsomó-fát vett, de szégyenelvén nyilván vinni, a' köpönyegje alá kapva vitte az útszán keresztül. Szemközt jöve vele valamelly terhhordó, félre, úgymond a' deák, öszve ne zúzd a' lantomat. Alig hagyták el egymást, midőn a' deáknak hóna alól egy darabfa kiesett. Erre a' teherhordó megfordulván utánna kiált: „Uram! az Úr lantjának egy húrja leesett”.

Egy fiatal leányzót atyafiai erőltetve valamelly gazdag öreghez adtak. Midőn az eszlüvésre megjelenének, a' Pap szokás szerént kérdé: Alar-é ezen betsületes emberhez hozzá menni? — A' leányzó szemérmatosan meghajtá magát 's a' Papnak azt mondá: „Hogy teheti Tiszt. Ur ezt a' kérdést? Lám mikor hozzá adtak, nekem illy kérdést nem tettek volt”.

Valamelly halász, fiatal, 's igen eggyü-gyü feleséget vett, 's midőn legelőször a' bárkához vinné, a' döglöttelét kiszedvén a' folyó-vízbe hányta. Erre az ifjú feleség felkiált: Mit tsinálsz az Istenért? ennyi szép halat a' vízbe fojtani!

M e s e.

Hol a' fejem, azt még senki sem tudhatta:
De selyem hajamat már kili láthatta.
Hogy bú bánat szülhet, onnan gondolhatta;
Mert minden szálam' ősznek találhatta.

J e g y z e t : A' 34-dik számbeli Mese:
Gyomor.

Alagya Barátomhoz (Májushban).

Mert gyönyörű nevedet lantom nem zengi, ne
véld, hogy

A' fogadott hűség számkivetésbe mene;
És hogy ígért Emlékezetünk megavúlna idővel,
És hogy minden szív eggy ideig tsak igaz,
Fennforog elmémben tsillagként hajdan időnk-
nek

Képe, 's szerentsémnek gyermek idője vele.
Fennforog a' tele Hold, 's nékem jeles Ünnepe,
mellynél

Tiszta szerelmet adál, tiszta szerelmet adék.
A' TE tulajdonod, a' mindég szeplötelen Erkölts
A' Nagy - 's szépre-törés, fennforog eddig elé.
Nintsen is olly hatalom, hidd el, nints ollyan
erőszak,

Melly megrendítné bennem az állhatatost.—
Hát TE miként érzesz? mit mersz állítani ma-
gadról

Ennyi levélszünet, 's ekkora hézag után?
Én, ha tilos nem volna, talán fájdalmat itélnék—
És akkor hah! melly jó nekem a' tilalom.

Jusson eszedbe Sajónk partrontó sárga vizével,
'S melly hasznos vámot vesz ki belőle me-
gyénk;

És a' hóvillám tetejü bércz jusson eszedbe,
Mellyre szemünk az' idétt olly örömet ki-
legelt!

Répzeted a' legszebb tájéket félbeszakasztó
Hegylánczokra sebes röptibe' szálljon alá:

És akkor nem lesz rólad félelmes itélnem —

Addig sokkal jobb lesz nekem a' tilalom.

Rozsnyón.

A' Belgiumi Státusnak Statisticai ismértetése.

A' Belgiomi Státus név alatt azon Országok eggyesülete értetik, mellyek máskor a' Catholicum Belgium, és Hollandia nevezet alatt voltak ismértetések. Ebben most törvényesen örökös az Uralkodó 1815 Aug. 24-kén megállapított Fő törvény szerint. Itt a' Királyé a' tellyesítő hatalom, de a' törvénytételben, és különösen az adóknak meghatározásában részes a' Nemzet is, melly két Házakban egybegyülvén, mellyek öszveségesen General Statusoknak neveztetnek, gyakorolja törvénytévő hatalmát. A' Korona mind férfi, mind asszony nemre által száll. Az Uralkodó egyszersmind Luxenburgi Nagy Herczeg is; de erre nézve a' Német Szövetséghez tartozik. Ezen Státus földének kiterjedése 5475 □ mérföldre terjed, melly térségből az egész Né-

met- Alföld, vagy is Belgiom és Hollandia 1,106 □ mérföldet foglal el; Kelet-Indiai birtokai 3,769 □ mérf. Afrikai birtokai 5 □ mérföldet; Nyugot-Indiai birtokai Szurinammal 504 □ mfdet. —

Az egész Belgiomi Királyságnak népessége 12,218,800 Lélekre megy, és abból magára Belgiomra 5,575,500 lélek esik; Kelet-Indiai birtokokra 6,538,300; Afrikára 15,000; Nyugot-Indiára és Szurinamra 90,000.

A' Belgiomi Királyságban 254 város található, mellyek között Amsterdamban 108,000; Hágában 44,000; Brüsszelben 75,036 lakosok vannak; kisebb város vagyon 149, Községek 4117, Falu 7,656. — mindenestől házak: 915,450.

Lakosi között igen nagy a' külömbbség, ugyan is: vannak 1,600,000 Hollandusok; 145,000 Frizek; 300,000 Németek; 3,360,500 Vallonok, vagy Belgák; 80,000 'Sidók. — A' Keresztények között vannak 3,414,300 Katolikusok; 1,650,000 Reformátusok; 55,000 Vallonok; 320,000 Lutheránusok; 115,000 Mennoniták; 38,000 Remonstránsok; 14,500 Reinsbergiek és Cancziánusok; 2,500 Anabaptisták; 650 Presbyteriánusok és 50 Görögök és Örmények.

Az Országának földi hadi ereje a' fegyveres lakosokon kívül 40,000 ember; és vagyon 47 vára. — Tengeri ereje áll 76 vitorlás hajókból, mellyek között vagyon 14 Linea hajó, 22 Fregata, 8 Korvett, 6 Brigg.

A' Státusnak jövedelme 1810-dik esztben reá ment 54,280,000 forintra. A' Státusnak költsége pedig 67,657,911 forintra. Az adósága az 1823-dikával egygyütt reá megy 1,400 miliom 240 ezer forintra.

Az Utazások' haszna.

Bizonyos Moorwoft Úr Ásia belső részeibe küldetett olly végből, a' mint állítá, hogy Turkisztánból Turkomani fajta lovakat szerezzen a' Kelet - Indiai Társaság számára: de tulajdonképen inkább azért, hogy a' Tatar és Mongol népségekkel kereskedésbeli egybeköttetést eszközöljön, török Rhabarbrát szerezzen, és Sváloknak való gyapjút Khotenben. Moorwoft Ur 1822 Martius végén Lehben volt, Ludaki tartomány fő városában, 's ott várta a' Kínai Kormányozónak engedelmét, hogy a' Chinai Birodalom déli tartományain keresztül mehessen. De már itt reménységét meghaladta a' tapasztalás; mert temerdek sok Sválnak való gyapjút talált, 's egyedül Kasmérban 60000 ember él a' Svál készítésből: de olly nyomorúltan a' tsekély fizetés miatt, hogy ezen szép tartományban majd éhel halnak meg. Ezen nyomorúság miatt 4000 szövőműhelyekből el bujdostak a' munkások, és az volt a' híre, hogy még 6000 fogja követni. — Minthogy a' Kalkutai Journal nem mondja, hová mentek légyen, és annyi ember vaktában és bizonytalanra meg nem indulhat,

alig lehet kételkedni, hogy ezen munkásokat az Anglusok édesgették magokhoz. — A' Hegirának 1321-ik esztendejében a' Juhok Ludakban annyira kidöglöttek valamelly ragadó nyavalya által, hogy tsak $\frac{1}{10}$ része maradt meg: de még is annyi gyapjú volt, hogy sokat lehetett venni, 's kivinni. Moorwoft Úr szándékozott Kanree nevű fajta lovat is Chantang tájáról kivinni, melly a' ló és szamar közt közép Nem: de nem abajdocz, mint az öszvér: hanem olly fajta, mellyet még a' Természetvizsgálók nem ismernek.

Moorwoft Úr a' Kínai Kormányozótól nem nyert ugyan engedelmet, hogy a' déli tartományokon keresztül mehessen: de már tsak az is, a' mit eddig tapasztalt, nagy figyelmetességet érdemel; ugyanis, a' mint a' Kalkuttai Újság előadja, talált 1) hajónak való olly sok fát, melly az Indiai Társaság hajó-építő műhelyét soká kitarthatja; 2) többféle nemű Árpát, mellyek mind lisztesebbek az Angliabelieknél, és a' Sörfőzésre alkalmasabbak; 3) tanult ismérni olly fűvet, melly a' juhoknak száraz betegségét meggyógyítja; 4) olly szénának való fűvet, melly a' legterméketlenebb földben, sőt a' sivatag pusztákon is díszlik, és sokkal hamarább 's jobban hizlalja a' marhát, mint akármelly eddig ismértetes fű; 5) de kiváltképen a' Búzának olly nemét, melly fejérb, és több lisztet ad, mint a' mellyeket eddig Angliában ismértek; 6) Még különös hegyi Juhokat talált, mellyeknek tartása olly kevésbe kerül, hogy azon,

a' mivel egyetlen egy kutyát tart az Anglus napszámos, három ilyen Juhot kitarthatna. — Mind ezen tapasztalásaira nézve Moorwoft Úr olly rendeléseket tett, hogy azokat Hazafiai-nak hasznára fordíthassa, 's most mindjárt a' Kelet Indiai Társaság földjére által szállítja. Ez meglévén, ha tovább semmi újra nem találna is; sőt, ha ezeknek tsak fele valósnak meg, 's el terjedne a' Nemzetek között, ezen figyelmetes Brittus az egész emberi Nemzetnek hálaadását megérdemlené. — (Ezen példa serkentheti a' Magyar és Erdély országi utazókat, hogy a' mit a' Külföldön látnak 's tapasztalnak, a' Fabrikákban, Manufacturákban, 's egyéb emberi iparkodásokban, azt Hazájokba behozni igyekezzenek; mert, a' mint látszik, ezután a' tsupa szántásból vetésből meg nem élünk).

Auersperg Herczegek' Nemzetsége.

Ezen Nemzetség az Austriai Tsászárságban a' Fő Nemzetségek közé tartozik. Származását Karinthiából vette, és Nemzetségének eredetét egészen a' 10-dik századra felviszi. Engelhard volt legnevezetesebb Törsök atya, a' ki 1466-ban halt meg; az ő két fia Pongracz és Volkárd két külön lineát állítottak, mellyek most is virágoznak. A' legifjabb ág 1653-ban a' Német Birodalom Herczegi Méltóságra emeltetett 's mivel 1664-ben Then-gen nevű Grófságot megvette, a' Birodalmi

Herezegek Házában széke és Voksa lett. De ezen Grófságot 1812-ben a' Badeni Herczegnek által adták. Külömbben Auersperg Hg birta Münsterberg és Frankenstein jószágokat is, mellyeket 1791-ben a' Burkus Királynak el adott: ellenben Gotschee nevü Grófsága Karnioliában Herczegsége emeltetett. Ezen kívül bir a' Hg több Uradalmakat, úgy mint Glasin Uradalmat Cseh országban Cernahora Uradalmat Morvában, Losenstein Welss Geschwend Uradalmakat Austriában, 's általjában olly bőséges jövedelmekkel bir, hogy esztendőnként legalább 300 ezer forintot bevesz. A' Familiának Czimere: hat mezőre felosztott paizs, mellynek középső vagyis a' szív pai'sában, ezüst mezőn koronás veres oroszlán látszik; a' 3-dik és 6-dik osztályban Erdei-bika, (Urus-Auerochs) a' 4 és 5-ben fekete-sas. Ezen Herczegek Katholikusok és Bétsben laknak.

A' Sajtot a' Kukaczoktól megóvni.

E' végre legbizonyosabb mód, ha a' sajtot akkor tsinálják, midőn még a' Légy be nem pökheti, az az igen korán reggel; másodszor, ha a' sajt deszkákat, 's egyéb edényeket igen tisztán tartják; továbbá, ha ezen edényeket komlóval, vagy örömmel kidörgölik; vagy magát a' sajtot is nyírfa, vagy komló levéllel befödik; végre ha a' sajtot mustárral, és borssal együtt főzött vízzel meglotsolják. (L. Land und Hauswirth).

A' Házbérek' nagysága Angliában.

Magában Angliában és Valeszben 167,829 ház számláltatik, mellyeknek lak-bére: 7 milliom 393,765 font Sterlinget tesz; pedig ezen számba tsak olyan házak vetettek fel, mellyeknek esztendei bére 20 font Sterlingnél többet hoz. A' házaknak ezen számából Londonra, Middlessexre, és Vesztminsterre 75,702 ház esik, 's ezektől az esztendei házbér: 4 milliom, 722,883 font Sterlingre mégyen.

A p r ó s á g.

A' múlt Században, midön még a' tréfák is elmésségeknek tartattak, Húsvét napján egy Pap azon szempillantásban, midön a' prédikáció előtt való éneket el végeznék, kibukkant hirtelen a' kárpit megül, és kiterjesztett karokkal így kiálta: Alleluja! Alleluja! az Úr itt vagyon! (?)

Rejtett szó:

A' titkon nösző plánták' egy rende egészen;
Vég hangját vesd el, már már magyar öltö-
zet éke.

L.

J e g y z e t : A' 35-dik számbeli Mese:
Árvaleányhaj.

Ennek különösen a' tárgyai ezek:

a) A' Magyar Nyelv: Magyar Régiségek, újabb Magyar Könyvek'; nyelvbéli vizsgálódások.

b) Szép Mesterségek. 1) Az Ékesenszólásnak rendszabásai, 's válogatott példái folyó, vagy kötött beszédben. 2) Képirás, metszés, nyomás, faragás, 's ezeknek régibb, vagy újabb ritkaságai, Mesterei. 3) Hang-mesterség; jelesebb Mesterek' megismertetésök, 's azoknak ritkább műveik. 4) Táncz-mesterség, 's a' Nemzeti tánczoknak külömbféleiségeik. Építés; Kertésztség, Kép-öntés, 's a' t.

c) Historiai Tárgyak, Élet-írások 's a' t.

d) Természeti Tudomány, testi tünetmények, ritkaságok.

e) Házi, és Mezei Gazdálkodás. Ennek külömbféle ágai, és a' természeti testeknek a' Kézimesterségekben, 's Kereskedésben való használatjuk.

f) Kézi Mesterségek' jelességei. Új Találmányok, mind a' Tudományokban, mind a' Mesterségekben, kiváltképpen az eszközökre nézve.

g) Statisztikai, 's Geografiai ritkaságok. Nemzeti öltözetek, szokások, 's a' t.

h) Tréfás Történetek; nyájas és elmés mondások, Mesék, Rejtettzók. —

Egyébaránt az Újságból negyed réthben hetenként kétszer, Szerdán, és Szombaton egy egy árkus jelenik meg, 's hozzája vagy különös Tudósítások, vagy Hirdetések, 's ezen Hasznos Múlatások járulnak. — Öszveségesen ezen Toldalékokka egygyütt az Újságok' ára egész esztendőre 20. forint, félesztendőre 10. forint. V.Cz. Fertály esztendőre rendelni Póstán nem lehet. Ezen taxát a' Kir-Pósta hivatalok által vagy egyenesen hozzám, vagy pedig a' Budai 's Pesti Pósta hivatalokhoz el küldhetni. Minden Tsász. Hir. Pósta Tiszt, minthogy ezek egy részben Aerialis Pénzek, 's úgy tekintetnek, mint Levél Portók, tartozik el fogadni 's erántok felelni.

Intam Pesten Junius 50-dik napján 1824.

Kültsár István

a' Hazai 's Külföldi Tudósításoknak,
és Hasznos Múlatásoknak Szerzőjök.
Lakásom a' Hatvani Utszában Nro
542. a' második emeletben vagon.

